

SISMAANTOGGIO

καὶ οὐκ ἀποκρίθητε ἀδελφοί μου Ἰφάρ ... Κεζζενίαν
ἀποκρίθητε ἰσχυροὶ ἄνθρωποι
Γεωργίου

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΤΩΝ

ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΩΝ

 SISMANOGLIO
MILANO

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Γ. ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΥ

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΤΩΝ

305

ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΩΝ

ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑΙ

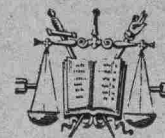
ΜΕΛΕΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

ΠΡΩΤΕΥΣΑΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Β' ΣΤΟΥΤΕΙΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ

« Καὶ πᾶς ὅς ἀφήκῃ οἰκίας, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζώῃν αἰώνιον κληρονομήσει. »

(Ματθ. 19, 29).

SISMANOGLIO
MEGARO

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1890

ΤΗΣ ΣΕΒΑΣΤΗΣ ΣΚΙΑΙ ΦΙΛΑΤΟΥ ΜΟΙ ΘΕΙΟΥ

ΑΝΔΡΕΟΥ Ι. ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΥ

ΙΕΡΟΝ

 ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΙΟ
ΜΕΓΑΡΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Εἰσαγωγή.

§ 1. Σκοπὸς τῆς πραγματείας. Πρῶται βάσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος.....	σελ. 1
§ 2. Πρεσβύτεροι καὶ ἐπίσκοποι. Διακρίσεις αὐτῶν.....	» 2
§ 3. Διάκονοι.....	» 5
§ 4. Τελειοποιήσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος μετὰ τὸν ἀποστολικὸν αἰῶνα. Λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ καὶ κλῆρος.....	» 6
§ 5. Ὑποδιάκονοι, ἀναγνώσται, ἀκούουθοι, ἐξορκισταὶ ἢ ἐφορκισταί, θυρωροὶ ἢ πυλωροί.....	» 7
§ 6. Οἱ ἱερατικοὶ βαθμοὶ κατὰ τὸν Νομοκάνονα τὸν λεγόμενον τοῦ Φωτίου καὶ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἀστικὸν δίκαιον.....	» 8
§ 7. Μοναχοί, καταγωγή καὶ ἔννοια αὐτῶν. Μ. Ἀντώνιος, Παχώμιος καὶ ὁ μετ' αὐτοὺς μοναχισμὸς.....	» 11
§ 8. Ἡ ἐκκλησία ἀνάλαμβάνει τὴν προστασίαν τοῦ μοναχισμοῦ. Κανόνες καὶ νόμοι περὶ αὐτῶν.....	» 15
§ 9. Δόκιμοι.....	» 16
§ 10. Ρατοφόροι, μικρόσχημοι, μεγάλοςχημοι.....	» 19
§ 11. Διαίρεσις τῶν μοναστηρίων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.....	» 22

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν κληρικῶν.

§ 12. Κληρονομικὴ διαδοχὴ τῶν κληρικῶν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ.....	» 23
§ 13. Ὁ λόγος τῆς κατόπιν ἐξαιρετικῆς θέσεως τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν κληρικῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐπισκόπων.....	» 23
§ 14. Κληρικῶν διαδοχὴ πλὴν τῶν ἐπισκόπων.....	» 28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἐκ διαθήκης διαδοχῆ.

§ 15. Ἰκανότης ἐπισκόπου καὶ κληρικοῦ πρὸς τὸ διατίθεσθαι.....	» 30
§ 16. Περιορισμοὶ αἰρετικῶν.....	» 31

§ 17. Τύχη περιουσίας ἐπισκόπου μετὰ τὴν χειροτονίαν κτηθείσης.....	σελ. 33
§ 18. Διάκρισις ἀτομικῆς περιουσίας.....	» 34
§ 19. Τῶν κινητῶν.....	» 35
§ 20. Συγκεφαλαίωσις ὀρισμῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου περὶ τῆς περιουσίας τῶν κληρικῶν.....	» 36
§ 21. Ὅρισμοὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου περὶ τῆς περιουσίας τῶν κληρικῶν. Κώδιξ.....	» 36
§ 22. Κατὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐκ διαθήκης διαδοχὴ κληρικῶν, διοικητῶν καὶ φροντιστῶν εὐαγῶν οἴκων.....	» 38
§ 23. Δίκαιον τῶν Νεαρῶν.....	» 40
§ 24. Μετὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον βυζαντινὴ νομοθεσία. Ἐκλογή Ἰσαύρων. Πρόχειρος νόμος. Βασιλικά.....	» 43
§ 25. Ἀπογραφῆς ἀνάγκη.....	» 44
§ 26. Τίς ὑποχρεοῦται εἰς ἀπότισιν τῶν τοῦ ἐπισκόπου χρεῶν ἐν ἐλλείψει ἀπογραφῆς ἢ μὴ ὄντων φανερωτῶν τῶν τῶν ἐπισκόπων πραγμάτων.....	» 46
§ 27. Ἐπισκόπων ὑπεξουσίῳν ἰκανότης πρὸς διάθεσιν περιουσίας.....	» 47
§ 28. Ἰκανότης ἄλλων ὑπεξουσίῳν κληρικῶν. Χρημάτιον αὐτῶν. Διάφορα θέματα.....	» 50

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆ.

§ 29. Κληρονομικὴ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἀστικὸν δίκαιον. Διαρπαγῆς ἔθιμον.....	» 58
§ 30. Μεταβολαὶ τινες διὰ τῆς Ἐκλογῆς τῶν Ἰσαύρων.....	» 62
§ 31. Μεταγενέστερον δίκαιον.....	» 63
§ 32. Τίς ἐκκλησία κληρονομεῖ τὸν ἐπίσκοπον.....	» 66
§ 33. Ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος σχολάζῃ.....	» 68
§ 34. Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ Νεαρά.....	» 68

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν μοναχῶν ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου.

Ἰουστινιάνειον Δίκαιον.

§ 37. Τὸ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δίκαιον. Ἐλευθερία διαθέσεως τῆς περιουσίας.....	» 73
§ 38. Πρῶται τροποποιήσεις. Δίκαιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Νεαρά. Κληρομικὸν δίκαιον τῶν μοναχῶν.....	» 74

§ 39. Συνέχεια. Δικαιώματα τῶν τέκνων τῶν μοναχῶν.....	σελ. 77
§ 40. Ἐγγόνων δικαιώματα. Οἱ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ οὐδὲν δικαίωμα κέρηται. Βαλσαμῶνος θεωρία.....	» 79
§ 41. Κατὰ τίνα νομικὸν τρόπον κτᾶται τὸ μοναστήριον τὴν περιουσίαν τοῦ μοναχοῦ.....	» 80
§ 42. Τύχη τῶν χρεῶν τοῦ μοναχοῦ τῶν πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ὑπαρχόντων.....	» 81
§ 43. Τύχη τῆς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κτωμένης περιουσίας.....	» 83
§ 44. Ἐπίδρασις τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἐπὶ τῆς ἰκανότητος τοῦ μοναχοῦ πρὸς διάθεσιν. Ἀρχαὶ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.....	» 84
§ 45. Περὶ τῆς τύχης τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως συνταχθείσης διαθήκης. Θεωρία νομικῶν.....	» 87
§ 46. Ἡ διαθήκη αὕτη ματαιοῦται. Γνώμη Hellmann καὶ Singer....	» 94
§ 47. Ἀπαίτησις διατροφῆς τέκνων.....	» 95
§ 48. Πότε κανονίζεται ἡ νόμιμος μοῖρα τῶν τέκνων. Διὰ τίνος ἀγωγῆς ἀπαιτεῖται.....	» 95
§ 49. Τύχη τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως γενομένης αἰτίας θανάτου δωρεᾶς...	» 96

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ ἐπαγωγῆς κληρονομίας εἰς μοναχὸν καὶ περὶ κτήσεως αὐτῆς.

Ἰουστινιάνειον καὶ μεταγενέστερον δίκαιον

§ 50. Ἐπαγωγὴ κληρονομίας εἰς μοναχόν.....	» 99
§ 51. Θεωρίαι κανονομαθῶν καὶ νομικῶν.....	» 100
§ 52. Κριτικὴ ἔρευνα αὐτῶν.....	» 104
§ 53. Quid juris ἂν ὁ μοναχὸς πρὸ τῆς ἀποδοχῆς ἀποθάνῃ.....	» 106
§ 54. Μεταγενέστερον δίκαιον.....	» 107
§ 55. Δικαίωμα προσβολῆς διαθήκης ἢ αἰτία θανάτου δωρεᾶς ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ.....	» 108
§ 56. Κληροδοτήματα.....	» 109

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'.

Κληρονομικὴ διαδοχὴ τῶν μοναχῶν κατὰ τὸ μεταγενέστερον Βυζαντιακὸν δίκαιον.

§ 57. Δίκαιον Ἐκλογῆς.....	» 110
§ 58. Πρόχειρος Νόμος. Βασιλικά. Σύνοδος ΑΒ. Ἀρμενόπουλος.....	» 111
§ 59. Περιουσία τοῦ μοναχοῦ γινομένου ἐπισκόπου. Τί δὲ ἂν ὁ ἐπίσκοπος γένηται μοναχός.....	» 113
§ 60. Νομοθεσία Λέοντος. Νεαρά δ. Διάκρισις περιουσίας πρὸ τῆς ἀποκάρσεως καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν.....	» 117
§ 61. Πρακτικὴ σημασία τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ νομικοῦ τρόπου τῆς προσκυρώσεως τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ Λέοντος, Τίς ἢ	

τύχη τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ὑπαρχούσης διαθήκης. Νομολογία βυζαντινῆ.. σελ. 119

§ 62. Πότε δικαιῶνται οἱ παῖδες νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν νόμιμον μοῖραν;... » 121

§ 63. Νεαρά Λέοντος 6. Ἀνήθου μοναχοῦ ἰκανότης πρὸς διάθεσιν περιουσίας..... » 123

§ 64. Κελλιῶται ἢ ἰδιόρρυθμοι μοναχοί..... » 125

§ 65. Κτιτόρων ἢ δομητόρων κληρονομικὴ διαδοχὴ..... » 125

§ 66. Δοκίμων κληρονομικὴ διαδοχὴ..... » 127

§ 67. Κληρονομία ἢ κληροδότημα ἐπὶ αἰρέσει γάμου ἢ παιδοποιίας ἢ χάριν προικὸς ἢ προγαμίας δωρεᾶς. Τύχη αὐτῶν ἂν ὁ βεβαρημένος εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον. Ἰουστινιάνειον καὶ μεταγενέστερον δίκαιον..... » 130

§ 68. Μετάβασις ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον..... » 132

§ 69. Συνέπειαι ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν τοῦ μετατιθεμένου κατὰ τὸ ἀστικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον. Ἄλλα σχετικὰ ζητήματα..... » 135

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Δίκαιον ἐθίμων.

§ 70. Οἱ Νόμοι ἐν τῇ πράξει. Ἔθιμα..... » 143

§ 71. Κληρονομικὴ διαδοχὴ ἐπισκόπων. Ἐλευθερία διαθέσεως..... » 144

§ 72. Μοναχῶν κληρονομικὸν δίκαιον. Συναϊτῶν κατάστασις..... » 145

§ 73. Ὁ Λέων ἠναγκάσθη ἐκ τῶν ἐθίμων νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν μοναχῶν πρὸς διάθεσιν καὶ κτήσιν περιουσίας..... » 147

§ 74. Ἰδιόρρυθμα μοναστήρια. Ὁργανισμός..... » 148

§ 75. Κοινοδικὰ μοναστήρια..... » 149

§ 76. Κατάστασις μοναχῶν Ἄθω· μοναχικὸς βίος ἀναφορικῶς πρὸς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον. Τυπικά..... » 149

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ἐν Ἑλλάδι νεώτερον δίκαιον.

§ 77. Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον πρὸ τοῦ 1821. Ἐκκλησιαστικὴ περιουσία..... » 155

§ 78. Νόμος περὶ διακρίσεως κτημάτων. Μεταβολὴ διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τῶν εὐαγῶν οἰκῶν. Διάτ. 1 Δεβρίου 1836. Διάτ. 3/15 Ἀπριλίου 1833..... » 157

§ 79. Διαίρεσις τῶν ναῶν εἰς ἐνορίας. Ἐγκύκλιος 1 Μαρτίου 1834. Διάτ. 8 Ἰουνίου 1856..... » 159

§ 80. Περιουσία ἐκκλησιῶν ἐνοριακῶν ἢ μοναστηρίων ἐγκαταλειμμένων. Διάτ. 26 Ἀπριλίου (8 Μαΐου) 1834..... » 160

§ 81. Τὸ Δημόσιον ἐπιτηρεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν. Διάτ. 12/24 Μαΐου 1835..... » 160

§ 82. Διάτ. 20 Μαΐου 1836. Διαίρεσις ἡρειπωμένων ἐκκλησιῶν καὶ γηπέδων αὐτῶν εἰς τρεῖς κατηγορίας 1) μοναστηριακᾶς, 2) ἐνοριακᾶς καὶ 3) ἰδιωτικᾶς..... σελ. 160

§ 83. Διαχειρίσεις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου. Διάτ. 29 Ἀπριλίου 1843, Καταστατικὸς Νόμος 1852, Νόμος 9 Ἰουλίου 1852. Ἐπισκόπων θέσις ἐν τῇ διαχειρίσει. Μισθοδοσία αὐτῶν..... » 161

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

§ 84. Ἐκλιπούσης τῆς ἀνάγκης ἀπογραφῆς καὶ μεταβληθέντος τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, οἱ ἐπίσκοποι δὲν ὑποβάλλονται εἰς ἐξαιρετικούς περιορισμούς ἐν τῷ κληρονομικῷ δικαίῳ..... » 163

§ 85. Νομολογία δικαστηρίων..... » 164

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

§ 86. Κατάστασις μοναχῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως..... » 165

§ 87. Νομοθετικὴ πρόνοια. Διάτ. 28 Ἰουλίου 1858. Ὁδηγία Ὑπουργικαὶ 4 Μαρτίου 1859..... » 166

§ 88. Ἀπὸ πότε μεταβαίνει ἡ περιουσία τοῦ μοναχοῦ εἰς τὸ μοναστήριον κατὰ τὸ Διάτ. 1858. Δόκιμοι. Διάκρισις κινήτης καὶ ἀκινήτου περιουσίας... » 167

§ 89. Ἀνεφάρμοστοι διατυπώσεις τοῦ Διατ. ὡς πρὸς τὴν ἀκίνητον περιουσίαν καὶ πλάναι..... » 169

§ 90. Ἰκανότης τοῦ μοναχοῦ πρὸς διάθεσιν περιουσίας καὶ διαχειρίσεως. Ἐγκύκλιος 11 Μαΐου 1834, 11 Φεβρουαρίου 1834..... » 175

§ 91. Διάτ. 18 Ἰουλίου 1856 Ὑπουργείου Δικαιοσύνης. Διαθήκη πρὸ τῆς ἀποκάρσεως..... » 177

§ 92. Περὶ μετάβασεως ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον καὶ συνέπειαι κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι δίκαιον. Διάτ. Ἀντιβασιλείας 25 Σεπτεμβρίου (2 Ὀκτωβρίου) 1833..... » 179

§ 93. Τύχη τῆς περιουσίας τῶν μετατιθεμένων μοναχῶν. Διάτ. 15/27 Ἀπριλίου 1836. Διάφορα ζητήματα. Μολδαυικὸς Κώδιξ..... » 183

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

§ 94. Διατυπώσεις μετὰ τὸν θάνατον μοναχοῦ. Διάτ. 8 Ἰανουαρίου 1834. Ἐγκύκλιος Ἱερᾶς Συνόδου 14 Φεβρουαρίου 1834..... » 190

§ 95. Ἐγκύκλιος 28 Ἀπριλίου 1836 περὶ τῆς ἀνάγκης ἢ μὴ ἀνάγκης σφραγίσεως. Ἐγκύκλιος 6 Μαΐου 1837..... » 192

§ 96. Χρῆς τοῦ μοναχοῦ..... » 195

§ 97. Αἱ ὑπουργικαὶ ὁδηγίαι 4 Μαρτίου 1859 περὶ τῶν καθηκόντων τῶν Ἀρχῶν ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀποθνήσκοντος μοναχοῦ. Μοναχὸς Ἑλλην ἀποθνήσκων ἐν ἄλλοδαπῇ..... » 197

§ 98. Κληρονομικὴ διαδοχὴ ἐγγάμων παρεξάντων μοναχῶν. Ὁδηγία 4 Μαρτίου 1859..... » 198

SISMANOGLIO

§ 99. Καθήκοντα επισκόπων μετά την κουράν μοναχοῦ. Ἐγκύκλιος Ἱεράς Συνόδου 17 Ἰουλίου 1859.....	» 200
§ 100. Ἐν Ἑπτανήσῳ κληρονομικόν δίκαιον τῶν μοναχῶν.....	» 200

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ἐν Τουρκίᾳ νεώτερον δίκαιον.

Κληρονομικὴ διαδοχὴ τῶν ἐπισκόπων.

§ 101. Μεταβολαὶ νομοθετικά. Κανονισμοί. Ἀνικανότης ἐπισκόπου πρὸς διαθήκην.....	» 205
§ 102. Τύχη τῆς περιουσίας ἐπισκόπου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ.....	σελ. 207
§ 103. Περιορισμοὶ πρὸς διαθήκην. Ἀτομικὴ περιουσία.....	» 208
§ 104. Κληρονομικὴ διαδοχὴ τῶν μὴ κατεχόντων ἐπισκοπήν, ἀλλ' ἰδιω- τευόντων Πατριαρχῶν καὶ Ἐπισκόπων.....	» 209
§ 105. Κληρονομικὴ διαδοχὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως....	» 209
§ 106. Διατυπώσεις τῆς παραλαβῆς τῆς κληρονομικῆς περιουσίας τῶν ἐπι- σκόπων. Κανονισμὸς εἰδικὸς περὶ τῆς ἐπιτηρήσεως τῶν περιουσιῶν τῶν ἀπο- θνησκόντων ἀρχιερέων.....	» 210
§ 107. Ἐπιτροπεΐα πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν περιουσιῶν τούτων. Διορισμοὶ καὶ καθήκοντα αὐτῆς.....	» 211
§ 108. Διατυπώσεις ὅταν ὁ ἐπίσκοπος ἀποθνήσκῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει..	» 212
§ 109. Δημοπρασία. Διατυπώσεις αὐτῆς. Ἀγορασταὶ Τρόπος καταβολῆς τοῦ τιμήματος. Εἴσπραξις αὐτοῦ.....	» 212
§ 110. Δανεισταὶ καὶ κληρονόμοι τοῦ ἐπισκόπου. Ὑποχρεώσεις καὶ δικαιώ- ματα αὐτῶν. Ἐξόδα κηδείας, ἀπογραφῆς καὶ μετακομίσεως. Χρέη πρὸς τὸ Δημόσιον.....	» 213
§ 111. Προθεσμίαι διὰ τοὺς δικαιούχους δανειστάς καὶ κληρονόμους.....	» 214
§ 112. Παρέλευσις τῶν προθεσμιῶν. Ἐκκαθάρισις.....	» 214

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Κληρονομικὴ διαδοχὴ τῶν μοναχῶν καὶ κατάστασις τῶν μοναστηρίων.

§ 113. Κληρονομικὴ διαδοχὴ τῶν μοναχῶν.....	» 216
§ 114. Μοναχικὸς βίος ἐν Τουρκίᾳ. Νεώτεροι Κανονισμοί. Ἐποπτεία ἀρ- χιερέων ἐπὶ τῶν μοναστηρίων.....	» 218
§ 115. Διαίρεσις τῶν μοναστηρίων εἰς τρεῖς τάξεις.....	» 218
§ 116. Μοναστήρια ἐγκαταλειμμένα καὶ κατηρημωμένα. Τύχη αὐτῶν..	» 218

§ 117. Μοναστήρια Ἄθω. Ὁργανισμὸς αὐτῶν.....	» 219
§ 118. Ἐσωτερικὸς ὄργανισμὸς μοναστηρίων.....	» 219
§ 119. Ἀπόπειρα ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐν ἰσχύϊ Κανονισμῶν. Ἐκθεσις ἐπι- τροπεΐας.....	» 226
§ 120. Εἰδικὸς ὄργανισμὸς μοναστηρίων Κρήτης. Κληρονομικόν δίκαιον μοναχῶν.....	» 227

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΓΓΡΑΦΑ

Τυπικὰ τοῦ Ἄθω. Τυπικὸν ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Τιμισκῆ (ἔτ. 972).....	» 233
Τυπικὸν ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (ἔτ. 1046)....	» 245
Γραφὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου πρὸς Κοσμάν μοναχόν. Χρυσόβουλλον τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου οὗ ἡ ἀρχὴ διεφθαρμένη.....	» 257
Ἔπος καὶ τύπος τοῦ ὄρους Ἄθω γενόμενος ἐπὶ τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου (ἔτ. 1393 ἢ 1394).....	» 259
Τοῦ Καλλινίκου Πατριαρχικῆ ἐπιστολὴ καὶ συνοδικὴ πρὸς τὸν Οὐγγρο- βλαχίας ἀκυροῦσα τὴν διαθήκην τοῦ ποτὲ Πωγωνιανῆς Μαλαχίου ὡς παρά- νομον.....	» 265
Ἀδήλου Πατριάρχου γράμμα ὅτι τῶν Μοναστηριακῶν ἡ περιουσία ἀνή- κει εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ δὲν τοὺς κληρονομοῦσιν οἱ συγγενεῖς των.....	» 268
Νεοφύτου τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας — Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ ἐκδοθέντος πα- τριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος περὶ τῆς κατ' ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν διατηρήσεως τῆς προγεγονυίας διαθήκης τοῦ μακαρίτου Δέρκων κῦρ Ἀνανίου καὶ διορθώσεως τῶν ἀναφανέντων μετὰ ταῦτα χρεῶν ἐκείνου.....	» 271
Βεζυρική ἐγκύκλιος τῆς 23 Σεβὰλ 1291 (20 νοεμβρίου 1874).....	» 275
Ἀναφορὰ τῶν μοναχῶν μεγίστης Λαύρας Ἄθω πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐν ἔτει 1830 πρὸς προστασίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι μετοχιῶν. (Ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν).....	» 276
Ἐκθεσις Κυρίλλου ἐπισκόπου Σάμου πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος περὶ τῆς ἐν Σάμῳ καταστάσεως τῆς ἐκκλησίας ἐν ἔτει 1830. (Ἐκ τῶν ἀρ- χείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν).....	» 278
Ἀναφορὰ μητροπολίτου Παροναξίας πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. (Ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν).....	» 280
Ἐγγραφα ἀφορῶντα τὰ Μοναστήρια τῆς Σίφνου ἐν ἔτει 1830. (Ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν).....	» 282
Σχέδιον ἰδιαιτέρας διατάξεως τῶν δύο γυναικείων Μοναστηρίων τῶν κατὰ τὴν Νῆσον Σίφνον.....	» 283
Διαθήκη χωρεπισκόπου καὶ προεστῶτος τῆς ἐν Σαγγρὶ μονῆς τοῦ μεγάλου Ταξιάρχου ἐν Νάξῳ.....	» 285

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΣΥΝΤΕΤΜΗΜΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

(Σ. III. 321) τὸ Σ. σημαίνει τὸ Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἐκδοθὲν ὑπὸ Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, ὁ ἀριθμὸς III τὸν τόμον, καὶ ὁ ἀριθμὸς 312 τὴν σελίδα.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ.	19	στίχ.	32	ἀντὶ	κληκληρικός	γράφει	κληρικός.
»	96	»	20	»	conditio	»	condictio.
»	99	»	2	»	μοναχόν	»	μοναχόν.
»	107	»	4	»	ἐάν εἰσὶ	»	ἐάν ὦσι.
»	108	»	26	»	προεστύιας	»	προεστηχίας.
»	152	»	19	»	(1885)	»	(1815).
»	155	»	16	»	λογοδοσία	»	μισθοδοσία.
»	180	»	37	»	Pleiter	»	Pfeiffer.
»	208	»	15	»	ἀνωτέρω	»	ἀνωτέρω.
»	227	»	16		προταχτέον § 120.		
»	235	»	17	»	συμβαίει	»	συμβαίη.
»	246	»	15	»	Κωνσταντίνου	»	Κωνσταντίνου.
»	259	»	5	»	συνάξεις	»	συνάψεις.
»	259	»	5	»	τὸ διὰ κινναβάρως	»	τῷ διὰ κινναβάρως.
»	262	»	8	»	Βατοπαιδίου	»	Βατοπεδίου.
»	263	»	12	»	ὠφείλουσι	»	ὀφείλουσι.
»	268	»	22	»	Κρι-τίου	»	Κριτίου.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- § 1. Σκοπὸς τῆς πραγματείας. Πρῶται βάσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος.
§ 2. Πρεσβύτεροι καὶ ἐπίσκοποι. Διάκρισις αὐτῶν.
§ 3. Διάκονοι.
§ 4. Τελειοποιήσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος μετὰ τὸν ἀποστολικὸν αἰῶνα. Λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ καὶ κληρὸς.
§ 5. Ὑποδιάκονοι, ἀναγνώσται, ἀκόλουθοι, ἐξορκισταὶ ἢ ἐφορκισταὶ, θυρωροὶ ἢ πυλωροί.
§ 6. Οἱ ἱερατικοὶ βαθμοὶ κατὰ τὸν Νομοκάνονα τὸν λεγόμενον τοῦ Φωτίου καὶ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἀστικὸν Δίκαιον.
§ 7. Μοναχοί, καταγωγή καὶ ἔννοια αὐτῶν. Μ. Ἀντώνιος, Παχώμιος καὶ ὁ μετ' αὐτοὺς μοναχισμός.
§ 8. Ἡ ἐκκλησία ἀναλαμβάνει τὴν προστασίαν τοῦ μοναχισμοῦ. Κανόνες καὶ νόμοι περὶ αὐτῶν.
§ 9. Δόκιμοι.
§ 10. Ρασοφόροι, μικρόσχημοι, μεγαλόσχημοι.
§ 11. Διαίρεσις τῶν μοναστηρίων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.
-

§ 1. Σκοπὸς τῆς προκειμένης πραγματείας εἶνε ἡ ἱστορικὴ καὶ πρακτικὴ μελέτη τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν, διὰ τοῦτο ἀπολύτως ἀναγκαία παρίσταται ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀμέσως προβάλλοντος ζητήματος, *τίνες εἰσὶν οἱ κληρικοὶ καὶ μοναχοί.*

Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθείσης διδασκαλίας τοῦ θείου λόγου ἐν Γαλιλαίᾳ καὶ Ἰουδαίᾳ¹ ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἀρχεται ἡ ἐξυπηρέτησις καὶ λατρεία τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ δὴ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ χριστιανικοῦ πολιτεύματος², διότι ὁ Ἰησοῦς ἐξελέξατο πρὸς τοῦτο δώδεκα ἄν-

¹ Ματθ. IV 17. 23.

² Πρὸς. Döllinger Christenthum und Kirche in der Zeit der Grundlegung ἔκδ. 1868 III § 1 καὶ ἐπ. σελ. 293 καὶ ἐπ.

δρας, « οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε »¹. ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποστόλων μετ' ὀλίγον ηὔξήθη, διότι ἀνέδειξεν ἐβδομήκοντα ἄλλους ποιούτους, οὓς ἀπέστειλεν « ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἔμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι »². Μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ συνήλθον ἐν Ἱερουσαλήμ οἱ ἑνδεκά ἀρχικοί αὐτοῦ μαθηταὶ καὶ ἐξελέξαντο διὰ κλήρου τὸν Μαθθίαν εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ Ἰούδα³, ἤρξαντο δὲ κατόπιν τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποστολῆς τῶν διδασκόντων. Πληθυνόντων τῶν μαθητιῶν καὶ ὁπαδῶν αὐτῶν, ὑπῆρξεν ἀνάγκη βοήθειας τῆ ἐξωτερικῆ ὑπηρεσίᾳ « διακονεῖν τραπέζαις »⁴, ἐξελέχθησαν λοιπὸν ἑπτὰ ἄνδρες ἐκ τοῦ πλήθους τῶν μαθητῶν « πλήρεις πνεύματος ἀγίου καὶ σοφίας »⁵, εὐλογηθέντες ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων δι' ἐπιθέσεως χειρῶν⁶. Τῷ παραδείγματι τῆς ἐν Ἱερουσαλήμ κοινότητος ἠκολούθησαν καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἐν ταῖς ἰδρυομέναις καὶ ἀναπτυσσομέναις χριστιανικαῖς κοινότησιν ἀνεφάνησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν αἱ τάξεις τῶν διακόνων καὶ τῶν πρεσβυτέρων.

§ 2. Ὑπὸ ὄνομα τῶν πρεσβυτέρων ἐν ταῖς Πράξεσι εὐρίσκονται οἱ παρακολουθοῦντες τοῖς ἀποστόλοις λειτουργοί, π. χ. ἐν κεφ. XV⁷, « Ἐταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ

¹ Λουκᾶ VI 13.

² Λουκᾶ X 1.

³ Πράξ. I 15-26.

⁴ Πράξ. VI. 1. 2. « Προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον, οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις ». (Διακονεῖν τραπέζαις πρὸς διάκρισιν τῆς διακονίας τοῦ λόγου) (Πράξ. VI. 3. 4).

⁵ Πράξ. VI. 3. 5. Döllinger αὐτ. § 9. 10 σελ. 302. 303.

⁶ Πράξ. VI. 6. Πρβ. Richter-Dove. KR. § 8 σελ. 30, Emil Friedberg KR. § 5 σελ. 7 καὶ 8 καὶ σημ. 11 αὐτόθι (ἔκδ. 1884). Ἐκτοτε, παρατηρεῖ ὁ Walter, ἤρξατο καὶ ἡ πρώτη διάκρισις τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας (Lehrbuch des Kirchenrechts § 9 σελ. 19). Περὶ τῆς διακρίσεως τῆς λειτουργίας τῶν ἑπτὰ ἀνδρῶν καὶ τῆς διακρίσεως ταύτης ἀπὸ τῆς τῶν διακόνων παράβαλε Albrecht Ritschl, Die Entstehung der altkatholischen Kirche (Bonn ἔκδ. 1857 σελ. 354 καὶ ἐπ.).

⁷ Πρβ. περὶ πρεσβυτέρων τὴν διατριβὴν Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων « περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς ἐκκλησίας βαθμῶν » (ἐν Ναυπλίᾳ 1835 σελ. 41 καὶ ἐπ.), καὶ θρησκευτικὴν ἐφημερίδα « Σιών » ἐκδιδομένην ἐν Ἀθήναις (ἀριθ. 25 ἔτους 1881). Fried-

Βαρνάβαν καὶ τινὰς ἄλλους ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους ». « Παραγενομένοι δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ ἀπεδέχθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων » « συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι », « οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί »¹. Οἱ πρεσβύτεροι ἐβοήθουν τοῖς ἀποστόλοις εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς προσευχῆς, συνειργάζοντο δὲ καὶ ἐν τῇ φυλάξει καὶ ἀναπτύξει τῶν χριστιανικῶν δογμάτων². Ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τούτων καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς συνεργασίας αὐτῶν ἐμορφώθη ἐν τῷ προϊόντι ἐκκλησιαστικῷ πολιτεύματι ἡ τάξις τῶν ἐπισκόπων καλουμένων³.

berg αὐτ. § 5 IV σελ. 7 καὶ 8. Κατὰ τινὰ πιθανὴν γνώμην ἐκ τῶν ἑπτὰ τούτων ἀνδρῶν προέκυψε τὸ ἀξίωμα τῶν πρεσβυτέρων, δι' οὓς λόγους ἀναφέρει ὁ Walter (§ 9 μετὰ σημ. 8) καὶ ἰδίως Ritschl σελ. 356, κατ' ἄλλους ἐξ ἐκείνων προέκυψαν οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι (Döllinger αὐτόθι III § 9 10. 11 σελ. 303, 304, οὗ τὰ ἐπιχειρήματα μοι ἐφάνησαν λογικώτατα) ἀρχαιότεροί τινες ὅμως ἰσχυρίσθησαν ὅτι τὸ λειτουργημα τῶν ἑπτὰ ἀνδρῶν ἐφήμερον ὑπῆρξε (Vitranga, De synagoga vetere 928). Πρβ. καὶ Ad. Franz, Lehrbuch des Kirchenrechts (Göttingen 1887) § 5 σελ. 12. Zorn, Lehrbuch des Kirchenrechts (Stuttgart 1888) § 2 σελ. 11. Πρβ. δὲ ἰδίως περὶ πρεσβυτέρων καὶ τῆς ἐννοίας καὶ ἱστορίας αὐτῶν θεωρίας Edwin Hatch, Die Gesellschaftsverfassung der christlichen Kirchen im Altertum μετὰ φρασὶς Adolf Harnack (Giessen 1883) περὶ Hatch δὲ ἴδ. καὶ Dove ἐν Zeitschrift für Kirchenrecht XIX 376. σημ. 1. Περὶ πάντων τούτων πρβ. καὶ K. Hase KG. (ἔκδ. 1885) I § 20 σελ. 207 καὶ ἐπ.

¹ Πράξ. XV 2. 4. 6. 23. καὶ XI, 30 « ὃ καὶ ἐποίησαν, ἀποστειλάντες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς Βαρνάβα καὶ Σαύλου ».

² Πράξ. XVI 4. « ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδουν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ ». Πρβ. Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστ. κεφ. VI (ἔκδ. Dressel σελ. 383) περὶ τῶν φροντίδων τῶν πρεσβυτέρων, καὶ Hatch-Harnack αὐτόθι σελ. 65 καὶ ἐπ.

³ Τοιοῦτοτρόπως, διότι ἔλκουσιν οἱ ἐπίσκοποι τὴν καταγωγὴν τῶν ἐκ θείας καὶ ἀποστολικῆς ἀρχῆς, ex jure divino, ἐθεωρήθησαν διάδοχοι τῶν ἀποστόλων, κληθέντες ὡς ἐκεῖνοι εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Πρβ. Ludov. Huguenin Expositio methodica juris canonici (Παρίσιοι. ἔκδ. III 1877) I σελ. 39 καὶ ἐπ. Εὐταξίου Περὶ ἱερατικῆς ἐξουσίας σελ. 26, Döllinger αὐτ. III § 5 σελ. 299. Zorn αὐτ. § 2 σελ. 14. A. Frantz § 6 σελ. 14. G. Phillips (Kirchenrecht τόμ. I § 22 σελ. 159, 160 καὶ σημ. 6-10). P. Hinschius (System d. Kathol. KR. Berlin 1869) II § 79 σελ. 38 ἐνθα καὶ φιλολογίαν. Φιλολογίαν περὶ ἐπισκόπων ἴδ. πρὸς τούτοις παρὰ Joseph Helfert (Von der Rechten und Pflichten der Bischöfe und deren

SISMANOGLIO
MFGARPO

Ὅτι δὲ ἱστορικῶς ἐκ τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων προέκυψε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου πολλαὶ ὑπάρχουσιν ἀποδείξεις· ἐν πρώτῃ καθολικῇ ἐπιστολῇ π. χ. τοῦ Πέτρου φέρεται «πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ, ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός, ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἐκουσίως¹· ἐπίσης δὲ καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι «προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ»². Ἄλλ' οἱ ἀπόστολοι ταῦτοχρόνως εἶχον τὴν ἐπισύστασιν καὶ τὴν μέριμναν πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ταξιδεύοντες καὶ κοπιῶντες καὶ διδάσκοντες καὶ ἀπευθύνοντες ἐπιστολάς καὶ ὁδηγίας, ἐν ᾗ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι εἶχον τὴν κατὰ τόπους φροντίδα³, ὅσον δ' ἡ ἐξάπλωσις τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπετείνετο, τοσοῦτον καὶ ὁ διορισμὸς καὶ ἡ αὔξησις τῶν ἐπισκόπων ἀναγκαιοτέρα καθίστατο. Οὕτω βλέπομεν τὸν Παῦλον παρακαλοῦντα καὶ διατάσσοντα τὸν Τιμόθεον νὰ παραμένῃ εἰς Ἐφεσον, καὶ τὸν Τίτον εἰς Κρήτην, ἵνα τὰ ἐλλείποντα ἐπιδιορθώσῃ καὶ καταστήσῃ κατὰ πόλιν ἐπίσκοπους⁴.

Ἐν τούτοις, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν αἰῶνα καὶ βραδύτερον ἔτι, καίτοι διεκρίθησαν τὰ ἀξιώματα ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, ἡ διάκρισις οὐχ ἤττον δὲν ὑπῆρχε τελεία ὡς πρὸς τὸ Gehülfen und Stellverteter (Prag. 1832) σελ. 6-10. Πρβ. καὶ Hergenröther's Handbuch der allgem. Kirchengeschichte (ἔκδ. 1886) τόμ. I. σελ. 253 καὶ ἐπ. σελ. 255 σημ. 1.

¹ I Πέτρου V, 1, 2.

² Πράξ. XX, 17. 18. 28. Πρβλ. καὶ Τίτ. I, 5. 7. Φιλιπ. I, 1. Κλήμ. πρὸς Κορινθ. I 42. 44.

Περὶ ἐπισκόπου, τῆς ἐννοίας αὐτοῦ καὶ τῆς λειτουργίας, καὶ περὶ διαφόρων γνωμῶν περὶ τῆς ἱστορίας τῶν πρεσβυτέρων ἴδ. Philipp Zorn § 2, καὶ ἐφημερίδα «Σιών» ἀριθ. 22 (1881), Διονυσίου Λάττα Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία I κεφ. Γ § 7 σελ. 112-142, Döllinger αὐτόθι III § 13-33, σελ. 305-327.

³ 1 Κορινθ. 12, 28. Ῥωμ. 16. Πράξ. 15, 36. 20, 18 ἐπ.

⁴ 1 Τιμόθ. 1, 3. Τίτ. 1, 5. Hergenröther αὐτόθι.

ὄνομα, διὰ τοῦτο ἐν τῇ αὐτῇ κοινότητι πλείονες ὠνομάζοντο ἐπίσκοποι¹.

§ 3. Τοὺς δὲ διακόνους ἐνωρὶς εὐρίσκομεν διακρινομένους ἐν τῇ πρὸς Φιλιππίους ἐπιστολῇ τοῦ Παύλου «Παῦλος καὶ Τιμόθεος, δοῦλοι Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἀγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλιπποις, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις². Ἄφ' οὗ δὲ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον πρώτῃ ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος τὰ προσόντα τῶν ἐπισκόπων ἐκτίθεται, πραγματεύεται καὶ περὶ τῶν διακόνων, οἵτινες μετὰ δοκιμασίαν ἔπρεπε νὰ ἐκλέγωνται³,

¹ Πρβ. Gotthard Lechler (Das apostolische und das nach apostolische Zeitalter ἔκδ. 1851 σελ. 334), ἔνθα μνημονεύεται ὁ Κλήμης Ῥώμης, ὁ Πολύκαρπος, ὁ Ἐρμάς, παρ' οἷς διάκρισις ὀνόματος πρεσβυτέρου καὶ ἐπισκόπου δὲν γίνεται. Ὁ πρῶτος φαίνεται, ὅστις διέκρινε τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου ὡς ἀνώτερον, εἶνε ὁ Ἰγνάτιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Ῥωμαίους (κεφ. 5), (ἧς ἡ γνησιότης ὅμως σημειωτέον διομφισθητέται).

Οἱ μετερχόμενοι δ' ἐν ταῖς παροιχαῖς τὴν ἱερατικὴν ἐξουσίαν ἔφερον ὄντως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διάφορα ὀνόματα ἀδιακρίτως, ἐκαλοῦντο προϋστάμενοι (1 Θεσσαλ. 5, 12. Ῥωμ. 12, 8), πρεσβύτεροι (πράξ. 11, 30. 14, 23. 15, 2 ἐπ. 20, 17. Ἰακ. 5, 14. I Πέτρου 5, 1. Τίτ. 1, 5. I Τιμ. 5, 17. 19.), ἐπίσκοποι (Φιλιπ. 1, 1), ποιμένες (Ἐφεσ. 4, 11), ἡγούμενοι (Ἐβρ. 13, 7. 17. 24). Πρβ. καὶ Τιμόθ. 4, 14, ὅπερ χωρίον ὁ Χρυσόστομος ἐρμηνεύων ἐν Ὁμιλίᾳ 13 λέγει «οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων» καὶ πρὸς Φιλιπ. 1, 1 ἔνθα λέγει ὁ αὐτὸς πατήρ «Τί τοῦτο; μᾶς πόλεως πολλοὶ ἐπίσκοποι ἦσαν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ τοὺς πρεσβυτέρους οὕτως ἐκάλεσε· τότε γὰρ ἐκοινωνοῦν τοῖς ὀνόμασι». Καὶ ἐκ τῶν χωρίων δὲ I Τιμόθ. 5, 17. Τίτ. 1, 5-7, 1 Τιμόθ. 3, 1· 2, Πράξ. 20, 17. 18. 28, I Πέτρου 5, 1. 2, ἐξάγεται προδήλως ἡ ταυτότης τῶν ὀνομάτων. Πρβ. καὶ Rudolf Ritter von Scherer Handbuch d. Kirchenrechts (I § 8 σημ. 16 σελ. 26) καὶ Hergenröther Kirchengeschichte αὐτόθι. Ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν ὅμως χρόνων ὁ βαθμὸς τοῦ ἐπισκόπου διεκρίνετο τοῦ τοῦ πρεσβυτέρου, σημειοῦται ὁ Οἰκονόμου (αὐτόθι σελ. 42 καὶ ἐπ.), ἀποκρούων τὴν θεωρίαν ὅτι ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι ἦσαν εἰς βαθμὸς. Οἱ ἐπίσκοποι διεκρίνοντο ἰδίως κατὰ τὸ μεταδοτικὸν χάρισμα τῆς χειροτονίας, ὁποῖους κατὰ πᾶσαν πόλιν διώριζον οἱ ἀπόστολοι προεδρεύοντας τῶν ἄλλων ἱερέων. Ἡ ταυτότης δὲ τῶν ὀνομάτων ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων δηλοῖ ταυτότητα τοῦ ὑπουργήματος περὶ τὰ καθόλου, λέγει ὁ Οἰκονόμου, ἀλλ' οὐχὶ τὴν ταυτότητα βαθμῶν ὁμοταγῶν, ὅσοι συγγέουσι δὲ, προστίθεται (σελ. 58), τοὺς ἐπίσκοπους καὶ πρεσβυτέρους εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν βαθμὸν διὰ τὸ συνώνυμον, ποιοῦσι τὸ αὐτό, ὡς καὶ ἂν ἔλεγον ὅτι καὶ ὁ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἀρχιερεὺς ὑπῆρχεν ἀκριβῶς ὁμοταγῆς καὶ ὁμοῖο-βαθμὸς πρὸς τοὺς ἄλλους ἱερεῖς. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ Friedberg § 5 σημ. 24 καὶ ἰδίως Ritschl αὐτ. σελ. 350.

² Φιλιπ. 1, 1. Πρβ. καὶ Hergenröther αὐτόθι σελ. 260.

³ Καὶ οἱ διάκονοι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς κοινότητος. Κατὰ τὸν Hatch αὐτόθι (ἴδε

SISMANOGLIO
MEGARO

«δοκιμαζέσθωσαν πρώτον, εἶτα διακονείτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες¹».

§ 4. Ἀλλὰ πρὸ πάντων μετὰ τὸν ἀποστολικὸν αἰῶνα ἐτελειώθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἡ διάκρισις μεταξὺ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν² καὶ ὁ ὀριστικὸς καθορισμὸς τῶν βαθμῶν καὶ ἀξιο-

καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Harnack παρὰ Hatch σελ. 240 καὶ ἐπ.) οἱ διάκονοι διετέλουσαν ἐν ἀμέσῳ καὶ στενῷ δεσμῷ καὶ ἀμέσῳ σχέσει πρὸς τοὺς ἐπισκόπους πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων· «ἔστω ὁ διάκονος τοῦ ἐπισκόπου ἀκοή καὶ ὀφθαλμὸς καὶ στόμα καρδία τε καὶ ψυχὴ, ἵνα μὴ ᾖ τὰ πολλὰ μεριμνῶν ὁ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ μόνον τὰ κυριώτερα», κατὰ τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς (II 44). Ἴδε καὶ Zorn αὐτ. σελ. 12 σημ. 3. Περὶ διακόνων πρὸς καὶ Seidl (Der Diaconat in der Kathol. Kirche 1884), Πρὸ πάντων δὲ Hatch καὶ Harnack αὐτόθι σελ. 17-50 Friedberg § 5 σελ. 9.

¹ I Τιμόθ. 3, 10. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Παῦλος ἐκάνονισε τὰ προσόντα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν διακόνων (3, 8 ἐπ.). Πρὸς καὶ Ἀποστολ. Διατ. II, 26. II, 44. II, 57. III, 19 καὶ 20. VIII, 20. (ἐκδόσεως Pitra). Ἴδ. Οἰκονόμου ἐξ Οἰκονόμων αὐτ. σελ. 28. Εὐταξίου αὐτόθι σελ. 18. ἐφημερίδα «Σιών» ἐν φύλλοις 28. 29 (1881). Hinschius αὐτ. § 1 σημ. 5 σελ. 2. Μεταξὺ τῶν διακόνων συγκατηριθμοῦντο τότε καὶ γυναῖκες διακόνισσαι καὶ χῆραι πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς κοινότητος, οὐχὶ δὲ καὶ ἀσκόπως, διότι δι' αὐτῶν, κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, «καὶ εἰς τὸν γυναικωνίτιν ἀδιαβλήτως παρεισεδέτο ἡ τοῦ κυρίου διδασκαλία» (Στρωματ. 1 III). Παύλου πρὸς Ρωμ. 16, 1. 12. I Τιμόθ. 2, 11. Ὁ Πλίνιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Τραϊανὸν (lib. X 97) καλεῖ αὐτάς «ancillae quae ministrae dicebantur». Πρὸς καὶ Λουκιανοῦ περὶ τῆς Περεγρίνου τελευτῆς § 12. Λιβανίου λόγ. 16. καὶ Ἀποστολ. διαταγῶν II 58 III 14 (ἐκδ. Pitra τόμ. Α. σελ. 209. 236. 237). Πρὸς καὶ Döllinger αὐτ. III § 34 σελ. 327 ἐπ. Κατὰ τὴν πιθανὴν δόξαν αἱ γυναῖκες διακόνισσαι μέχρι τοῦ τετάρτου αἰῶνος ὑπάρξασαι ἐξέλιπον κατόπιν (ἴδ. Hase αὐτόθι σελ. 214. Διομ. Κυριακοῦ Ἐκκλ. Ἱστορίας σελ. 351 τόμ. Α). Περὶ τῶν ἔργων τῶν διακονισσῶν ἴδ. καὶ ἀπόκρισιν ΔΗ Βαλσαμῶνος (Σ. IV 477). Οὐδένα ἱερατικὸν βαθμὸν εἶχον (Διατριβ. Οἰκονόμου σελ. 32 σημ. γ). Περὶ πάντων τούτων πρὸς καὶ Zech (Hierarchia Ecclesiastica σελ. 458-581), καὶ Neander KG. I 103 παρ' ᾧ καὶ φιλολογίαν.

² Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων ἐξάγεται ὅτι ὄντως ἀνευ διακρίσεως τοῖς κληρικοῖς ἢ λαϊκοῖς ἐλευθέρᾳ ἢ διδασκαλίᾳ τοῦ λόγου ὑπῆρχε (Pitra I σελ. 67). Friedberg αὐτ. § 6. Πρὸς δὲ Χρυσάνθου πατριάρχου Ἱεροσολύμων Συνταγματίον, περὶ τῶν ὀφφικίων, κληρικῶν καὶ ἀρχοντικῶν κ.λ.π. Ἐνετ. 1778· ὅστις ἐν βιβλίῳ πρώτῳ σημειοῦται τάδε· «ἅπαντες οἱ χριστιανοὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἰς δύο τάξεις ἐμερίσθησαν, καὶ οἱ μὲν ἐλέγοντο κληρικοί, οἱ δὲ λαϊκοί, καὶ λαϊκοὶ μὲν ὅσοι δὲν ἐκαταγίνοντο εἰς τινὰ ὑπηρεσίαν ἐκκλησιαστικὴν, κληρικοὶ δὲ ὅσοι ἐτάττοντο καὶ διωρίζοντο εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὑπουργίαν. Κληρικοὶ λοιπὸν λέγονται μόνον τὸ ἱερὸν σύστημα, καὶ ἔλαβον τὴν ἀρχὴν τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος ἐκ τοῦ ἀποστόλου Ματθίου, ὅστις καὶ κληρὸν ἔτυχε τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα». «Περιέχονται δὲ εἰς τὸ τοιοῦτον ὄνομα κοινότερον οἱ Μοναχοί, Ἀναγνώσται, Ὑποδιάκονοι, Διάκονοι καὶ οἱ Πρε-

μάτων¹, καὶ ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς κληρὸς, κληρικοί, ἐκαλοῦντο οἱ τῷ θεῷ ἀφωσιωμένοι λαοί², καὶ κληρὸς τοῦ θεοῦ πάντες οἱ χριστιανοὶ ἱερεῖς τοῦ θεοῦ, τὸ ὄνομα τοῦτο προσηρμόσθη ἀποκλειστικῶς τοῖς λειτουργοῖς καὶ ἀξιωματικοῖς τῆς ἐκκλησίας, τοῖς καταγινόμενοις κατ' ἐξοχὴν, ὡς οἱ Λευῖται, εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θείου πρὸς κοινὴν ἀπάντων σωτηρίαν. Πάντα τὰ ἄλλα μέλη τῆς χριστιανικῆς κοινότητος ὠνομάσθησαν λαϊκοὶ (plebs)³.

§ 5. Αἱ ἀνάγκαι κατόπιν τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἡ πρόοδος καὶ ἀνάπτυξις τῆς κοινότητος ἐπήνεγκον τὴν αὕξησιν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τὴν τελείαν διάκρισιν τῶν βαθμῶν, πρὸς τοῖς τρισὶ δὲ βαθμοῖς τῶν ἐπισκόπων, τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων, προσετέθησαν⁴ οἱ ὑποδιάκονοι⁵, συμπαρακολουθοῦντες τοῖς

σούτεροι». Περὶ κλήρου καὶ λαϊκῶν πρὸς Hergenröther αὐτόθι σελ. 251 καὶ ἐπ. § 281 σημ. 1, καὶ Hase αὐτόθι σελ. 214.

Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ γενικῶς λειτουργίαι καλοῦνται κληρικᾶτα ἢ ὀφφικία (πρὸς Εὐχολόγιον καὶ Χρυσάνθου Συνταγμ. αὐτόθι). Περὶ τούτων ἴδ. καὶ Zech αὐτόθι σελ. 327-441 καὶ ἐφημερίδα «Σιών» φύλλ. 30. 31. (1881).

¹ Richter-Dove αὐτ. § 9 καὶ 10 σημ. 7. Zorn αὐτ. § 2. Neander KG. σελ. 104 καὶ ἰδίως Ritschl σελ. 408 ἐπ.

² I Πέτρ. 5, 3. «μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου». Καὶ παρ' Ἱγνατίῳ πρὸς Ἐφεσ. 11 «ὁ κληρὸς Ἐφεσίων τῶν χριστιανῶν». — Ἀκριβῶς ὅμως δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ πότε ἐφηρμόσθη εἰδικῶς τοῖς ἐξασκοῦσιν ἱερατικὸν ὑπουργήμα τὸ ὄνομα κληρὸς. Ἡ πιθανωτέρα δόξα εἶνε ὅτι κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους ἤρξατο ἡ ἐφαρμογὴ. (Κλήμ. Πρώτης ἐπιστ. πρὸς Κορινθ. κεφ. 40-44. Ἐκδ. Φιλοθ. Βρυεννίου σελ. 69 ἐπ.). Δ. Λάτα αὐτόθι σελ. 64. 70. Frantz σελ. 14 σημ. 3, Scherer αὐτόθι § 8 σημ. 18. Εὐρυτέραν μελέτην περὶ τῆς ἐννοίας καὶ χρήσεως τοῦ ὄρου «Κληρὸς» ἴδ. παρὰ Ritschl σελ. 388 καὶ ἐπ.

Οἱ τοῦ κλήρου ἐλέγοντο καὶ Κανονικοὶ ἢ ἐκ τοῦ Κανόνος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ΙΖ ἀποστολικοῦ κανόνος, ἴσως διότι ἐκρατεῖτο κατάλογος, ἐν ᾧ ἐγράφοντο οἱ λειτουργοί, ὁ δὲ κατάλογος ἐκαλεῖτο κανὼν (Ἀντιοχ. 1. 2. Νικαίας 16. 19. Βασιλείου καν. 6. Πρὸς καὶ Zech αὐτ. σελ. 1 καὶ ἐπ. Walter § 139. Richter-Dove § 133.

³ Οὕτως ὁ ἑλληνικὸς ὄρος «κληρὸς» περιλαμβάνει εἰδικῶς τοὺς ἱερατικοὺς βαθμοὺς ἐν συνόλῳ καὶ ἰσοδυναμεῖ τῇ ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ ἐκφράσει Ordo. Κατὰ τὸν Τερτυλλιανόν (De exhort. cast. c. 7) «Differentiam inter ordinem et plebem constituit ecclesiae auctoritas» (ἐκδ. Migne τόμ. 2 σελ. 314). Πρὸς Richter-Dove § 10 σημ. 7. Huguenin αὐτ. 444. Walter αὐτ. § 20 σελ. 43 καὶ § 20 σημ. 2. Zorn αὐτ. σελ. 16 Ritschl αὐτ. σελ. 388 Δ. Λάτα αὐτ. σελ. 64 καὶ ἐπ.

⁴ Δ. Λάτα σελ. 171. Walter § 139. Hinschius σελ. 3 καὶ 4 σημ. 1.

⁵ Zech σελ. 108-116. Εὐταξίου αὐτ. σελ. 22. Δ. Λάτα σελ. 171. — Οἱ ὑποδιά-

διακόνους, οἱ ἀναγνώσται¹. Ἀνεφάνησαν δὲ καὶ ἄλλα ἀξιώματα, ὡς π.χ. οἱ ἀκόλουθοι² ὑπηρετοῦντες τοῖς ἐπισκόποις, οἱ ἐξορκισταὶ ἢ ἐφορκισταί³, οἱ θυρωροὶ ἢ πυλωροὶ⁴.

§ 6. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν οὕτω διακριθέντων ἐκκλησιαστικῶν ἀξιομάτων, ἅτινα διὰ χειροτονίας καθίσταντο, ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν οἱ κανόνες τῶν Ἀποστόλων καὶ προήχθησαν αἱ διατάξεις τοῦ κατόπιν ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀστικῆς νομοθεσίας τοῦ βυζαντιακοῦ Κράτους⁵.

Ἐν τῷ ΛΑ κεφαλαίῳ τίτ. Α τοῦ Νομοκάνονος, τοῦ λεγομένου τοῦ Φωτίου, περὶ τοῦ ζητήματος τίνες εἰσὶν οἱ κληρικοί, σημειοῦται ὁ συντάκτης τὸν ΚΔ κανόνα τῆς ἐν Λαοδικεῖᾳ Συνόδου, παραπέμπων συγχρόνως καὶ εἰς τὴν 123 Νεαρὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὅντως δ' ὁ κανὼν ΚΔ τῆς Συνόδου ταύτης, προκειμένου περὶ ἀπαγορεύσεως τοῖς κληρικοῖς νὰ εἰσέρχωνται εἰς καπηλεῖα, μέμνηται τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν, εἰς οὓς κατατάσσει καὶ τοὺς

κονοὶ κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα προήχθησαν. Hinschius αὐτ. σελ. 3, ἴδ. καὶ καν. ΚΑ Λαοδικ. Friedberg ἐν *Erzogs Encyclop.* 15, 201.

¹ Καν. ΚΔ Λαοδ. καν. ΙΣΤ Καρθ. L. 6 Cod. (1.3). Zech σελ. 102-103. Εὐταξίου σελ. 22 Δ. Λάτα 173-175. Hinschius αὐτόθι. Hergenröther αὐτόθι σελ. 260 καὶ ἐπ.

² Zech σελ. 104-105. Δ. Λάτα σελ. 175. Ludov. Thomassini. *Vetus et nova Ecclesiae Disciplina* (ἔκδ. 1773) I, II, c. 21. 9. Hinschius αὐτόθι.

³ Καν. ΚΔ Λαοδικ. Πρβ. καὶ L. 1 § 3 Dig. (50. 13) διάταξιν Οὐλπιανῶ. Hinschius σελ. 3 σημ. 6. Οὗτοι δὲν ἀπετέλουν κατ' ἀρχὰς διακεκριμένην τάξιν ἐν τῷ κλήρῳ, διότι, ὡς ὁ Λάτας παρατηρεῖ (σελ. 176), κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος ἤρξατο ἡ διάκρισις των. Zech σελ. 103-104. Δ. Λάτα περὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν.

⁴ Richter-Dove § 103 σελ. 289 καὶ ἐπ. Σημειωτέον ὅτι τὰ ἀξιώματα τοῦ ἀκόλουθου, τοῦ ἐφορκιστοῦ καὶ τοῦ πυλωροῦ καθιερώθησαν ὑπὸ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἀληθεῖς ἱερατικοὶ βαθμοὶ καὶ διεκρίθησαν ὡς κατώτερα ἀξιώματα, διὰ τοῦτο καὶ οἱ συγγραφεῖς τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας (ἴδ. π. χ. Huguenin σελ. 152) τοὺς κληρικούς εἰς μείζονας (*ministri majores*) καὶ ἐλάσσοντας (*ministri minores*) διαιροῦσι. Ἴδ. καὶ Richter-Dove § 103. Εὐταξίου σελ. 24. Τὸ λειτουργημὰ τοῦ θυρωροῦ διετηρήθη μέχρι τοῦ 7 αἰῶνος, ἔπαυσε δ' ἔκτοτε ὡς μὴ ἀναγκαῖον. (Δ. Λάτα σελ. 180-182).

⁵ Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τοῦ τρίτου ἰδίως αἰῶνος ἡ φιλοδοξία καὶ κενοδοξία παρήγαγεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχικῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν τὴν πληθὺν τῶν ἀξιομάτων, ἅτινα ἀνεπτύχθησαν βαθμηδὸν μέχρι καταπληκτικοῦ σημείου, βραδύτερον δὲ προεκάλεσε καὶ τὴν Νεαρὰν 3 τοῦ Ἰουστινιανοῦ. (Πρβ. Κωδικοῦ κουροπαλάτου περὶ τῶν ὄφφικαλίων τοῦ παλατίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ὄφφικίων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, κεφ. I ἔκδ. Βόννης μετὰ τῶν σχολίων Gretzer καὶ Goar). (Πρβ. καὶ Zorn αὐτόθι σελ. 16).

ἀναγνώστας, τοὺς ψάλτας, τοὺς ἐφορκιστὰς καὶ τοὺς θυρωροὺς καὶ τοὺς ἐκ τοῦ τάγματος τῶν ἀσκητῶν.

Ἐν Ν. 6 (1. 3.) Κώδικος ἔτει 377 οἱ Αὐτοκράτορες Οὐάλενος Γρατιανὸς καὶ Οὐαλεντινιανὸς, πραγματευόμενοι περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν κληρικῶν ἀπὸ προσωπικῶν λειτουργημάτων (*personalium munerum*), μεταξὺ αὐτῶν καταριθμοῦσιν ἐκτὸς τῶν πρεσβυτέρων, διακόνων, ὑποδιακόνων καὶ ἐξορκιστῶν καὶ ἀναγνώστῶν, συγχρόνως καὶ τοὺς ὀστιαρίους. Ὁ Φώτιος ὁμοῦς ἐν τῷ ρηθέντι κεφαλαίῳ σημειοῦται ὅτι « ἄλλους σήμερον ἐπιγινώσκει ἢ ἐκκλησία ὀστιαρίους καὶ πυλωρούς· διὸ οὐδὲ ὀφείλομεν προσέχειν τοῖς περὶ τούτων γεγραμμένοις, ἀλλὰ τῇ κρατούσῃ συνηθείᾳ »¹. Κατὰ τὸν Φώτιον κληρικοὶ εἰσὶν οἱ ἐν τῇ Νεαρᾷ 123 τοῦ Ἰουστινιανοῦ καταστρωθέντες (κεφ. ιθ), ἧτοι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι, οἱ διάκονοι, οἱ ὑποδιάκονοι, οἱ ἀναγνώσται καὶ ψάλται². Ὁ Βαλσαμὼν ὑπὸ τὸν ΛΑ κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου παρατηρεῖ ὅτι τῷ ὀνόματι τῶν κληρικῶν καὶ οἱ μοναχοὶ περιέχονται καὶ οἱ διακονηταὶ τῶν μοναστηρίων³. Ὁ αὐτὸς δὲ σχολιάζων τὸν κανόνα ΛΓ τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, καθ' ὃν ἀπηγορεύθη νὰ λαμβάνωνται ἐν τῷ κλήρῳ μόνοι οἱ ἐκ γένους ἱερατικοῦ προερχόμενοι, ἀλλ' ἐπετρέπη παντὶ τῷ βουλομένῳ καὶ ἀξίῳ κρινομένῳ ἢ εἰς τὸν κλή-

¹ Πρβλ. ἐν τούτοις Βασιλ. 5 (3.3.). Ὁ Σουίδας γράφει τοὺς ὀστιαρίους καὶ μὲ ὦ, ἐτυμολογεῖ δὲ τὴν λέξιν ἐκ τοῦ λατινικοῦ *ostia* θύρα γραφομένην μὲ ο, ἄλλως ἐκ τοῦ ὠθεῖν, ὠθίζειν τοὺς εἰσιέναι βουλομένους (ἐν λέξει Ὀστία) ἴδ. καὶ Zorn αὐτόθι σελ. 16.

² Οἱ ψάλται μετὰ τῶν χοροστατῶν εἶνε λειτουργημὰ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων, ἔχον τὴν ἀρχὴν τοῦ οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἄδειν ὕμνους ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἑβραίων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀποστολικῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ. (Πρβ. Πλινίου ἐπιστ. αὐτόθι, Θεοδωρ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. βιβ. Δ. κ. 26, Ἰγνατ. ἐπιστ. πρὸς Ἀντιοχ. § 12. Κανόνα Ἀποστολ. 43. 69. πρβ. καὶ Ν. 42. § 10 Κώδ. (1. 3.). Περὶ ψαλτῶν ἴδ. καὶ Δ. Λάτα αὐτ. σελ. 178. Ἡ ἐν Λαοδικεῖᾳ Σύνοδος (καν. 15. 17. 59.) κατήρτισεν ἐξ αὐτῶν τάξιν « Κανονικῶν ψαλτῶν ». Οἱ ψάλται δὲν ἔχουσιν ἴδιον τύπον χειροτονίας. Ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν τάξιν.

³ Καὶ ὁ κανὼν 24. τῆς ἐν Λαοδικεῖᾳ Συνόδου συμπεριλαμβάνει ἐν τοῖς κληρικοῖς καὶ τοὺς ἐκ τοῦ τάγματος τῶν ἀσκητῶν, ὡς εἴρηται.

ρον κατάταξις διὰ τῆς ἀναγκαίας χειροτονίας, ἀποφαίνεται ὅτι « ἅμα τῷ δέξασθαι τινὰ σφραγίδα ἐπικουρίδος ἀπὸ χειρὸς ἀρχιερατικῆς, κληρικὸν τοῦτον ἔχει ὁ κανὼν ». Καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον Ζ Σύνοδος ἀπήτησεν ὡς ἀναγκαίαν τὴν χειροθεσίαν, ἵνα γίνηται κανονικῶς¹.

Οἱ νομίμως κατὰ τοὺς κανόνας προχειριζόμενοι κληρικοὶ διαροῦνται τοιοῦτοτρόπως εἰς διαφόρους ἱερατικούς βαθμοὺς ἢ τάξεις ἐν τῇ παρ' ἡμῶν ἐκκλησίᾳ, καὶ κατ' ἄλλους μὲν εἰς ἑπτὰ, ὡς ἐκτίθεται π. χ. ὁ Γαβριὴλ ἐν τῷ Συνταγματίῳ του², ἀλλὰ πράγματι σήμερον ἡ ἐκκλησία, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ καὶ ὁ Εὐταξίας³, πέντε διατηρεῖ ἀληθῶς ἱερατικούς βαθμούς, ἧτοι πρὸς τοῖς τοῦ ἐπισκόπου, πρεσβυτέρου καὶ διακόνου, τὸν τοῦ ὑποδιακόνου καὶ τὸν τοῦ ἀναγνώστου, διότι ὅπως χειροτονηθῆ τις διάκονος πρέπει νὰ διέλθῃ πρότερον τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποδιακόνου καὶ ἀναγνώστου, ἡ δὲ χειροτονία τοῦ ἀναγνώστου ἰσχύει καὶ διὰ τὴν τοῦ ψάλτου καὶ τῶν λοιπῶν μικρῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπηρετῶν⁴.

¹ Ἡ χειροτονία σημαίνει καὶ τὴν ψῆφον καὶ τὴν ἐκλογὴν ἀπλῶς ἀξιώματος, ἡ δὲ χειροθεσία τὴν ἱεροτελεσίαν. Ἐν τῇ πράξει ἡ χειροτονία περιλαμβάνει καὶ τὴν ἱεροτελεσίαν (Πρβ. Πηδάλ. εἰς κ. Α' Ἀγ. Ἀποστόλων). Περὶ τῆς χειροτονίας ἐν γένει ἴδε Εὐταξίου αὐτόθι § 12 καὶ ἐπ. Διὰ τῆς χειροτονίας ὁ κληρικὸς μεταλαμβάνει τὴν ἐσωτερικὴν ἰκανότητα καὶ δύναμιν πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἱερατικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν καθηκόντων αὐτῆς. Ἡ ἱερωσύνη διὰ τοῦτο, ὡς καὶ ὁ Ταπεινὸς Γαβριὴλ, Μητροπολίτης Φιλαδελφείας ἐν τῷ Συνταγματίῳ αὐτοῦ περὶ τῶν ἁγίων Μυστηρίων σημειοῦται (κεφ. I), εἶνε τάξις θεία Μυστηρίου δύναμιν ἔχουσα πνευματικὴν, ὑπὸ ἀρρένων ἐνεργουμένην, ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας καὶ βοηθείας, παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδεδομένη.

² Σημ. 1 (ἔκδ. Ἐνετίας) « Ἐπτὰ εἰσὶν αἱ τάξεις τῆς ἱερωσύνης 1) ἡ τῶν πυλωρῶν καὶ ἀκολούθων 2) τῶν ἐξορκιστῶν 3) ἡ τοῦ ἀναγνώστου 4) ἡ τῶν ὑποδιακόνων 5) ἡ τῶν ἱεροδιακόνων 6) τῶν ἱερέων 7) ἡ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐπισκόπων »: (Κεφ. III). Προστίθεται δὲ τὰ ἑξῆς ὁ ρηθεὶς πατήρ, « τοῦτον τὸν ἀριθμὸν ὡς ἀρχαῖον ὄντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ Ἀγ. μάρτυς Ἰγνάτιος δεικνύς, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἀντίοχον ταῦτα φησίν. « Ἀσπάζομαι ἱεροὺς διακόνους, ὑποδιακόνους, ἀναγνώστους, ψάλτας, πυλωρούς, ἐφορκιστάς. καὶ λοιπούς ». Πρβ. καὶ Μητροφάνους Κριτοπούλου ὁμολ. κεφ. 11. (Ἐκδ. I. Μεσολαῖ ἐν Συμβολικῆς τόμ. I σελ. 332).

³ Αὐτόθι σελ. 23.

⁴ Ὁ Εὐταξίας ὀρθῶς παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι τὴν σήμερον οἱ κατώτεροι τῶν διακόνων

§ 7. Ἐν τοῖς κληρικοῖς, ὡς εἴρηται, κατατάσσονται καὶ οἱ μοναχοί· διαφέρει ἄρα ἡμῶν νὰ διαλάβωμέν τινὰ περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, ὅπως πληρέστερον κατανοηθῶσι τὰ ἐν τῇ κληρονομικῇ αὐτῶν διαδοχῇ ἀναφυόμενα ποικίλα ζητήματα.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, οἵτινες ἐθεώρησαν ὡς στοιχεῖον χριστιανικῆς τελειότητος τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἵνα ἐν τῇ ἐρημίᾳ ἀφοσιωθῶσιν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ¹. Ὁ μοναχισμὸς οὗτος ἀνεπτύχθη πρὸ πάντων ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος². Εἰς ἀκατοίκητα μέρη, εἰς ἀμ-

βαθμοὶ ἀπώλεσαν τὸν χαρακτήρα ἀξιωμάτων· ἡ δι' αὐτῶν λοιπὸν διάβασις εἶνε μόνον τυπικὴ τις καὶ τελεῖται συνήθως ἄνευ διαμονῆς τινος ἐν αὐτοῖς τοῦ χειροτονουμένου. Richter-Dove § 103 σελ. 291-292. Friedberg § 51 σελ. 104. Πρβ. περὶ τῶν βαθμῶν καὶ Λάτα τόμ. I σελ. 76 καὶ ἐπ. 99 καὶ ἐπ. G. Maurer, Das Griech. Volk I § 155. Περὶ τῆς ἐκκλησ. τάξεως ἐν Ρωσίᾳ πρβ. καὶ Johann Glen King, Die Gebäude und Ceremonien κ. λ. π. (Riga 1773 σελ. 397-444).

¹ Τὴν καταγωγὴν τοῦ μοναχικοῦ καὶ ἀσκητικοῦ βίου ἀνάγουσιν τινες καὶ εἰς τοὺς πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνους, διέκριναν δὲ ἕχνη αὐτοῦ καὶ ἐν χωρίοις τῆς Γραφῆς, οἷον ἐν Ἀριθμῶν 85, 2· ἄλλοι ἀναφέρουσι τοὺς Κυνικοὺς τῶν Ἑλλήνων ὡς ἔχοντάς τινὰ σχέσιν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον (πρβλ. Λουκιανοῦ ἐν Βίῳν πράσει 9), ἄλλοι πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Σεράπιδος (πρβ. Hermann's Weingarten Der Ursprung des Mönchtums in nachconstantinischen Zeitalter ἐν Zeitschrift für Kirchengeschichte I Band I Heft σελ. 30 καὶ ἐπ.)· ἄλλοι δὲ συνδέουσι αὐτὸν πρὸς τὸν βουδδισμόν, ἄλλοι πρὸς τὸν νεοπλατωνισμόν, ἄλλοι πρὸς τοὺς διωγμούς. Πρβ. καὶ Mariani Verhoeven De regularium et saecularium clericorum iuribus et officiis (Moguntiae 1846) κεφ. 1 σελ. 2 καὶ ἐπ. Ἰδ. καὶ Σωζομένου Ἱστορίαν Ἐκκλ. (Migne τόμ. 67 σελ. 896), « ἐπεὶ γὰρ φεύγοντες, ἐν ὕρεσι καὶ ἐρημίαις καὶ νάπαις τὰς διατριβὰς ἐποιούντο, ἐθάδες τοῦ βίου τούτου ἐγένοντο ».

² Σωζομ. Ἱστορίας Ἐκκλ. I κεφ. 12 (Migne τόμ. 67 σελ. 839 καὶ ἐπ.). Περὶ τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ἴδ. φιλολογίαν παρὰ Richter-Dove αὐτ. § 293 καὶ Friedberg αὐτ. § 86. Πρβ. δὲ καὶ Fleury, Des congregations religieuses, discours accompagnés des notes historiques (Paris 1826), καὶ ἐν Φιλαρέτου Βαφείδου Ἐκκλ. ἱστορίᾳ (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884) σελ. 277 καὶ ἐπ. F. Kraus Real-Encyclopädie der christlich. Alterthümer (1882) V^o Mönchtum, καὶ Ernst Münch Ursprung und Beschaffenheit des Mönchswesens in den ersten Jahrhunderten der christlichen Kirche (Stuttgart 1828) II σελ. 25 καὶ ἐπ. Gaetano Moroni Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica ἐν λέξει Monaco (XLVI). Πρβ. A. Harnack, Das Mönchthum seine Ideale und seine Geschichte (Giessen 1882) καὶ Wilh. B. Bornemann, In investiganda mona-

μώδεις και άγρίας έρήμους επί βράχων και πετρών και ό-
ρέων καταφεύγοντες οί άσκηται και έρημιται εκείνοι, συνέ-
πλεκον την καλύβην των εκ καλάμων και άλλων όμοίων
ύλών, άς πολλάκις δια να συγκομίσωσι μακράς έπεχει-
ρουν και επιπόνους πορείας¹. έκίνησαν δια τουτο τον θαυμα-
σμόν και το παράδειγμά των εύρε μιμητάς. Ο άγιος Αντώνιος
πρό πάντων, όπαδός Παύλου του Θηβαίτου², πολλούς προσείλ-
κυσεν άσκητάς, οίτινες έστησαν τας καλύβας των (λαύρας, κελ-
λία) περι την ιδικήν του, και έσχημάτισαν τοιουτοτρόπως κοι-
νωνίαν τινα μοναχικήν, άλλ' ό πρώτος όμως, όστις έπεχείρησε
να συναγάγη ύπό την αύτην στέγην τους μοναχούς³ λέγεται
ότι εΐνε ό μαθητής του Αντωνίου Παχώμιος, τα πρώτα δέ μο-
ναστήρια ιδρύθησαν έν Ταβένναις, νήσω του Νείλου· δια τουτο
δ' ό Παχώμιος έθεωρήθη και θεμελιωτής του μοναχικού βίου⁴.
Τόν Παχώμιον έμιμήθησαν άλλοι, και ό αριθμός των μοναχών

chatus origine quibus de causis ratio habenda sit Origenis (Gottingae 1885).

Περί των έν Αιγύπτω άσκητηρίων και των έν τή έρήμω μοναχών ΐδ. Σωκράτους Έκ-
κλ. ιστορ. II κεφ. 23, IV κεφ. 23. (Migne τόμ. 67 σελ. 509). Περί μοναχών Άρα-
βίας πρβ. Νείλου Διηγημ. III (Migne τόμ. 79 σελ. 614 και έπ.). Περί των παρά Σύ-
ροις μοναχών ΐδ. Σωζομένου Ιστορ. Έκκλ. κεφ. 34. (Migne τόμ. 67 σελ. 839 και έπ.
1393). Περί Θηβαίτων ΐδ. Παλλαδίου Λαυσ. κεφ. ΜΗ. (Migne τόμ. 37 σελ. 1131).

¹ Fleury αυτόθι σελ. 1-4.

² Κατά μαρτυρίαν του Έρωγύμου (Epist. ad Eustochium c. 16), Παύλος ό
Θηβαίτης ύπήρξεν ό πρώτος έπιδοθείς τω μοναχικω βίω. Πρβ. Ernst Münch αυτ.
σελ. 25 και έπ., ένθα και περι του άγ. Αντωνίου (σελ. 28-44). Περί Παύλου του Θη-
βαίτου και του άγ. Αντωνίου και Hermann's Weingarten αυτόθι σελ. 1 και έπ.
έκτενέστερον δέ έν βίω Αντωνίου ύπό Άθανασίου (Migne τόμ. 26 σελ. 387 έπ.).

³ Έκλήθησαν ούτοι κοινοβιατά, έκαστον δέ μοναστήριον εΐχεν ηγούμενον, άββάν.
Ο Παχώμιος διήρесе τους μοναχούς του τούτους, περι τας 7,000 συναχθέντας, εις 24
τάγματα, ύφ' έαυτόν εΐχε 1300. Πρβ. Σωζομένου ιστ. Έκκλ. κεφ. ΙΔ (Migne τόμ.
67 σελ. 1069. 1072). « Παχώμιος, ός άρχηγός έγέμετο των καλουμένων Τηβεννη-
σιωτών ». Περί Τηβεννησιωτών μοναχών πρβ. και Παλλαδίου Λαυσαϊκ. κεφ. ΛΗ.
ΛΘ. (Migne τόμ. 37. σελ. 1100 και έπ.).

⁴ Πρβ. και διατριβήν περι Μοναστηρίων Μ. Δ. Χ. έν έκκλησιαστικω περιοδικω
« Άλήθεια » (έν Κωνσταντινουπόλει 1880 φυλλ. Ζ). και Φιλαρέτου Βαφείδου έκκλ.
ιστορ. τόμ. I § 80 σελ. 80 και έπ. (έν Κωνσταντινουπόλει 1884). Α. Διομ. Κυριακού
Έκκλ. ιστορ. I § 131. Πρό πάντων δέ περι μοναχισμού πρβ. και Hergenröther αυ-
τόθι I σελ. 639 και έπ. § 297 και έπ. και Hase αυτόθι § 64 σελ. 592 και έπ.

τοσοϋτον ηϋξήθη, ώστε, κατά τον Ρουφίνον, οί πληθυσμοί των
έρήμων ηδύναντο να παραβληθώσι προς τους κατοίκους των
πόλεων¹, μεγάλως όμως προς διάδοσιν του μοναχισμού συνέ-
τεινεν ή του Μ. Βασιλείου συνεργασία, οϋ οί κανόνες² έχρησί-
μευσαν και χρησιμεύουσιν έτι ως βάσις του μοναχικού βίου³.
Άλλ' ό ένθουσιασμός προς την κατά Χριστόν ταύτην φιλοσοφίαν
και προς άπόκτησιν φήμης και έξυτηρέτησιν του θεου δια τής
άποταγής και των παντοειδών στερήσεων και δεινών κακουχιών⁴

¹ Quanti populi habentur in urbibus, tantae paene habentur in desertis mul-
titudines. (Rufini Hist. monachorum § 148 παρά Migne τόμ. 22 σελ. 414). Περί
του πληθους των μοναχών, όπερ κατέκλυσε την Αιγυπτον μετά τον θάνατον του άγ.
Αντωνίου, και την Καππαδοκίαν και τον Πόντον δια του Μ. Βασιλείου και τας άλλας
της Ασίας χώρας πρβ. και Nouvelle Encyclopedie Theologique par l'abbé Mi-
gne, Dictionnaire d'Ascétisme έν Discours préliminaire 47. 48. και Münch
αυτόθι σελ. 65 και 66. ΐδ. και Χρυσοστόμου contra oppugn. (Migne τόμ. 47. σελ. 87).

² « Άσκητικαι διατάξεις » (παρά Migne τόμ. 31. σελ. 1321 και έπ.) « Κατ' έπιτο-
μήν όροι » (regulae brevius tractatae) (Migne αυτ. σελ. 1143 και έπ.). « Όροι κατά
πλάτος » (regulae fusius tractatae) (Migne αυτόθι σελ. 905 και έπ.). Περί σκοπών
και σκέψεων του Μ. Βασιλείου ιδρύοντος το σύστημα αυτού, ΐδ. Eugène Fialon Étú-
des historiques et litteraires sur Saint-Basile. (Paris 1889 έκδ. II σελ. 45-47).

Περί άλλων κανόνων Πατέρων ΐδ. Μακαρίου Άλεξανδρέως (λατινιστι) (Migne τόμ.
37. σελ. 967) Σεραπίωνος, Μακαρίου, Παφνουτίου και Μακαρίου (Migne τόμ. 37.
σελ. 971 έπ.).

Περί δέ του έν τή Δύσει κατά τον 4 προς τον 5 αιώνα μεταφυτευθέντος μοναχισμού
δια του άγ. Μαρτίνου εις Γαλλίαν, του άγ. Άμβροσίου εις Ιταλίαν, και του άγ. Αύ-
γουστίνου εις Αφρικην, και της ιστορίας αυτών πρβ. Fleury αυτόθι, Richter-Dove §
293, Friedberg § 86, Zorn § 20 και έπ.

Περί τής έν Ρωσσία εισαγωγής του μοναχικού βίου ΐδε τινα παρά Isidor Silber-
nagl Verfassung und gegenwärtige Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients
(Landshut 1865) § 49.

³ Hergenröther, Die Rechtsverhältnisse der verschiedenen Riten (in Ar-
chiv d. Kirchenrechts tom. VIII σελ. 34). Silbernagl αυτόθι § 33 σελ. 80, Mau-
rer, αυτόθι I σελ. 410. 414. II 181. 182. 186.

⁴ Περί κακουχιών τοιούτων χαριέστατα και παραδοξότατα διηγούνται πράγματα οί
Πατέρες· ό άσκητής Πιωρ π. χ. περιπατών ησθιε ίνα μηδέν έν τω έσθίειν ηδονής
σωματικής αισθάνοιτο ή ψυχή (Σωκρ. έκκλ. ιστορ. IV ΚΓ παρά Migne τόμ. 67 σελ.
509). Ο Δωρόθεος δια πάσης ημέρας και έν τω καύματι της μεσημβρίας έν τή έρήμω
τμή κατά θάλατταν συνήγε λίθους έποικοδομών (Παλλαδ. Λαυσ. παρά Migne τόμ. 37
σελ. 1011), ή Άλεξάνδρα εις μνήμα διεβίωσε λαμβάνουσα την τροφήν δι' όπής, και
τουτο διότι ή ώραιότης αυτης έτρέλλανεν άνθρωπους (Παλλαδ. Λαυσ. αυτόθι σελ.
1017). Ο θαυματουργός Άμμώνιος καταδιωκόμενος ύπό του Τιμοθέου Άλεξανδρείας,

ἐπικίνδυνος δεισιδαιμονία κατήντησεν, μέχρις αὐτοκτονιῶν
πολλάκις προαχθεῖσα, ὡς λίαν ποιητικῶς περιγράφει καὶ Γρη-
γόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τῇ πρὸς Ἑλλήνιον ἐπιστολῇ·

«Θνήσκουσι πολλοὺς προφρονέως θανάτοις

Αὐτοὶ ὑπὸ σφετέρας παλάμης καὶ γαστρὸς ἀνάγκη

Οἱ δὲ κατὰ σκοπέλων, βένθεσι τ' ἤε βρόχοις

Μάρτυρες ἀτρεκίης. Πολέμου δ' ἄπο καὶ σπονδέοντος

Χαίρουσι βιότου τοῦδ' ἀπανιστάμενοι¹

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ὅμως παρήγαγε καὶ ἄλλα ἀντίθετα ἀποτε-
λέσματα, διότι πλεῖστοι εὐρίσκοντες τραχὺ καὶ ἀργαλέον τὸ
τῆς ἀσκήσεως στάδιον ἀπετίνασσαν τὸ μοναχικὸν σχῆμα².

ἵνα χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος, ἀφαρπάσα ψαλίδας ἀπέκοψε τὸ ἀριστερόν του οὖς ἕως πυθ-
μένους διὰ νὰ μείνη μοναχὸς (Παλλαδ. IB. Migne αὐτ. σελ. 1033 1034). Μωϋσῆς ὁ
Αἰθίωψ ἐπὶ 9 ἔτη τὰς νύκτας πάσας ἰστάμενος ἐν μέσῳ τῆς κέλλης του προσήχθετο
ἀδιαλείπτως μὴ ἐπικαμμῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς (Παλλαδ. KB Migne αὐτ. σελ. 1066
καὶ ἐπ.). Ὁ Ἡλίας ὁ φιλοπάρθενος συναγαγὼν 300 γυναῖκας «ἐκ διαφόρων βίων καὶ
συνηθείας» ἴδρυσεν μοναστήριον, ἀλλὰ νεώτατος ὢν ἐσκανδαλιζέτο καὶ ἐγκατέλιπεν
αὐτὸ ἵνα μὴ κολασθῇ, συνήντησεν ὅμως καθ' ὁδὸν τρεῖς ἀγγέλους, οἵτινες ἀνέλαβον νὰ
ἀπαλλάξωσιν αὐτὸν τοῦ πάθους, οὗτος ἐδέξατο καὶ τότε ὁ εἷς τῶν ἀγγέλων «κατέσχευεν
αὐτοῦ τοὺς πόδας, ὁ ἕτερος τὰς χεῖρας, ὁ δὲ τρίτος λαβὼν ξυρὸν ἐξέταμεν αὐτοῦ
τοὺς διδύμους» καὶ οὕτω κουφισθεὶς ἐπέστρεψε (Παλλαδ. ΛΔ Migne αὐτ. σελ. 1098).
Ὁ ἀββᾶς Θεὼν ἐπὶ τριακονταετίαν κεκλεισμένος εἰς οἰκίσκον σιωπῶν ἤσκησε «θηρίους
δὲ συνηγελάζετο» (Παλλαδ. N. Migne αὐτ. σελ. 1132), ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Λυκοπολί-
της τριάκοντα ἔτη ἐγκεκλεισμένος διὰ θυρίδος ἐλάμβανε τὰ πρὸς τὰς χρεῖας (Παλλ.
Λαυσ. κεφ. ΜΓ. Migne τόμ. 37 σελ. 1107), Ὁ ἀββᾶς Ἀπολλῶ 100 εὐχὰς ἐτέλει
τὴν ἡμέραν καὶ 100 τὴν νύκτα, τὴν τροφὴν του διὰ τοῦτο ἐκόμιζεν ἄγγελος. Πλεῖστα
ἄλλα τοιαῦτα ἴδε παρὰ Παλλαδίῳ ΝΓ. ΞΑ κλπ. καὶ ἐν Μόσχου Λειμῶνι (Migne
τόμ. 87). Ὁ δὲ Σωζόμενος (Ἐκκλ. ἰστ. κεφ. ΛΔ. ἐν Migne τόμ. 67 σελ. 1393)
διηγείται, τοῦ σύρου Βατθαίου «ὑπὸ τῆς ἄγαν ἀσιτίας οκώληκας ἐκ τῶν ὀδόντων
ἔρπειν», Ἀλλὰν δὲ ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ἄρτον μόνον γεύσασθαι, τὸν δὲ Ἡλιόδωρον
ἀύπνους τὰς πολλὰς διακαρτερῆσαι νύκτας ἐβδομάδας ἡμερῶν ἐν νηστεῖαις ἐπισυνά-
ψαντα.

¹ Στίχ. 100 - 105 (Παρὰ Migne τόμ. 29 σελ. 1459). Ἴδε καὶ Ἰερωνύμου Epist.
130 ad Rusticum καὶ 132 ad Demetriadem. (Migne τόμ. 22 σελ. 1038. 1107).

Ἡ πρὸς ἄσκησιν μανία κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἦτο τοιαύτη, ὥστε καὶ τὸν γάμον
διέβαλον ὡς ἀποκλείοντα τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Τὸν ἐκ τούτου κίνδυνον ἢ ἐν
Γάγγρα Σύνοδος ἀνέλαβε νὰ ἀποσοβῆσῃ (ἴδ. κανόνας ἐν Σ. III. 96 καὶ ἐπ. καὶ σχό-
λια Βαλσαμῶνος καὶ Ζωναρᾶ).

² Διότι βεβαίως δυσκολώτατον ἦτο νὰ κατορθώσῃ οἰοσδήποτε ἄνθρωπος τὴν τελείαν

§ 8. Πάντα τὰ ἄτοπα ταῦτα ἀνέλαβεν ἡ Ἐκκλησία νὰ διορ-
θώσῃ καὶ τὴν θέσιν τῶν μοναχῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ πολι-
τεύματι νὰ κανονίσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τῶν Πατέρων κα-
θιερωθεισῶν περὶ μοναχισμοῦ ἀρχῶν¹.

ἐφαρμογὴν τῶν ἐντολῶν τοῦ Μ. Βασιλείου, νουθετοῦντος τοὺς μοναχοὺς «τῆς πρὸς τὸ
σῶμα συμπαθείας τὴν ψυχὴν ἀπορρηξαι, καὶ γίνεσθαι ἄπολιν, ἄοικον, ἀνίδιον,
ἀφιλέταιρον, ἀκτῆμονα, ἄβιον, ἀπράγμονα, ἀσυνάλλακτον» κτλ. (Λόγ. περὶ διδα-
χῆς καὶ νουθεσίας παρὰ Migne τόμ. 32 σελ. 1140 § 4). Διὰ τοῦτο ὁ Munch παρα-
τηρεῖ ὅτι τὸν τοιοῦτον θηριώδη βίον ἐξέλεγον συνήθως «ἐπαῖται, πλάνοι, χωρικοὶ ρα-
κένδυτοι, χειρώνακτες, ἡμερομίσθιοι, δούλοι, χαλκεῖς, κλέπται, κακοποιοί, φυγόποιοι,
πᾶς ὅστις ὑπέκειτο εἰς πείναν, εἰς πενίαν, εἰς μᾶστιγα, καὶ ὅτι ὁ ἀχρεϊέστερος λωποδύ-
της ἀπέκτα ὑπόληψιν δι' ἐνὸς ράσου, ὁ δὲ μεγαλείτερος κακοῦργος ἐτιμάτο ὡς ἅγιος
ἅμα τῇ ἐπιθέσει ἐνὸς μοναχικοῦ κουκουλίου». (Munch σελ. 66). Αἱ ἰδέαι τοῦ Munch
δὲν στεροῦνται ἀποδείξεων, διότι π. χ. ὁ ἀββᾶς Πατερμούθιος χρηματίσας κατὰ τὴν
μαρτυρίαν τοῦ Παλλαδίου αἰμοβόρος λήσταρχος κατώρθωσε διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχή-
ματος νὰ γίνῃ ἅγιος καὶ θαυματουργός, νὰ εἰσδύσῃ δὲ καὶ εἰς τὸν παράδεισον καὶ νὰ
δρέψῃ σῦκον, ὅπερ ἐκόμισεν εἰς τὸ μοναστήριον, διὰ τῆς εὐωδίας δὲ τοῦ σύκου, κατὰ
τὴν μαρτυρίαν τοῦ μοναχοῦ Κόπρη, ἐθεραπεύοντο ἀσθενεῖς. (App. ad Pallad.
τόμ. 65 σελ. 448). Ὁ Μωϋσῆς ὁ Αἰθίωψ, ἀρχιληστὴς διαβόητος, γενόμενος μοναχὸς
ἐθεωρήθη ἅγιος, κατηξιώθη δὲ καὶ χαρίσματος κατὰ δαιμόνων. (Παλλαδ. κεφ. KB.
Migne τόμ. 37 σελ. 1068). Πολλοὺς δὲ λωποδύτας ὁ ἀββᾶς Ἀμμούν κατώρθωσε νὰ
μεταβάλλῃ εἰς ὁσίους. (Παλλαδ. Λαυσ. ΝΓ. Migne τόμ. 37 σελ. 1153, πρὸς τού-
τοις Παλλαδ. Λαυσ. N. Migne τόμ. 37 σελ. 1132).

¹ Περὶ ὀρισμοῦ καὶ ἐννοίας τοῦ Μοναχοῦ καὶ τοῦ Μοναχικοῦ σχήματος ἴδε ἐν τοῖς
ἄλλοις Μ. Βασιλείου Ἀσκητ. Διατάξ. (Migne P. G. τόμ. 31 σελ. 1321 καὶ ἐπ.).
Ἐπιστ. KB. περὶ τελειότητος βίου μοναχῶν (Migne τόμ. 32 σελ. 288 καὶ ἐπ.).
Ἐπιστ. Β. Γρηγορίῳ (Migne τόμ. 32 σελ. 224). Ἐπιστ. 284 (Migne τόμ. 32 σελ.
1019). Λόγ. περὶ διδαχῆς καὶ νουθεσίας (Migne τόμ. 32 σελ. 1133, 1140 ἐπ.). Λόγ.
ἀσκητικόν (Migne τόμ. 47 σελ. 870 καὶ ἐπ. καὶ 881). Χρυσσοτόμου contra oppugn.
(Migne τόμ. 47 σελ. 333). Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου Διαθήκη (Migne τόμ. 99 σελ.
1814). Ἰουδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστ. Παχωμίῳ I, 129 (Migne τόμ. 78 σελ. 268).
Sancti Isaaci Syri De contemptu mundi cap. XV (Migne τόμ. 86 σελ. 831).
Ἰωάννου τῆς Κλίμακος Λόγ. ΚΓ. (Migne τόμ. 88 σελ. 969) ἐνθα φέρονται τάδε:
«Μοναχὸς ἐστὶ τάξις καὶ κατάστασις ἀσωμάτων ἐν σώματι ὑλικῷ καὶ ρυπαρῷ ἐπιτελου-
μένη. Μοναχὸς ἐστὶν ὁ μόνον τῶν τοῦ Θεοῦ ἐχόμενος ὄρων καὶ λόγων ἐν παντὶ καιρῷ
καὶ τόπῳ καὶ πράγματι. Μοναχὸς ἐστὶ βία φύσεως διηνεκῆς, καὶ φυλακῆ αἰσθησῶν ἀνελ-
λιπῆς. Μοναχὸς ἐστὶν ἡγνισμένον σῶμα, καὶ κεκαρθαμένον στόμα καὶ πεφωτισμένους
νοῦς. Μοναχὸς ἐστὶ κατώδυνος ψυχὴ ἐν διηνεκεὶ μνήμη θανάτου ἀδολεσχοῦσα, καὶ
ὑπνώττουσα καὶ γρηγοροῦσα. Ἀναχώρησις κόσμου ἐστὶν ἐκούσιον μῖσος ἐπαινουμένης
ῥύλης, καὶ ἄρησις φύσεως δι' ἐπιτυχίαν τῶν ὑπὲρ φύσιν. Πάντες οἱ τὰ τοῦ βίου προθύ-
μως καταλιπόντες, πάντες ἢ διὰ τὴν μέλλουσαν βασιλείαν, ἢ διὰ πλῆθος ἀμαρτημά-
των, ἢ διὰ τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην τοῦτο πεποιήκασιν. Εἰ δ' οὐδέις τῶν προειρημένων

Ἡ τετάρτη Σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι¹ καὶ ἡ ἕκτη ἐν Τρούλλῳ² διέταξεν ἵνα τὰ μοναστήρια διατελῶσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιβλεψιν τῶν ἐγγχωρίων ἐπισκόπων³, ἀπαγορευθείσης τῆς μεταβολῆς αὐτῶν καὶ τῶν πραγμάτων των εἰς κοσμικὰ καταγώγια. Τοῦ μοναχικοῦ σχήματος σκοποῦντος τὴν νηστεία καὶ προσευχῆ προσκαρτέρησιν καὶ διαβίωσιν, ἠγέρθη τὸ ζήτημα, τίς δύναται νὰ ἐπιλέξῃται αὐτό, ὃ δὲ ΜΓ' κανὼν τῆς ρηθείσης ἕκτης Συνόδου, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ρήσεως τοῦ Χριστοῦ « τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω »⁴, καὶ διότι ἡ μοναχικὴ πολιτεία « τὴν ἐν μετανοίᾳ ζωὴν στηλογραφεῖ », ἐκήρυξε γενικὴν ἀρχὴν τὴν ἐξῆς· « Ἐξὸν ὑπάρχει χριστιανῶ, τὸν ἀσκητικὸν ἐλέσθαι βίον, καί, τὴν πολυτάραχον ζάλην τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἀποθέμενον, ἐν μοναστηρίῳ εἰσιέναι, καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀποκαρῆναι, κἂν ἐν οἰωδῆποτε πταίσματι ἀλῶ ».

§ 9. Ἐν τούτοις τὴν ἀπεριόριστον ταύτην ἐλευθερίαν, διὰ τὰ ἄτοπα, ἄτινα εἶδομεν ἀνωτέρω, ἠναγκάσθη ἡ ἐκκλησία νὰ μετριάσῃ· καὶ ὄντως ἡ πρώτη καὶ δευτέρα λεγομένη Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει (ἔτει 861)⁵ καθιέρωσε τὴν δοκιμασίαν, διατάξασα

σκοπῶν αὐτοῖς προηγήσατο, ἄλογος ἢ τούτων ἀναχώρησις καθέστηκε ». Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀποταγῆς (Migne τόμ. 88 σελ. 933 καὶ ἐπ.). Ἀββα Μαξίμου περὶ Ἀποταγῆς νδ. (Migne τόμ. 98 σελ. 1370). Γερμανοῦ οἰκουμέν. πατριάρχου ἱστορ. ἐκκλ. καὶ μυστικῆς θεωρίας (Migne τόμ. 33 σελ. 396). Φιλοθέου τοῦ μοναχοῦ Ἀσκητικά (Migne τόμ. 90 σελ. 1001). Μαξίμου Ὁμολογητοῦ λόγον ἀσκητικόν (Migne τόμ. 90 σελ. 840). Ὁσίου πατρὸς Δωροθέου περὶ Ἀποταγῆς διδ. Α. (Migne τόμ. 88 σελ. 1629 καὶ ἐπ.). Ἀντιόχου μοναχοῦ λόγ. ΠΙΒ. περὶ Ἀποταγῆς (Migne τόμ. 89 σελ. 1780 καὶ ἐπ.).

¹ Καν. κδ'.

² Καν. μθ'.

³ Πρβ. Verhoeven αὐτόθι § 2 σελ. 11-23.

⁴ Ἰω. 6. 37.

⁵ Ἡ πρωτοδευτέρα Σύνοδος αὕτη πρὸς τούτοις (κ. Α) περιώρισε καὶ τὴν πρὸς ἴδρυσιν μοναστηρίων μανίαν, ἀπαγορεύσασα τὴν οἰκοδόμησιν αὐτῶν ἄνευ γνώμης προηγούμενης τοῦ ἀρμοδίου ἐπισκόπου, ἐπιτελοῦντος εὐχὴν ἐπὶ τῇ θεμελιώσει. Τοῦτο καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Ν. 5 προέβλεψε. Συνάμα ἡ Σύνοδος ἀπήτησεν ἐν βρεβίῳ ν' ἀπογράφεται ἢ παρὰ τοῦ οἰκοδομοῦντος (δομήτορος) ἀφιερουμένη περιουσία, τὸ βρεβίον δὲ μένει παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ ἵνα μὴ δύνῃται τοῦ λοιποῦ ὁ οἰκοδομήσας καὶ προικοδοτήσας νὰ

ἐν Ε' κανόνι « μηδένα τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος πρὶν ἂν ὁ τῆς τριετίας χρόνος¹ εἰς πείραν αὐτοῖς ἀφελεί, δοκίμους αὐτοὺς καὶ ἀξιόους τῆς τηλικαύτης βιοτῆς παραστήσῃ ». Καθιερώθη τοιοῦτοτρόπως ἡ τάξις τῶν δοκίμων μοναχῶν²,

ἰδιοποιῆται τι ἐξ αὐτῆς, διότι « ὢν ἀπεξένωσεν ἑαυτὸν διὰ τῆς μονῆς ἀναθεὶς τῷ Θεῷ » δὲν εἶναι κύριος.

Ὁ ἰδρυτὴς τῆς μονῆς δὲν δύναται οὐδὲ ἠγούμενος νὰ γείνη παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου (πρβ. καὶ Πηδάλιον).

¹ Ἡ ἐπὶ τρία ἔτη δοκιμασία ἴσως ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς πράξεως ἐλήφθη, διότι ἐν Παλλαδίου βίῳ Δωροθέου ἀναγινώσκω « Καὶ παραδίδωμί με Δωροθέῳ τῷ ἀσκητῇ Θεβαίῳ ἐξηκοστὸν ἄγοντι ἔτος καὶ κελεύει με πληρῶσαι παρ' αὐτῷ τρία ἔτη πρὸς δοκιμασίαν τῶν παθῶν (Λαουσ. κεφ. Β. Migne τόμ. 37 σελ. 1011), ἐν δὲ Σωζομένου ἱστορ. ΙΔ. περὶ Ταβεννησιωτῶν φέρεται· « τὸν δὲ συνοικεῖν αὐτοῖς βουλόμενον πρότερον ἐπὶ τριετίαν τὰ χαλεπώτερα τῶν ἔργων ποιεῖν καὶ οὕτω μετέχειν (Migne τόμ. 67 σελ. 991. 1077).

² Ὁ κανὼν τῆς τριετοῦς δοκιμασίας δὲν ἔμεινε ὅμως ἄνευ ἐξαιρέσεως· τοιαύτας ἢ αὕτη Σύνοδος εἰσήγαγε δύο· 1) ἐπὶ βαρείας νόσου τοῦ μονάσοντος ἀπειλούσης θάνατον· 2) ἐὰν οὗτος ἦτο ἀνεγνωρισμένος εὐλαθεῆς καὶ ἐν τῷ κοσμικῷ βίῳ μοναχοῦ βίον διήνυε, ὅτε καὶ ἐξ μηνῶν δοκιμασία ἐθεωρήθη ἀρκουσα διὰ τοιοῦτον ἄνδρα (κ. 5' καὶ σχόλ. Ζωνναρά καὶ Βαλσαμ.). Καὶ ὁ Φώτιος ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ Α'. Ζαχαρία μητροπολίτη Ἀντιοχείας τὸ ζήτημα τῆς κατατάξεως ἄνευ δοκιμασίας καταλείπει τῇ κρίσει τῶν προεστηκότων, τὴν γνώμην του δὲ ταύτην δικαιολογεῖ ὡς ἐξῆς· « Ὁ παρὼν καιρὸς, εἰς μὲν τὰ πετεινὰ καὶ τὰς ἀλώπεκας, εἰ βούλει δὲ καὶ εἰς τοὺς λύκους καὶ τοὺς δράκοντας καὶ τὰς παρδάλεις, καὶ ἀπλῶς τοὺς θηριοτρόπους τῶν ἀνθρώπων λαμπραῖς καὶ περιφανέσιν οἰκίαις ἐγκατοικίζει, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς ἐλευθερίαν πράττειν, ἢ ἂν ἔλοιτο παρέχει, τοῖς δὲ μαθηταῖς καὶ μιμηταῖς τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, οὐδ' ἔχειν ὅπου κλίνει τὴν κεφαλὴν, οὐδ' ὢν ἄνευ οὐδὲ ζῆν ἔστιν οὐδενός, οὐδεμίαν ἄδειαν πράττειν. Πῶς οὖν ὁ καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων ἀπεστερημένος καὶ μηδὲ σπᾶν ἀδεῶς τὸν ἀέρα συγκεχωρημένος ἐφ' ὅλα τρία ἔτη τὸν μαθεῖν ἐθέλοντα τὴν ἀρετὴν προκατάρτισει, καὶ γυμνάσιον αὐτῷ μελλούσης ἀσκήσεως προδιαχύσει ». (Migne τόμ. 102 σελ. 844).

Παρά Μαλαξῶ (Νομοκάνονος κεφ. ΡΑ. ἐκ πρωτοτύπου χειρογράφου εὑρισκομένου εἰς χεῖράς μου ἔτους 1561) εὑρίσκομεν τὸν τύπον τῆς δοκιμασίας ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ δικαίῳ ὡς ἐξῆς· « Ὁ πέμπτος κανὼν τῆς πρώτης καὶ βας συνόδου λέγει, ὅτι πολλαῖς τῶν φορῶν τινες ἀπὸ τὴν λύπην τους ἢ ἀπὸ ἄλλο πάθος, ἐξέφνης ἐνδύονται τὸ θεῖον καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα καὶ γίνονται καλόγεροι, καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπομείνουν τὸν κόπον καὶ τὴν δούλευσιν ὅπου ἔχουν, νὰ κοπιᾶζον ἐκεῖνοι ὅπου ἔρχονται εἰς τὴν προτέραν τάξιν τῶν κοσμικῶν· διὰ τοῦτο οὖν ὤρισεν ἡ ἀγία αὕτη σύνοδος νὰ μὴ δὲν κάμουν καλόγηρον χωρὶς νὰ δοκιμασθῇ καὶ ἐξεταχθῇ· καὶ ἡ δοκιμασία νὰ γίνεταί εἰς αὐτοὺς χρόνους τρεῖς, καὶ μετὰ λαϊκῶν φορεμάτων, οὐχὶ μετὰ καλογηρικῶν· καὶ εἰ μὲν φαίνονται ἀρετῆς ἀγαθῆς νὰ λαμβάνουν τὸ ἅγιον σχῆμα· εἰ δὲ καὶ δὲν φανοῦν εἰς ἀγαθὰ ἔργα καὶ θέλουν ὅτι νὰ εὔγουν ἀπὸ τὸ μοναστήριον νὰ ἐπιστρέψουν πάλιν εἰς τὸν κόσμον, νὰ μὴδὲν ἔχουν κανένα κανόνα. Εἰ δὲ καὶ εὑρίσκεται τινὰς εἰς ἀσένημά »

έκανονίσθη δὲ συγχρόνως καὶ ὁ ἐλάχιστος ὅρος δεκαετοῦς ἡλικίας, καθ' ἣν δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον ὡς δόκιμος¹. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Κανόνων ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέγραψεν ἐν Νεαρᾷ 5 τὰς αὐτὰς ἀρχάς, καὶ τοιουτοτρόπως, κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἀστικὸν ἡμῶν δίκαιον, ἵνα γένηται τις μοναχός, ἀπαιτεῖται, ἐκτὸς τῆς ἐπαγγελίας τῆς παρθενίας, καὶ τριετῆς ἀπὸ τῆς ἐπαγγελίας προσκαρτέρησις καὶ δοκιμασία ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκουσίᾳ προαιρέσει, καὶ ἀπόκαρσις².

μεγάλον καὶ θελήσῃ νὰ λάβῃ τὸ σχῆμα, νὰ μὴδὲν ἐμποδισθῇ διὰ τὸν καιρὸν ὅπου ἔκαμε νὰ δοκιμασθῇ ἡγουν τοὺς τρεῖς χρόνους. Καὶ ἐὰν εὐρεθῇ καὶ ἄνθρωπος εὐλαβῆς καὶ θέλῃ νὰ μονάσῃ καὶ μαρτυρηθῇ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου ὅτι εἶναι ἄξιος».

¹ Πρὸς πηδάλιον εἰς καν. Μ. ἕκτης Συνόδου. (Ἐκδ. Σεργ. Ραφτάνη σελ. 255. 256), Μεγ. Βασιλείου Ὁρων κατὰ πλάτος ΙΕ. (Migne τόμ. 32 σελ. 933) καὶ Νεαρ' 6 Λέοντος. Καν. 40 Τρούλλ. Συνόδ. (Σ. ΙΙ 397) Σχόλ. Βαλσαμ. καὶ Ζωναρᾶ εἰς Καν. 18 Μ. Βασιλείου (Σ. ΙV. 143). Εἰς Καν. 40 Τρούλλ. Συνόδου (Σ. ΙΙ. 399. 400), Ἀριστηνοῦ σχόλ. εἰς καν. 126. Καρθ. Συνόδ. (Σ. ΙΙΙ. 592) Συνόδ. Χαλκηδ. καν. 15 (Σ. ΙΙ. 254). Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς φαίνεται ὅτι ἐξ ὑπερβάλλοντος ζήλου δὲν ἐγένετο διάκρισις ἡλικίας καὶ πολλάκις νῆπια ἐκείροντο· τοῦτο ἐξάγω ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ΡΕΕ' τοῦ Στουδίτου (Migne αὐτόθι σελ. 1522 Γρηγορίῳ), προτρέποντος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τοῦ Βασιλείου νὰ μὴ γίνωνται δεκτοὶ μοναχοὶ πρὸ τοῦ 16 ἔτους « ταῦτα δὲ ἐπεὶ οὐ πάντες γίνονται ἐν τῷ καθὼς ἐντέταλται, ἀλλὰ ἀποκείρουσι ρηπιόθεν ».

² Εἰς τέσσαρας οὕτω δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν αἱ πρὸς ἔγκυρον περιβολὴν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος διατυπώσεις ἀναγκαῖαι· 1) ἀρμόδιος ἡλικία· 2) εἰσαγωγή εἰς τὸ μοναστήριον· 3) ἀπόκαρσις κανονική· 4) ἐπαγγελία τοῦ κανονικοῦ σχήματος ἐκουσίᾳ προαιρέσει « Ἀπὸ γνώσεως καὶ κρίσεως » (πρὸς καν. 5 τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου Α καὶ Β. (Σ. ΙΙ 663) Βαλσαμ. κ. 6 Καρθ. (Σ. ΙΙΙ 312) καὶ εἰς καν. 126 αὐτόθι (Σ. ΙΙΙ 592) πρὸς καὶ Καν. Ἀγ. Νικηφόρου (Σ. ΙV. 431) ἐρώτ. 17 καὶ Θεοδ. Στουδίτου (ἐπ. ΙΙ ἐπ. 215, σελ. 584) ἐρώτησις 6, ἴδ. καν. 18 καὶ 19 Ἀγίου Βασιλείου (ΙV 141 καὶ 145) καὶ σχόλ. Βαλσαμῶνος, Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ αὐτόθι. Βαλσαμῶνος εἰς καν. 3 τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου (Σ. ΙΙΙ 27), ὅστις ἀποκρούει τὸ ἔγκυρον τῆς βίᾳ προελθούσης ἀποκάρσεως καὶ Βαλσαμ. εἰς κ. 5 ΑΒ Συνόδου (Σ. ΙΙ. 663 ἐπ.).

Ἐν τῷ ΙΘ' κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου ἐθεώρησε διγαμίαν καὶ εἰς τὰς ποινὰς τῆς διγαμίας ὑπέβαλε τοὺς παρθενίαν ἐπαγγελαμένους ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας διὰ τὴν ἀθέτησιν τῆς ἐπαγγελίας ταύτης (πρὸς Σ. ΙΙ 256. 409. ΙΙΙ. 6. ΙV. 217. 404. 110. 217).

Ἐν Κανόνι 18 τοῦ Ἀγ. Βασιλ. εὐρίσκομεν καὶ τὴν ὁμολογίαν σωφροσύνης. Εἶνε ἡ ὁμολογία τῶν χηρῶν, αἵτινες ἐγένοντο διακόνισσαι. Δὲν ἔχει σήμερον οὐδεμίαν πρακτικὴν σημασίαν, οὐδὲ ἐφαρμογήν. Ὡς πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Μαλαξὸς (κεφ. ργ') λέγει τάδε· « Ἡ γυναῖκα ὅπου θέλει νὰ γένῃ καλογραία καὶ βούλεται ὅτι νὰ ἀφήσῃ τὸν ἄνδρα της, νὰ ἐξετάζεται ἀκριβῶς μῆνας ἕξ, μήπως καὶ ἔδειρεν αὐτήν, ἢ ἄλλως ἐπίκρανε, καὶ ἀπὸ τὴν μικροψυχίαν ἢ ραθυμίαν αὐτῆς θέλει νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ γένῃ καλό-

Οἱ δόκιμοι κατὰ τὴν Ν. 5 (κ. 2) χρῶνται κουρᾶ καὶ ἐσθῆτι λαϊκῇ, μετὰ τριετίαν δ' ἂν φανῶσιν ἄριστοι « τοῖς τε ἄλλοις μοναχοῖς καὶ τῷ ἡγουμένῳ », ἀξιοῦνται στολῆς μοναχικῆς καὶ κουρᾶς¹.

§ 10. Οἱ μοναχοὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν δὲν διαιροῦνται, ὡς γίνεται κατὰ τὴν δυτικὴν, εἰς τάξεις (ordines), ἀλλ' εἰς βαθμούς, οἵτινες εἰσὶ τρεῖς. Ἐν πρώτοις οἱ ἀρχάριοι, οἵτινες ὀνομάζονται ρασοφόροι ἢ ρασοφοροῦντες ἐκ τοῦ ἐνδύματος αὐτῶν, τοῦ ράσου².

γραία. Ὁμοίως καὶ ἄλλαις γυναῖκες, ὅπου θέλουν νὰ λάβουν τὸ σχῆμα, ἐξετάζονται καὶ αὐταὶ μῆνας τρεῖς, ἀνέσαι καὶ μείνουν εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον σκοπὸν καὶ οὕτω κούρευονται μετὰ τῆς ἀναδόχου αὐτῶν, ἐκείνης ὅπου μέλλει νὰ τὴν ἔχει εἰς τὴν ὑποταγήν της, ἡγουν γερόντισσας καλογραίας ».

¹ Κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας μετεβλήθη. Ἐν Γρατιανῷ ὠρίσθη ἐνιαύσιος καὶ διετής (c. 1. C. XVII. qu. 2. c. 6. C. XIX. qu. 3). Εἰς δὲ τὰς Decretales ἐτάχθη ὀριστικῶς ἡ ἐνιαύσιος (c. 16. X. 3. 31. c. 1 in VI 3. 14), τοῦτο δὲ καθιέρωσε καὶ ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος (sess. XXV c. 15). Ἐν τούτοις ὁ πάπας Πῖος ΙΧ διὰ τῆς ἀπὸ 7 Φεβρουαρίου 1862 διατάξεώς του διέκρινε τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας ἐπὶ τῶν μοναστικῶν ταγματῶν, ἀπαιτήσας ἐν ἔτος ἐπὶ τοῦ votum simplex καὶ τρία ἔτη ἐπὶ τοῦ votum solemne (πρὸς καὶ Richter § 295 καὶ Permaender KR. § 194).

ΣΗΜ. Χάριν ἱστορικῆς ὑπομνήσεως ἀναφέρομεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ εἰς τὸν δούλον ἔδωκε πλήρες δικαίωμα πρὸς ἐκλογὴν τοῦ μοναχικοῦ βίου, καὶ μόνον ὅταν τὸν ἐντὸς τῆς τριετίας ἐλθὼν διεκδικῆσῃ αὐτὸν καὶ κατηγορήσῃ ἐπὶ κλοπῇ πραγμάτων καὶ ἀποδείξῃ αὐτά, ἀποδίδεται τότε τῷ διεκδικοῦντι, μετὰ παρέλευσιν ὅμως τῆς τριετίας, ἐὰν ἐγκριθῇ ὁ δούλος ἄξιος τῆς μοναχικῆς σεμνότητος, οὐδενὶ ἐπιτρέπεται κατ' οὐδένα τρόπον ἢ διεκδικήσις. Ἡ τοιαύτη ὅμως, ὅπωςδὴποτε ἔμμεσος χειραφεσία τῶν δούλων, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μοναστηρίων. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ ΠΒ' Ἀποστολ. κανὼν προηγουμένως εἶχε θεωρήσῃ ἀνατροπὴν τοῦ οἴκου τὴν κληρωσιν ἐν γένει τῶν δούλων ἄνευ ἀδείας τοῦ δεσπότη. Ἡ Ἐκλογὴ δὲ τῶν Ἰσαύρων διὰ τῆς διατάξεως τοῦ ὀγδόου τίτλου ἀπήτησε κατόπιν « ἵνα εἰδῆσαι καὶ βουλῇ τοῦ κυρίου κληκληρικὸς ἢ μοναχὸς γένηται ». Ταῦτα πάντα ὅμως ἐκανόνισεν ὁ Λέων διὰ τῆς Νεαρᾶς 9, ἀποδοὺς πλήρες τὸ δικαίωμα τῆς διεκδικήσεως καὶ ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν προτέραν θέσιν τοῦ δούλου, ὅταν « οὐ συνεγνωκὸς τοῦ δεσπότη » περιεβλήθῃ τὸ σεμνὸν τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, καὶ διὰ τῆς Νεαρᾶς 10 καταργήσας τὸν περιορισμὸν τῆς ἐντὸς τῆς τριετίας τῆς δοκιμασίας διεκδικήσιν τοῦ ἀποδράντος δούλου. Οὐδὲ ὁ ἐπίσκοπος γενόμενος δούλος διέφευγε κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λέοντος τὸν κίνδυνον τῆς εἰς τὴν δουλείαν ἐπανόδου (Νεαρ. 11). Οὐχ ἦττον καὶ ὁ 4 κανὼν τῆς Δ' Συνόδου εἶχεν ἀπαγορεύσῃ διὰ τὰ ἄτοπα τὴν ἐν τοῖς μοναστηρίοις παραδοχὴν δούλου παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότη. Πρὸς καὶ κανόνα 17 ΑΒ' Συνόδου.

² G. Maurer Das Griech. Volk. I § 160.

Δεύτερος βαθμὸς εἶνε ὁ τῶν μικροσχημάτων ἢ σταυροφόρων. Τὸ ἔνδυμά των (τὸ μικρὸν σχῆμα) ὀνομάζεται μανδύας, μανδύη, μανδύον¹.

Καὶ τρίτος βαθμὸς εἶνε ὁ τῶν λεγομένων μεγαλοσχημάτων, τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος. Ὁ ὑψηλότερος οὗτος βαθμὸς τοῦ μοναχικοῦ σχήματος κτᾶται διὰ πολυετοῦς μοναστικῆς ἀρετῆς καὶ ἔχει τὴν ἀρχὴν του ἐκ τοῦ ἐθίμου, ὅτι ζηλωταὶ μοναχοί, ἀφ' οὗ ἐπὶ τρία ἔτη ἔζων ἐν μοναστηρίῳ, στέργοντος τοῦ ἡγου-

Πρβ. Ἀκολουθ. ἐν Εὐχολογίῳ, συγχρόνως ἴδε καὶ Θεοδ. Βαλσαμώνος ἐπιστολὴν περὶ ρασοφόρων καὶ τριετοῦς δοκιμασίας (Σ. IV 497 καὶ ἐπ.), καὶ πῶς καὶ διατρίβεται ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῶν μοναχῶν πάντων συνηγμένων ἔκδοσις τῶν ἐνδυμάτων τοῦ δοκιμαστέου διὰ τοῦ ἀββά, ὅστις ἐνδύει αὐτὸν δι' ἐνδυμάτων τοῦ μοναστηρίου, «ὡς διὰ τούτου τοῦ τύπου ἐπιγινῶναι αὐτὸν ὅτι πάντων τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, καὶ τῆς ἀλαζονείας, καὶ τοῦ τύφου γυμνωθεὶς, ἐνεδύσατο τὴν πτωχείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἀνεπαίσχυντος συναριθμεῖ ἑαυτὸν καὶ ἐξισοῖ τῷ σώματι τῆς ἀδελφότητος». Τὰ ἱμάτια τοῦ ρασοφόρου, ἃ ἀποδύεται, λαβὼν ὁ οἰκονόμος τῆς μονῆς, σημειοῦται ὁ Βαλσαμών, ἐπὶ πολὺν χρόνον φυλάττει ἀφορίσας, ἕως προκοπῆς τῆς αὐτοῦ, καὶ ἀνατροφῆς, καὶ ὑπομονῆς ταῖς ἐν διαφοροῖς πειρασμοῖς ἀπόδειξιν παράσχη, καὶ εἰ μὲν εὖρωσιν αὐτὸν δυνάμενον τούτοις ἐγκαρτερεῖν, καὶ ἐν τῇ σπουδῇ καὶ διαπύρῳ θέρμῃ ἢ ἐνήρξαστο διαμένοντα, τοῖς λοιποῖς συναριθμοῦσιν· εἰ δὲ τι γογγυσμοῦ ἐλάττωμα, ἢ παρακοῆς οἰασθῆποτε ἐν αὐτῷ ἀμαρτίαν καταμάθωσιν, ἐκδύσαντες τοῦτον, ἀπερ ἐνεδύσατο ἐκ τοῦ μοναστηρίου, καὶ τοῖς κοσμικοῖς ἐνδύμασι τοῦτον περιβαλόντες, ἀπωθοῦνται τοῦ κοινοβίου.

Ὁ Βαλσαμών, θεωρῶν μοναχισμόν τὸν δι' ἐσθῆτων μοναχικῶν μεταμφιεσμόν, ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ρασοφόρος δὲν δύναται ἐντὸς τῆς τριετίας νὰ ἀποσυρθῇ καὶ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς τὸν κόσμον ὡς λαϊκός. Ἐπικαλεῖται δὲ καὶ τὴν Νεαράν 5 τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὰ Βασιλικά, ἀποφαινόμενος ὅτι ὁ μετὰ μελὸς ἐντὸς τῆς τριετίας δύναται νὰ ἔχη ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἐὰν δὲν φορέσῃ τὸ ράσον ὁ δόκιμος. Ὡστε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βαλσαμώνος οἱ ρασοφόροι εἶναι μοναχοὶ καὶ ὑποβάλλονται εἰς ὅλας τὰς τῶν μοναχῶν νομικὰς συνεπείας. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἀρχαριοὶ εἰσὶ μοναχοί, ἐὰν δι' εὐλογίας περιβληθῶσι τὰ τοῦ μοναχοῦ ἐνδύματα (πρβ. καὶ Πηδάλιον εἰς κανόνα ΜΓ' ἔκτης Συνόδου σελ. 259 σημ. 1) εἶνε παντελῶς ἐσφαλμένη νομικῶς, διότι τὸ ἔνδυμα δὲν ἀποτελεῖ τὸν μοναχισμόν· οἱ ρασοφόροι πρὸ τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς κουρᾶς δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τελείου μοναχοῦ (σελ. 205), εἶναι ἀπλοὶ δόκιμοι, δὲν εἶνε μοναχοί.

Παρὰ τοῖς Δυτικοῖς ἢ εἰσαγωγῇ τῶν τάξεων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος V ἔτει 1311 (King 344).

¹ Maurer αὐτόθι. Πρβ. καὶ Εὐχολόγιον καὶ Πηδάλιον σχολ. 1 εἰς κανόνα ΜΕ' ἔκτης Συνόδου (σελ. 251), ἐνθα περὶ ἐνδυμασίας ἐν γένει τῶν μοναχῶν τῶν διαφορῶν βαθμῶν ἐν λεπτομερείᾳ.

μένου, ἐπεδίδοντο εἰς τὸν τραχύτερον τοῦ ἀναχωρητοῦ βίον¹.

Λίαν λεπτομερῶς ἐν Πηδάλιῳ εὐρίσκομεν τὴν πρακτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν βαθμῶν τούτων ἐν σχολίῳ 1 τοῦ κανόνος ΜΒ' τῆς ἔκτης Συνόδου², ἐνθα παραπέμπομεν.

Τὸ μικρὸν σχῆμα ὀνομάζεται ἀρραβῶν καὶ προοίμιον τοῦ μεγάλου σχήματος, ἐν τούτοις ἢ διάκρισις τῶν δύο τούτων σχημάτων δὲν ἔχει πρακτικὴν τινὰ σπουδαίαν διαφορὰν, ὀρθῶς δ' ὁ Θεσσαλονίκης Συμεὼν (κεφ. κ') λέγει, ὅτι τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν εἶνε ἐν ὡς τὸ βάπτισμα. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει περιορισμὸς εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ μεγάλου σχήματος, ἀλλὰ δύναται τις ἀμέσως νὰ γείνη μεγαλόσχημος³, δὲν ἔχει ἀνάγκην δηλαδὴ νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ μικροῦ σχήματος ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ μείζον.

Μετὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἐξηκολούθησεν ὁ μοναχισμὸς προαγόμενος καὶ ἀκμάζων⁴, κατέστη δ' ἀνάγκη ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ· ὁ δὲ Ἰάκωβος Ρίζος ὁ Νερουλὸς ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ

¹ Ἐπὶ τούτοις τὸ Πηδάλιον εἰς κανόνα 2 τῆς πρωτοδευτέρας Συνόδου παρέχει τὰς ἐξῆς πρακτικὰς πληροφορίας. «Κανὼν δέ, τῶν μὲν μεγαλοσχημῶν καὶ τελείων μοναχῶν εἶναι τὸ νὰ κάμνωσι κάθε ἡμερονύκτιον, κατὰ μὲν τοὺς ἀγίους Πατέρας, γονυκλισίας, ἤτοι στρωτὰς μετανόιας τριακοσίας (ἔρα Φιλοκαλ. φύλλ. 1053) κατὰ δὲ τοὺς ἐν τῷ ἀγίῳ Ὁρει διακριτικούς, γονυκλισίας μὲν ἑκατὸν εἴκοσι, προσκυνητὰς δὲ μετανόιας, κομβοσχοίνια δώδεκα. Οἱ δὲ μικρόσχημοι καὶ σταυροφόροι, γονυκλισίας μὲν ἑκατὸν εἴκοσι, προσκυνητὰς δὲ κομβοσχοίνια ἕξ. Οἱ δὲ ρασοφόροι, γονυκλισίας ἑκατὸν, προσκυνητὰς δὲ κομβοσχοίνια τρία. Ὅσοι δὲ εἶνε ἀγράμματοι μοναχοί, καὶ δὲν ἔμπορουν, οὔτε νὰ διαβάσουν, οὔτε νὰ ἀκούσουν τὴν ἀκολουθίαν τους, διὰ μὲν τὸν Ὁρθρον πρέπει νὰ περνοῦν στεκόμενοι τριάκοντα κομβοσχοίνια, λέγοντες εἰς κάθε σπυρὶ τοῦ κομβοσχοίνιου «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με». Διὰ δὲ τὰς Ὁρας, δέκα κομβοσχοίνια, διὰ τὸν Ἐσπερινὸν δέκα, καὶ διὰ τὸ Ἀπόδειπνον δέκα, καθὼς διορίζουσι τὰ ἐν τῷ ἀγίῳ Ὁρει κανονικά. Πότε δὲ γίνεται ὁ προρρηθεὶς κανὼν καὶ πότε δὲν γίνεται, ἔρα εἰς τὸν κ' κανόνα τῆς Α' Συνόδου». Ἐν Ρωσίᾳ οἱ κάτοχοι τοῦ μεγάλου σχήματος ὀνομάζονται Ἀσκηταί, σπανίως δὲ κτᾶται (πρβ. King 345).

² Σελ. 259. Ἴδε καὶ Π. Χιώτου Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορίαν (1861) σελ. 205.

Περὶ τῶν τύπων τῆς ἀποκάρσεως παράβαλε Εὐχολόγιον καὶ τὰ ἐν ἐφημερίδι «Σιῶν» (ἀριθ. 45, 1881) καὶ Συμεὼν Θεσσαλονίκης τὰ Ἀπαντα (ἔκδ. IV Σ. Κουσουλίνου 1882) σελ. 214 ἐν κεφαλαίῳ «περὶ τῆς τάξεως τοῦ μοναχικοῦ σχήματος».

³ Πρβ. Πηδάλιον εἰς καν. ΜΓ' ἔκτης Συνόδου (σελ. 260 σημ. 1).

⁴ Τοσοῦτον μάλιστα εἶχεν ἐπεκταθῆ κατὰ τὸν Heineccius (Eigentliche und wahrhaftliche Abbildung der alten und neuen griechischen Kirche σελ. 376-377), ὥστε ὀλίγοι ὑπῆρχον οἱ ἐπίσκοποι οἱ μὴ χρηματίσαντες προηγουμένως μοναχοί.

πρὸς τὴν ἐν Προνοίᾳ τοῦ Ναυπλίου συνελθοῦσαν κατὰ τὸ 1832 ἔγραψεν ὅτι «ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν μοναχῶν, πηγάσας κυρίως ἀπὸ τὸ αὐθαίρετον τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν ἔπαυσε διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ ἐπὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ. Ὁ καταδυναστευόμενος κατέφευγεν, ὡς εἰς ἄσυλον εἰς τὰ κελλία, σεβασθέντα ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν τῆς ὁμοθρήσκου ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τὴν Ἀσιατικὴν φαντασιοπληγίαν τῆς ἑτεροθρήσκου ἐξουσίας, τιμῶσαν ἀπολύτως τὸν ἀναχωρητὴν βίον ὡς θεωρητικὸν τῶν θείων, ὡς ἀπηλλαγμένον τῶν ἐγκοσμίων περισπασμῶν».

§ 11. Τὰ μοναστήρια ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ διακρίνονται εἰς κοινοβιακὰ καὶ ἰδιόρρυθμα¹, διαιροῦνται δὲ καὶ εἰς ἐνοριακὰ ἢ ἐπαρχιακὰ, ὑπαγόμενα τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπαρχιακοῦ ἐπισκόπου, εἰς σταυροπήγια, ἀναγνωρίζοντα ὡς ἀρχὴν κατ' εὐθειᾶν Πατριάρχην τινά, καὶ εἰς κτιτορικά, ἐξαρτώμενα μὲν ἕκ τινος Πατριάρχου ἢ ἄλλου ἐπισκόπου, ἔχοντα ὁμῶς προστάτην αὐτὸν τὸν ἰδρυτὴν ἢ τοὺς ἀπογόνους του.

¹ Περὶ τῆς διακρίσεως ταύτης καὶ τῆς ἐννοίας αὐτῆς πρὸς τῆς προκειμένης πραγματείας τὸ κεφάλαιον «Δίκαιον τῶν ἐθίμων». Ἴδ. δὲ καὶ Leonis Allatii De Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione (1648) lib. III, cap. VIII § 8. Heineccii αὐτόθι (III σελ. 374 καὶ ἐπ. 397 καὶ ἐπ.). Gass Zur Geschichte der Athos Klöster σελ. 38 Jacob Philipp Falmerayer Fragmente aus dem Orient (ἐκδ. 1877. Stuttgart) κεφ. IX, σελ. 257 καὶ ἐπ. Krause (Die Byzantiner des Mittelalters in ihrem Staats-Hof-und Privatleben. Hall 1869] κεφ. 37. Silbernagl αὐτόθι σελ. 55. Γεδεών «Ἄθως» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1875) σελ. 41, 42. G. Maurer das griech. Volk § 154, 160 καὶ ἐπ. ἔνθα καὶ περὶ μοναστηρίων τῶν γυναικῶν. Πρὸς τούτους Zachariae von Lingenthal Reise in dem Orient. Περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ μοναχῶν καὶ μοναστηρίων γενικῶς Μιλτ. Καραβοκυροῦ Κλειδα σελ. 119, 120, 145, 281-283 (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1882).

ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν κληρικῶν.

§ 12. Κληρονομικὴ διαδοχὴ τῶν κληρικῶν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ.

§ 13. Ὁ λόγος τῆς κατόπιν ἐξαιρετικῆς θέσεως τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν κληρικῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐπισκόπων.

§ 14. Κληρικῶν διαδοχὴ πλὴν τῶν ἐπισκόπων.

§ 12. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ οὐδεὶς λόγος ὑπῆρχε περὶ διαφορᾶς τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν κληρικῶν ἀπὸ τῆς τῶν λαϊκῶν, διότι οὐδεμία διάκρισις ὑφίστατο ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ νομικοῦ βίου, τῆς χριστιανικῆς ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος καθιερούσης ἰσονομίαν μεταξὺ πάντων τῶν χριστιανῶν, εἴτε κληρικῶν, εἴτε λαϊκῶν.

§ 13. Ἀλλὰ τίνες εἰσὶν οἱ λόγοι, οἷς ὀφείλεται ἡ ἀναπτυχθεῖσα κατόπιν ἐξαιρετικὴ θέσις τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν κληρικῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐπισκόπων;

Πρὸ πάντων ἡ κληρονομία τῶν κληρικῶν δὲν ἠδύνατο ἀρχικῶς νὰ ἔχη ἰδιάζοντα χαρακτήρα, καθόσον ὁ Χριστὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἠθέλησε πτωχοὺς καὶ γυμνοὺς, ἔπεμψε δ' ἀνὰ τὴν γῆν, ἵνα διδάξωσι τὰ ἔθνη συνοδεύσας αὐτοὺς διὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου τῶνδε: «Μὴ κτήσηθε χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, μὴ πήραν εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ράβδον· ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστίν»¹. Ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων ἐντολῶν οἱ κληρικοὶ δὲν εἶχον, οὐδ' ἠδύναντο νὰ ἔχωσι περιουσίας καὶ κληρονόμους. Ὅντως δὲ

¹ Ματθ. X, 9, 10. Λουκᾶ IX, 3. X, 4.

οἱ χριστιανοὶ καὶ τὰ ποιμνία ἐφρόντιζον περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ποιμένων διὰ προσφορῶν. Παράδειγμα εὐρίσκομεν κατὰ τὰ πρῶτα χριστιανικὰ ἔτη ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Λουκᾶ¹, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς καὶ οἱ μαθηταὶ διηκονοῦντο ὑπὸ τῶν πιστῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, « ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς »², ἐκέκτητο δὲ ὁ Χριστὸς χρημάτιον, οὗ ταμίας, ὡς γνωστὸν, ἦτο ὁ Ἰούδας. Ἐν τούτοις μετ' οὗ πολὺ αἱ προσφοραὶ τῶν χριστιανῶν κατήντησαν νὰ ὑπερακοντίσωσι τὰς ἀνάγκας τῶν κληρικῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὗτοι εὐρίσκοντο τοῦ λοιποῦ εἰς θέσιν, οὐ μόνον ἑαυτοὺς νὰ συντηρῶσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πένησι νὰ συνδράμωσιν³. Ἀπὸ τῶν πρῶτων ἤδη χρόνων πολλοὶ ἐπώλουν τὰ κτήματά των καὶ τὸ τίμημα ἐνεχείριζον τοῖς ἀποστόλοις⁴, σπανίως δ' ἀπόστολος ἀπέζη ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν του· τοῦλάχιστον μόνον τὸν ἀπόστολον Παῦλον εὐρίσκομεν ἐξαίρεσιν ποιούμενον⁵. Οὐχ ἦττον διὰ τῶν εἰς χεῖρας τῶν ἀποστόλων καὶ κληρικῶν συγκεντρουμένων ποσῶν, ὡς εἴρηται, ὑπεστηρίζοντο οἱ πένητες, καὶ τοιουτοτρόπως ἐν τοῖς ἐν Χριστῷ πιστεύουσιν ὑπῆρχεν εἰδὸς τι κοινοκτημοσύνης, ἢ μᾶλλον δημοκρατικῆς κοινότητος, ἰδίως ἐν Ἱερουσαλήμ, ἔνθα ὑπῆρξε καὶ ἡ κυρία βᾶσις τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας⁶. « πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά, καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον καὶ διεμέρι-

¹ VIII. 3. « Καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου, καὶ Σουσάννα, καὶ ἕτεραι πολλὰ αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

² Ἰδ. καὶ I. Κορινθ. IX. 14. I. Τιμόθ. V. 18. πρβ. καὶ Müller's Lexikon des Kirchenrechts III. 387.

³ Πρβ. Πράξ. XI. 29. XII. 25. Ρωμ. XV. 25. I. Κορινθ. XVI. 2. II. Κορινθ. VIII. 2-4. Tertulliani Apolog. c. 39 ἔνθα ὀνομάζει τὰς προσφοράς quasi deposita pietatis, (PL. Migne τόμ. I, σελ. 469), ἴδ. καὶ Εὐσεβίου Παμφ. Ἐκκλ. ἱστ. IV. κεφ. 23.

⁴ Πράξ. V. 1. 2. 3. 4.

⁵ I Θεσσαλον. II. 9.

⁶ Hospiniani De templis lib. V. c. I. σελ. 398 (ἔκδ. 1672); Fleury Instit. eccles. pars II. c. 10 § 2. Boehmer j. paroch. sect. V. c. 2 § 9 καὶ ἐπ. Thomassini III. II. 3 καὶ ἐπ. πρὸ πάντων Heinrich v. Poschinger Das Eigenthum am Kirchenvermögen σελ. 23. (München 1874).

ζον πᾶσι, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχε »¹, καὶ τοιουτοτρόπως οὐδεὶς σχεδὸν ἔπασχεν ὑπὸ πτωχείας « οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων, καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων »². Ἀλλ' ἡ συνεισφερομένη οὕτω περιουσία εἶχεν ἀνάγκην διαχειρίσεώς τινος· οἱ ἀπόστολοι δὲν ἠδύναντο νὰ διδάσκωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ συγχρόνως εὐκόλως νὰ διαχειρίζωνται· διὰ τοῦτο τὸ τοιοῦτον ἔργον γενικῶς ἀνετέθη τοῖς διακόνοις³. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, μέρους μὲν ἐγένετο χρῆσις εἰς τὰς θρησκευτικὰς λειτουργίας καὶ ἀνάγκας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον διεμερίζετο μεταξὺ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πτωχῶν⁴. Ἡ περιουσία αὕτη τῶν κατὰ τὸπους χριστιανικῶν κοινοτήτων ἀπετελεῖτο ἐνίοτε καὶ ἐξ ἀγρῶν καὶ κήπων καὶ ἀστικῶν κτημάτων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Εὐσεβίου ἐν βίῳ Κωνσταντίνου (II 39), κυρίως ὁμῶς μετετρέπετο εἰς κινητὰ ἀντικείμενα, δυνάμενα εὐκόλως νὰ διανέμωσιν, μεταφέρωνται δ' ἀκόπως ἕνεκα τῶν κατὰ καιροὺς γινομένων καταδιώξεων μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου⁵, τόσον μᾶλλον καθόσον ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία δὲν ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῶν ἰσχυόντων νόμων ὡς νομικὸν πρόσωπον

¹ Πράξ. II 44. 45.

² Πράξ. IV 34. 35.

³ Πράξ. VI.

⁴ Πρβ. γενικῶς περὶ τούτων πάντων Braun, Das Kirch. Vermögen von der ältesten Zeit bis auf Justinian I. (Giessen 1860) καὶ Franc. Jacob. Sentis, De Jure testamentorum a clericis saecularibus ordinandorum (Romae 1862) σελ. 3, καὶ I Κορινθ. IX 7 « τίς στρατεύεται ἰδίῳ ὀφονίῳ ποτέ; τίς φυτεύει ἀμπέλωνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποιμνὴν καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποιμνῆς οὐκ ἐσθίει; ». Πρβ. καὶ Hergenröther αὐτ. I § 191 σελ. 262. § 251 σελ. 585.

⁵ Ἰδ. Fleury αὐτόθι « unde bona ecclesiae illis temporibus consistebant in rebus mobilibus, quae facile asportari, abscondi vel distribui possent, veluti in pecunia aut rebus ad victum et amictum necessariis, in frumento, vino, oleo, vestibis pro pauperibus ». Ἐνεκα τῶν καταδιώξεων μάλιστα αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες ἠναγκάζοντο πολλάκις εἰς ἐρημίαν καὶ εἰς σπήλαια καὶ παρὰ τοῖς τάφοις μαρτύρων νὰ τελῶσι τὰς θείας λειτουργίας καὶ μυσταγωγίας. Πρβ. Hergenröther αὐτόθι I § 216, σελ. 287. 288.

ικανόν πρὸς κτήσιν δικαιωμάτων, μέχρι δὲ τοῦ 310 ἔτους ἐξηκολούθει ὑπάρχουσα ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, λίαν δυσκόλῳ ἐννοεῖται εἰς διατήρησιν ἀκινήτων κτημάτων. Κατὰ τὸν διωγμὸν μάλιστα τὸν ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ γενόμενον ἐν ἔτει 303, εἶχε διαταχθῆ ἡ δήμευσις πάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἀλλὰ μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον, ὅστις ἦτο, ὡς γνωστόν, καὶ ὁ τελευταῖος, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος διέταξε τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν, καὶ ἀπεδόθησαν τῇ Χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ τὰ δικαιώματα νομικοῦ προσώπου¹. Σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι ὑπὸ τῶν πιστῶν δὲν συνετηροῦντο μόνον οἱ κληρικοί, ἀλλὰ καὶ οἱ μοναχοὶ πολλάκις². Ὅτε ὁ χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη καὶ ἡ ἐκκλησία διεμορφώθη κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς διοίκησιν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία, ὡς ἦν ἐπόμενον, συνεκεντρώθη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπισκόπων³, οἵτινες καὶ διεχειρίζοντο αὐτὴν κατὰ τοὺς διατυπωθέντας κανόνας, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, καὶ προελάμβανον τὰς ἀνάγκας τῶν ἐπισκοπικῶν παροικιῶν. Πᾶσα προσφορὰ οὕτω τοῖς ἐπισκόποις ἐγένετο⁴. Κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων, ἧτις κατὰ τὴν πιθανωτέραν δόξαν ἐτελέσθη περὶ τὸν τρίτον αἰῶνα, καὶ σπουδαία ὡς ἱστορικὴ πηγὴ τυγχάνει, εὐρίσκομεν ὄντως τάδε: « πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω

¹ Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις τινὲς ἀποδιδόντες καὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Σεβήρον προστασίαν νομικὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, στηριζόμενοι εἰς μαρτυρίαν τοῦ Λαμπριδίου, πρὸς Thomassini III, I c. 2 ἀριθ. 11 καὶ Braun αὐτόθι σελ. 8. Ἴσως αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες ἠδύνατο νὰ καταταχθῶσιν ἐν τῇ τάξει ἀθεμίτων σωματείων (collegia illicita), ὧν διαλυομένων διενέμετο ἡ περιουσία μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῶν, πρὸς διὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ Poschinger αὐτόθι σελ. 23 καὶ Dig. I. 1 § 1 de Collegiis (47. 22) καὶ I. 3 αὐτόθι. Ἰδ. καὶ Hergenröther αὐτ. I § 205 σελ. 538. Hase αὐτ. I § 59 σελ. 565.

² Πρὸς Hieronymi epist. de vita eremitica. Thomassini III. I. I.

³ Cypriani epist. XX. XXXI. (Migne PL. 2 σελ. 284 319) in de lapsis.

⁴ Poschinger αὐτόθι σελ. 22. 23. Τοιοῦτοτρόπως βαθμηδὸν εἶχε σχηματισθῆ περιουσία, ἧτις σκοπὸν εἶχε τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἐκκλησία ὄντως, κατὰ τὴν αἰσθητὴν αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπαρξίν, καὶ ἐπομένως ὡς κοινότης, εἶχε καὶ ἔχει ἀνάγκην ὕλικῶν μέσων πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀναγκαίων θρησκευτικῶν ἱεροτελεστιῶν καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν λειτουργῶν καὶ ἀνέγερσιν οἰκοδομῶν. Ἡ πρὸς ταῦτα δὲ χρησιμεύουσα περιουσία καλεῖται ἐκκλησιαστικὴ (patrimonium ecclesiae).

τὴν φροντίδα καὶ διοικεῖτω αὐτά, ὡς τοῦ Θεοῦ ἐφορῶντος»¹. Εἶχε λοιπὸν ἀπεριόριστον διαχείρισιν καὶ ἀποκλειστικὴν ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἡδύνατο ἄνευ λογοδοσίας νὰ ἐπιχορηγῇ τοῖς πένησι καὶ μετ' ἐξουσίας νὰ ἐνεργῇ². Ἐκ τῶν κατωτέρων κληρικῶν ἀφηρέθη πᾶν δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας αὐτοβούλου. Κατὰ τὸν ΛΘ' Ἀποστολικὸν κανόνα « οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ἄνευ γνώμης τῶν ἐπισκόπων μηδὲν ἐπιτελείωσαν ».

Ἐντεῦθεν οἱ λόγοι, δι' οὓς ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ νομοθέτης ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὴν περιουσίαν καὶ τὴν κληρονομίαν τοῦ ἐπισκόπου, καὶ διὰ ταῦτα βλέπομεν ἐν κανόνι ἀποστολικῶ Μ' ἀναγραφομένην τὴν ἀρχὴν: « ἔστω φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα (εἴ γε καὶ ἴδια ἔχοι) καὶ φανερὰ τὰ Κυριακά »³, διότι ἡ ἀτομικὴ περιουσία τοῦ προχειριζομένου ἐπισκόπου, συναναμιγνυμένη τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν, ἡδύνατο νὰ καταστῆ ἀντικείμενον ἐρίδων μεταξὺ δανειστῶν ἢ κληρονόμων καὶ ἐκκλησίας, καὶ δὴ αἰτία βλάβης τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμφερόντων⁴. « εἰ γὰρ συγκεχυμένα τὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσίν, ἴσως ἡ ἐκκλησία ἢ οἱ τοῦ ἐπισκόπου κληρονόμοι πράγματα ἔξουσι μετὰ θάνατον ἐκεῖνου· εἰ γὰρ τυχὸν χρεῖα τοῦ ἐπισκόπου ἀναφανῶσι, καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς ἰκάνωσιν τῶν χρεῶν ἐλκύσουσιν, οἱ δανεισταί »⁵.

¹ Καν. ΛΗ' ἴδε καὶ σχόλ. Βαλσαμῶνος, Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ αὐτόθι (Σ. II 52). Πρὸς καὶ Franc. Sentis σελ. 5. Ἰδ. καὶ L. Lorenbeck Abhand. über die canonischen Bestimmungen für die Errichtung der Testamente der Geistlichen (ἐν Sammlung der gekrönten Preisschriften von curatgeistlichen der Diocese Münster). (Münster 1857).

² Καν. ΛΗ' σχόλ. αὐτόθι.

³ Πρὸς Neller, De episcoporum testamenti factione activa eorumque testamentis sancte ordinandis § 1 (ἐν Schmidt Thesaurus. J. Eccl. τόμ. VI σελ. 382 ἐπ.).

⁴ Sentis αὐτόθι σελ. 8. 9. Lorenbeck αὐτ. σελ. 3 καὶ ἐπ.

⁵ Πρὸς σχόλ. Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ αὐτόθι. Εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπογραφῆς, ἧτις ἐγέννησε τὴν διάκρισιν τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τοῦ ἐπισκόπου (bona

§ 14. Ὅτι εἰς τοὺς ἐπισκόπους περιωρίσθη ἀπολύτως ἡ διαχειρίσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας ἀπόδειξις εἶνε καὶ ὁ Ζ' κανὼν τῆς ἐν Γάγγρα Συνόδου· «εἰ τις καρποφορίας ἐκκλησιαστικὰς ἐθέλοι λαμβάνειν, ἢ διδόναι ἔξω τῆς ἐκκλησίας παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐγκεχειρισμένου¹ τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ γνώμης αὐτοῦ ἐθέλοι πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω»². Ἐπίσης καὶ ὁ ΚΔ' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου ἀνέθηκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἐπίσκοπον τὴν διοίκησιν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων, ἀφειδίσαν τῇ κρίσει καὶ τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ἀπεριορίστως, «διοικεῖσθαι προσήκει μετὰ κρίσεως καὶ ἐξουσίας», ἀφ' οὗ ὁμοῦς ἀπητήθη πάλιν ἡ παρουσία τῶν περὶ τὸν ἐπίσκοπον πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἀπογραφῇ τῆς κτηματικῆς περιουσίας πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς ἐπισκοπῆς· «φανερὰ δὲ εἶναι τὰ διαφέροντα τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ γνώσεως τῶν περὶ αὐτῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων³, ὥστε τούτους εἰδέναι

patrimonialia) ἀπὸ τὰ Κυριακὰ (ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν), συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον, σημειωτέον, καὶ ἡ παρεισπεσοῦσα ἀπληστία καὶ φιλοχρηματία τινῶν ἐπισκόπων (πρβ. Ammianus Marcellinus lib. XXVII. Hieronymi epist. 52 ad Nepot. παρὰ Migne τόμ. 22, σελ. 527 ἐπ.). Καὶ ἄλλος λόγος διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπογραφῆς ὑπῆρξεν, ἡ προφύλαξις τοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου διαδόχου τῆς ἐπισκοπῆς, διότι κατὰ τὸν Βλάσταρην (Σ. VI 206) «εἰ μὴ δῆλα ποιήσαιτο τὰ τε πρὸ τῆς χειροτονίας καὶ τὰ μετὰ ταύτην αὐτῷ περιελθόντα ἕξ αἰτίας εὐπροσώπου, ὁ μετ' αὐτὸν χειροτονηθεὶς τῶν αὐτοῦ πάντων ἀνθέξεται, ἀναδεδεγμένος πάντως καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἔκτισιν».

¹ Ἐννοεῖ τοὺς οἰκονόμους, περὶ ὧν ὅρα κατωτέρω.

² Ἴδε καὶ καν. Η'. Πρβ. καὶ Hergenröther I § 251 σελ. 585.

³ Κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου, φαίνεται ὅτι οἱ ἐπίσκοποι, ἂν οὐχὶ πάντες τοῦλάχιστον τινές, εἶχον παρ' αὐτοῖς συμβούλια ἐκ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἀποτελούμενα, (πρβ. καὶ Thomassini αὐτόθι), κατὰ δὲ τὸν ἄνω Ζ' κανόνα τῆς ἐν Γάγγρα εἶχον κληρικούς, οἷς ἐνεπιστεύοντο τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν, δῆλα δὲ Οἰκονόμους. Ἡ ἐν Χαλκηδόνι ὁμοῦς Σύνοδος ἐκανόνισε διὰ τοῦ ΚΓ' κανόνος τὰ περὶ τῆς διαχειρίσεως ὡς ἔξῃς· (πρβ. καὶ Μανουὴλ Γεδεῶν Χρονικὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ Ναοῦ σελ. 39 ἐν Κωνσταντινουπ. 1884). Πᾶσα ἐκκλησία ἐπίσκοπον ἔχουσα, ὀφείλει νὰ ἔχη οἰκονόμον λαμβανόμενον ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου «οἰκονομοῦντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου», ἵνα ἡ οἰκονομία τῆς ἐκκλησίας γίνηται τακτικῇ. Ἐκ τῶν σχολίων τοῦ Βαλσαμῶνος αὐτόθι φαίνεται, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι οἰκονόμους τοιοῦτους ἢ ταμίαις προσελάμβανον λαϊκούς, ὅπερ ἀπηγορεύθη (πρβ. καὶ Πηδάλιον σελ. 205). Ὁ διορισμὸς οἰκονόμου εἶχε σκοπὸν οὐ μόνον, ἵνα ἡ ταμιακὴ ὑπηρε-

καὶ μὴ ἀγνοεῖν τίνα ποτὲ τὰ ἴδια ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας, ὥστε μηδὲν αὐτοῦς λαυθάνειν».

Ἡ τάξις τῶν ἄλλων κληρικῶν τοιοῦτοτρόπως, πλὴν τῶν ἐπισκόπων, δὲν ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ ἰδιάζοντά τινα χαρακτηριστῆρα ὡς πρὸς τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν, διότι μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ ἐπισκόπου περιελάμβανε καὶ ἀντεπροσώπευε τὴν περιουσίαν ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς, καὶ ἦτο, οὕτως εἶπεῖν, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ νομικοῦ προσώπου τῆς παροικίας συμπεριλαμβανούσης τὰς ἐν αὐτῇ ἐκκλησιαστικὰς περιουσίας¹, ὅτε μάλιστα ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀνεγνωρίσθη ὡς ἰκανὴ νομικῶς πρὸς κτήσιν περιουσίας.

σία τελῆται τακτικῶς καὶ ὠφελίμως, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ὑποψίας ἢ λοιδορίας κατὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ κλήρου, «ὥστε μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκ τούτου σκορπίζεσθαι τὰ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας πράγματα, καὶ λοιδορίαν τῇ ἱερωσύνῃ προστρέβασθαι» (πρβ. καὶ Πηδάλ. αὐτόθι). Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι διὰ τῆς καθιερώσεως τῶν οἰκονόμων οὐδόλως περιωρίσθη ἡ τῶν ἐπισκόπων διαχειρίσις καὶ διοίκησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, διότι οἱ οἰκονόμοι εἶνε ἀπλοῖ ταμίαι καὶ ὄργανα. (Βαλσαμ. σχολίον αὐτόθι). Προσθετέον δὲ περὶ τῶν οἰκονόμων καὶ τὰ ἔξῃς. Ἡ ἀνάγκη αὐτῶν προεκληθῆ καὶ ἐκ καταχρήσεων καὶ σπατάλης ἀτάκτου τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας (ἴδ. Thomass. III II 2 καὶ πατριάρχου Ἀλεξίου ὑπόμνημα, Σ. V. 25). Διορίζονται καὶ ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, ὑπὸ τοῦ οὐοίου δύνανται καὶ ν' ἀντικαθιστῶνται. Κατέχουσι καὶ οἰκονομοῦσι πάντα τὰ κτήματα τῆς ἐπισκοπῆς (Κωδινὸς περὶ ὀφφικίων Σ. V. 531). Ὅταν δὲν ἀρκῆ εἶς οἰκονόμος, διορίζεται καὶ βοηθὸς παροικονόμος. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ὅτε ἡ περιουσία τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας ἦτο μεγάλη, ἦσαν πολλοὶ οἱ διαχειρισταὶ οἰκονόμοι (πρβ. Thomassini III 2. 1.). Ἐξ ἀναλογίας τῶν οἰκονόμων τῶν ἐπισκοπῶν ὠρίσθη καὶ οἰκονόμος τῶν Μοναστηρίων (πρβ. καὶ Πηδάλ. αὐτόθι καὶ Θεόδωρον τὸν Στουδίτην παρὰ Migne τόμ. 99 σελ. 1821). Οἱ οἰκονόμοι καὶ οἱ κληρονόμοι τῶν ὑποχρεοῦνται εἰς λογοδοσίαν κατ' ἔτος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τὸν Ν. 42. Κώδ. (1.3.), καὶ πρὸς τὸν ἡγούμενον οἱ τῶν μοναστηρίων (Πηδάλ. αὐτόθι καὶ Φωτίου νομοκ. 10. α.). Οἱ κληρονόμοι αὐτῶν εὐθύνονται διὰ ραθυμίαν. Ἡ Νεαρά 120 Ἰουστινιανοῦ ἀπαγορεύει τοῖς οἰκονόμοις καὶ ὀρφανοτρόφοις καὶ διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν οἰκῶν καὶ τοῖς χαρτουλαρίοις καὶ τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς παισὶν αὐτῶν, καὶ γενικῶς τοῖς κατὰ γάμον ἢ γένος συναπτομένοις αὐτοῖς, πᾶσαν ἐμφύτευσιν ἢ μίσθωσιν ἢ κατ' εὐθεῖαν ἢ διὰ παρενθέτων προσώπων ἐμμέσως· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὸ συνάλλαγμα ἀκυροῦται καὶ πᾶσα ἡ περιουσία τῶν οἰκονόμων καὶ χαρτουλαρίων καὶ διοικητῶν περιέρχεται μετὰ τὴν τελευτὴν τῶν εἰς τὸν εὐαγῆ οἶκον, ἔξ οὗ τὸ πρᾶγμα ἐλήφθη· (πρβ. Φωτίου αὐτόθι καὶ Πηδάλ. σελ. 42 καὶ 43). Πρβ. καὶ Hergenröther I § 242 σελ. 577.

¹ Fried. Schulte Die juristische Persönlichkeit der Katholischen Kirche, ihrer Institute und Stiftungen. (Giessen 1869) § 2 σ. 15. Thomassini III. II. 1.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐν ἔτει 528 εἰς τὰς εἰδικὰς διατάξεις περὶ ἐπισκόπων συμπεριέλαβεν, ὡς θέλομεν διαλάβη παρακατιόντες, καὶ τοὺς διευθυντὰς τῶν εὐαγῶν οἰκῶν, οἶον ξενόνων, νοσοκομείων, πτωχείων, ὀρφανοτροφείων καὶ βρεφοτροφείων, ὡς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας των μετὰ θάνατον, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τοῦ κινδύνου τοῦ ἐκ τῆς διαχειρίσεως¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἐκ διαθήκης διαδοχή.

- § 15. Ἰκανότης ἐπισκόπου καὶ κληρικοῦ πρὸς τὸ διατίθεσθαι.
- § 16. Περιορισμοὶ αἰρετικῶν.
- § 17. Τύχη περιουσίας ἐπισκόπου μετὰ τὴν χειροτονίαν κτηθείσης.
- § 18. Διάκρισις ἀτομικῆς περιουσίας.
- § 19. Τῶν κινητῶν.
- § 20. Συγκεφαλαίωσις ὀρισμῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου περὶ τῆς περιουσίας τῶν κληρικῶν.
- § 21. Ὅρισμοὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου περὶ τῆς περιουσίας τῶν κληρικῶν. Κώδιξ.
- § 22. Κατὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐκ διαθήκης διαδοχὴ κληρικῶν, διοικητῶν καὶ φροντιστῶν εὐαγῶν οἰκῶν.
- § 23. Δίκαιον τῶν Νεαρῶν.
- § 24. Μετὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον βυζαντίνη νομοθεσία. Ἐκλογὴ Ἰσαύρων. Πρόχειρος νόμος. Βασιλικά.
- § 25. Ἀπογραφῆς ἀνάγκη.
- § 26. Τίς ὑποχρεοῦται εἰς ἀπότισιν τῶν τοῦ ἐπισκόπου χρεῶν ἐν ἐλλείψει ἀπογραφῆς ἢ μὴ ὄντων φανερῶν τῶν τῶν ἐπισκόπων πραγμάτων.
- § 27. Ἐπισκόπων ὑπεξουσίων ἰκανότης πρὸς διαθέσειν περιουσίας.
- § 28. Ἰκανότης ἄλλων ὑπεξουσίων κληρικῶν. Χρημάτιον αὐτῶν. Διάφορα θέματα.

§ 15. Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν οὐδεμίαν ἀπαγόρευσις τῷ ἐπισκόπῳ ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τῆς

¹ Πρὸς Ν. 42. § 6. Κωδ. (1. 3.), πρὸς καὶ Λέοντος Γραμματικοῦ χρονογραφίαν (ἐκδ. Bonnae, σελ. 125). Πρὸς καὶ Neller (αὐτόθι ἐν Schmidt Thesaurus tom. VI, σελ. 402-421) καὶ Sentis αὐτόθι.

ἐλευθέρας διὰ διαθήκης ἢ αἰτία θανάτου δωρεᾶς διαθέσεως τῆς ἀτομικῆς περιουσίας. Ὅταν ὁ ἐπίσκοπος πρὸ τῆς προχειρίσεως αὐτοῦ καταστήσῃ φανερὰν αὐτὴν, σύμφωνα τῷ Μ' Ἀποστολικῷ καὶ ΚΔ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου κανόνι, δύναται κατὰ βούλησιν νὰ διαθέσῃ αὐτὴν. Τοῦτο ἐθεωρήθη καὶ δίκαιον, διότι ἔχων παῖδας ἢ συγγενεῖς ἢ οἰκέτας, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συνδράμῃ αὐτοῖς, ἐὰν ἡ περιουσία αὐτοῦ ἀναγκαίως μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ θάνατον¹.

§ 16. Ἡ ἀπόλυτος ὅμως αὕτη ἐλευθερία ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου εἰς τινὰς περιορισμούς, ἐφαρμοζομένους οὐ μόνον τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς κληρικοῖς γενικῶς, περὶ ὧν χάριν τῆς ἱστορικῆς σημασίας μόνον θέλομεν ἐνταῦθα διαλάβη.

Κατὰ τὸν κανόνα ΚΒ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ τοπικῆς Συνόδου δὲν ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ καταλείπωσι τι «κατὰ κληρονομίαν ἢ ληγάτα» ἢ ἄλλως πως τοῖς αἰρετικοῖς ἢ ἀπίστοις², οἵτινες σημειωτέον καὶ κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον Ν. 22. Κώδ. (1. 5.) οὐδὲ ἀπὸ στρατιωτικῆς διαθήκης δύνανται νὰ κληρονομήσωσιν. Ἡ διαθήκη ἢ δωρεὰ ἐπισκόπου ὑπὲρ αἰρετικῶν θεωρεῖται παράνομος καὶ ὡς τοιαύτη πίπτει ἐπερχομένης τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς³, ἀποκλειομένων τῶν γραφέντων τοιούτων κληρονόμων ἢ δωρεοδόχων πάσης ὠφελείας, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὑπόκειται εἰς ἀνάθεμα κατὰ τὸν κανόνα ΠΑ' τῆς αὐτῆς Συνόδου καὶ τὸ ὄνομά του ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἱερέων ἀπαλείφεται.

¹ Ἰδ. Ματθ. Βλάσταρη (Σ. VI 206).

² Οὐδὲ ἐὰν οἱ διὰ τῆς διαθήκης ἢ αἰτία θανάτου δωρεᾶς, ἢ ἄλλως ὀριζόμενοι κληρονόμοι ἢ κληροδόχοι, ὡς συγγενεῖς. (Πρὸς Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ σχολ. αὐτόθι). Ἡ διάκρισις τῶν αἰρετικῶν καὶ ἀπίστων κατὰ τὸ Ἐκκλ. Δίκαιον εἶνε ἡ ἐξῆς. Αἰρετικοὶ μὲν λέγονται οἱ μὴ δοξάζοντες ὀρθῶς τὰ τῶν Χριστιστιανῶν, ἀπιστοὶ δὲ οἱ μηδὲως πιστεύοντες τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ λόγου (Βαλσαμῶνος αὐτόθι). Ἡ Νεαρά 131 (Βασιλ. V 3) ἰδιότητα αἰρετικοῦ ἀποδίδωσι καὶ τῷ «Ἰουδαίῳ ἢ Σαμαρείτῃ ἢ Ἑλληνι ἢ Μοντανιστῇ ἢ Ἀρειανῷ», ἡ δὲ Ν. 144 προσέθηκε τοὺς Νεστοριανούς καὶ Ἀχεφάλους. Περὶ τούτων καὶ ἄλλων πρὸς Hergenröther I σελ. 337 καὶ ἐπ.

³ Πρὸς Βαλσαμ. εἰς καν. ΠΑ' ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου, καὶ Φωτίου ΙΗ' μὴ ὑπαρχόντων ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων «ὁ φίσκος διαδέχεται».

Ἄλλὰ τίνες εἰσὶν αἱ νομικαὶ συνέπειαι ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἐκ τῶν κληρονόμων τινὲς μόνον εἰσὶν αἰρετικοὶ ἢ ἄπιστοι; Κατ' ἀναλογίαν τοῦ Ν. 18 Κώδ. (1. 5.) ἡ διαθήκη δὲν ἀκυροῦται, ἀλλ' ἡ μερὶς τῶν ἀναξίων προσαυξάνει τῇ μερίδι τῶν ὀρθοδόξων.

Συνέπεια τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως τῶν αἰρετικῶν καὶ ἀπίστων ἐν τῷ κληρονομικῷ δικαίῳ εἶνε, ὅτι ἐπίσκοπος, εἰς ἔχῃ τοιούτους παῖδας, δικαιούται νὰ ἀποκληρώσῃ αὐτούς καὶ ἡ διαθήκη του δὲν ὑπόκειται εἰς μέμψιν ἂν δὲν ὀνομάσῃ αὐτούς ὡς κληρονόμους¹. ἀφ' ἐτέρου ὁ ἐπίσκοπος εἶνε ὑπόχρεως νὰ καταστήσῃ κληρονόμους μόνον τοὺς ὀρθοδόξους ἀναγκαίους κληρονόμους παῖδας ἢ γονεῖς διὰ τῆς διαθήκης του. Τί ὅμως ῥητέον, ὅταν ἐν τινι διαθήκῃ ἐπισκόπου γράφονται κληρονόμοι αἰρετικοὶ μετ' ὀρθοδόξων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνοιξίν τῆς κληρονομίας μεταβληθῶσι καὶ οἱ αἰρετικοὶ εἰς ὀρθοδόξους; Κατὰ τὴν Νεαράν 115 κεφ. 3 § 15 προκειμένου περὶ ἀδελφῶν, οἱ γινόμενοι ὀρθόδοξοι ἀναλαμβάνουσι μὲν τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα, πλὴν δὲν ἔχουσι δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσωσι τοὺς κατὰ τὸν χρόνον τῆς πλάνης αὐτῶν συλλεγέντας τῆς μερίδος των καρπούς, οὐδὲ λογοδοσίαν. Ἡ αὐτὴ λύσις νομίζομεν ὅτι δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ παντός ἄλλου ἐκ διαθήκης κληρονόμου.

Τίς ὅμως ἡ ἰσχὺς διαθήκης ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ αἰρετικοῦ; Ἐν τῷ κανονικῷ δικαίῳ καὶ τῷ ἀστικῷ οἱ αἰρετικοί, ὑποβάλλονται μὲν εἰς πολλὰς στερήσεις, οὐδαμοῦ ὅμως ἀπαντᾷ ἀνικανότης αὐτῶν πρὸς σύνταξιν διαθήκης, οὐ μόνον δ' ἀλλ' ἐκ τοῦ Νόμου 19 Κώδ. (1. 5.)² φαίνεται ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν καθιεροῖ τοιαύτην ἀνικανότητα, ἀλλὰ δύναται διὰ διαθήκης νὰ δρίσῃ κληρονόμους ὑπὸ τὸν περιορισμὸν μόνον ὅτι, εἰς οἱ κληρονόμοι εἰσὶν αἰρετικοί, ἀποκλείονται, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, τῆς κληρονομίας, δι' ὃ καὶ ὁ Φώτιος ἐν Νομοκά-

¹ Νεαρά 115.

² Ἐν Βασιλικῷ δὲν κατεχωρίσθη.

νονος τίτ. Ι', κεφ. Η' παρατηρεῖ ὅτι « οἱ αἰρετικοὶ τοῦ αἰρετικοῦ παῖδες οὔτε δωρεάν, οὔτε κληρον αὐτοῦ λαμβάνουσι ».

Ἐὰν οἱ κληρονόμοι τοῦ αἰρετικοῦ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ ὧσιν ὀρθόδοξοι, ἡ διαθήκη ἔρρωται¹.

§ 17. Προνοησάντων τῶν κανόνων περὶ τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τῶν ἐπισκόπων τῆς κατὰ τὴν χειροτονίαν ὑπαρχούσης, ἐγεννήθη τὸ ζήτημα περὶ τῆς τύχης τῆς μετὰ τὴν χειροτονίαν κτωμένης. Περὶ τούτου εὔρηται ἐν κανόνι ΛΒ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου τὰ ἐξῆς². « Ὅμοίως ἤρρεσαν, ἵνα ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι, ἢ καὶ οἰοιδήποτε κληρικοί, οἱ μηδὲν ἔχοντες, εἰς προκόψαντες τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τῆς κληρώσεως αὐτῶν, ἀγροὺς ἢ οἰαδήποτε χωρία ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν ἀγοράσωσιν, ἵνα ὡς κατὰ δεσποτικῶν πραγμάτων ἔφοδον πεποιηκότες ἐνέχωνται, εἰ μὴ ἄρα λοιπὸν ὑπομνησθέντες τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα εἰσκομίσουσιν. Ἐὰν δὲ εἰς αὐτοὺς κυρίως φιλοτιμία τινός, ἢ διαδοχῇ συγγενείας περιέλθῃ, ἐξ αὐτοῦ ποιήσωσιν ὃ ἔχει ἢ πρόθεσις αὐτῶν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ προθέσθαι εἰς τοῦπίσω μετατραπῶσι, τῆς ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς ἀνάξιοι, ὡς ἀδόκιμοι, κριθῶσιν » Κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον λοιπὸν, εἰς οἱ ἐπίσκοποι πτωχοὶ ὄντες πρὸ τῆς χειροτονίας ἠγόρασαν κατόπιν ἀγροὺς καὶ χωρία³ ἐν ἰδίῳ ὀνόματι, εἰς δὲ ἀφιερῶσιν αὐτὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν προσκληθέντες, ἢ κατὰ Βαλσαμῶνα « παραγγελέντες ἀποστῆναι τοῦ τολμήματος », θεωροῦνται ἄρπαγες ἐκ-

¹ Πρβ. καὶ Κώδ. 10. 19 (1. 5.) Φωτίου αὐτόθι.

² Πηδάλ. σελ. 484. Οἱ κανόνες τῆς τοπικῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου δὲν εἶχον προσλάβῃ καθολικὸν κῦρος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, διότι ἦσαν μέχρι τότε ἄγνωστοι ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Πρῶτος ὁ συντάκτης τοῦ Νομοκάνωνος περιέλαβε τοὺς κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν κανόνων καὶ ἐποίησατο χρῆσιν ἐν τῷ νομοκάνονι (ἴδ. πρόλογον εἰς νομοκάνονα). Τοὺς κανόνας παρέλαβεν ὁ συντάκτης ἐκ τῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ μικροῦ, αὐτὸς πρῶτος, ὡς φαίνεται, μεταφράσας αὐτοὺς ἐκ τοῦ λατινικοῦ (Πρβ. καν. Β' ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, καὶ ἐκθεσιν Νομικῆς Σχολῆς σελ. 22. Walter KR. § 73 σημ. 5. Mortreuil Hist. du droit byzantin I σελ. 409 ἐπ.).

³ « Τσεφλίκια ἢ ἄλλα δὲ τινα χωράφια ἢ ὑποστατικά » κατὰ τὸ Πηδάλ. (σελ. 484).

κλησιαστικῆς περιουσίας¹. Τοιοῦτοτρόπως καθιεροῦται μεταξύ ἐπισκόπων καὶ ἐκκλησίας τεκμήριον, διότι θεωρεῖται πᾶσα κτήσις προσγινομένη αὐτοῖς ὡς ἐκ χρημάτων ἐκκλησιαστικῶν προελθοῦσα², ἐὰν δὲν ἀποδείκνυται ὅτι εἶνε προῖόν φιλοτιμίας τινος³ ὠρισμένου προσώπου ἢ κληρονομίας συγγενούς.

§ 18. Λίαν ἐνωρὶς καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Βαλσαμῶνος ἐγεννήθη ἀμφιβολία, ἐὰν τῷ κανόνι ὑπάγωνται πάντα ἐν γένει τὰ ὀθενδήποτε κτηθέντα ἢ ἀγορασθέντα παρ' ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἢ κλήρωσιν, ἐξαίρεσει τῶν ἀπὸ δωρεᾶς ἢ κληρονομίας περιελθόντων αὐτοῖς, ἰδίως δὲ ἐὰν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἔρους ὑπάγωνται καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ πάντες οἱ ἄλλοι κληρικοί;

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἠδύνατο νὰ κλίνη τις πρὸς τὴν καταφατικὴν λύσιν, ἀλλ' ὁ Βαλσαμῶν⁴ ποιεῖται τὴν ἐξῆς διάκρισιν, ἣν καὶ ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα ὡς λογικὴν. Ἐπὶ μὲν ἐπισκόπων, ὅ,τι οὗτοι κτῶνται μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν θεωρεῖται ὡς ἐκκλησιαστικὴ περιουσία, διότι « οὐδὲ ὕπεστι τρόπος ἕτερος αὐτοῖς, δι' οὗ κτήσονται πράγματα, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ ἀπὸ τῶν ἐπισκοπικῶν δικαίων », πᾶν δὲ ὅ,τι προέρχεται αὐτοῖς διὰ δωρεᾶς ἢ κληρονομίας, ὑπάγεται τῇ ἀτομικῇ αὐτῶν περιουσίᾳ, καὶ δύνανται νὰ διαθέτωσι διὰ διαθήκης ἢ δωρεᾶς ἢ ἄλλως ὀπωσθή-

¹ Sentis αὐτόθι σελ. 5. « Uti quidquid filius familias ex bonis paternis tanquam peculium acceperat, semper pecuniae paternae pars erat, quod ex eo acquisiverat, patri acquirebatur atque nulla de eo testandi facultas erat, ita quidquid episcopo occasione muneris episcopalis committebatur, bonum ecclesiae erat, quod ex eo proveniebat non in bona episcopi, sed ecclesiae cedebat, omni de eo testandi facultate prohibita.

² Πρβ. Πηδάλ. αὐτόθι « οὔτοι, λέγω, πάντες, ἐὰν τὰ ὑποστατικὰ πάντα μετὰ ὑπόμνησιν, δὲν θέλουσι νὰ τὰ ἀφιερῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην, τῆς ὁποίας εἶνε ἐπίσκοπος καὶ κληρικός, νὰ καθαίρωνται, ὡς ἀρπαγες καὶ ληστρικῶς σφετερίσαντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἐπειδὴ μὲ τὰ χρήματα τῆς ἐκκλησίας ἀπέκτησαν, τὰ ἠγόρασαν ». Κατὰ τὸν κανόνα 6 τῆς AB' Συνόδου ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τὰ ἰδιωτικὰ μοναστήρια, ἅτινα ἐπίσκοπος ἀνεγείρει, θεωροῦνται ἀνήκοντα τῇ ἐπισκοπῇ.

³ Πρβ. Πηδάλιον αὐτόθι. Καὶ παρὰ τοῖς Δυτικοῖς ὑπάρχει τὸ τεκμήριον. Ἴδε Thomassini III. II. 45.

⁴ Σχόλ. αὐτόθι.

ποτε. Ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοῦς κληρικῶν τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω, διότι, ἐὰν οὗτοι μετὰ τὴν κλήρωσιν ἐξ ἀτομικῆς ἐργασίας, π.χ. ὡς παιδοδιδάσκαλοι, ἢ κατὰ Βαλσαμῶνα « καλλιγράφοι, ἢ ὑπογραφεῖς μεγιστᾶνος », καταστῶσι πολυκτήμονες, δὲν ὑποχρεοῦνται ὡς οἱ ἐπίσκοποι νὰ προσκυρώσωσι τὰ ἀποκτηθέντα τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐπὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν ὁ κανὼν ἐφαρμόζεται, ἐὰν ἀπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας τρόπων καὶ προσόδων ἀποκτήσωσι περιουσίαν¹.

§ 19. Ἄλλὰ τοῦ κανόνος ὀρίζοντος μόνον περὶ ἀκινήτων, πρέπει ἄρα γε τὰ αὐτὰ νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ ἐπὶ τῶν κινητῶν; Ἡ καταφατικὴ λύσις φαίνεται ἡμῖν ὀρθή, διότι ὁ κανὼν ἠθέλησεν ἰδίως νὰ διακρίνη τοὺς τρόπους τῆς κτήσεως περιουσίας, ὑποδείξας ἐν παραδείγματι σχεδὸν τὸ ἀντικείμενον τῆς κτήσεως, οὐχὶ δὲ νὰ ἐξαίρεσῃ τὴν κινητὴν περιουσίαν². Ἡ λύσις αὕτη εἶνε ὀρθή καὶ διότι κληρικός δύναται διαχειριζόμενος ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην κινητὴν περιουσίαν, καὶ νὰ προτιμήσῃ αὐτήν, ἵνα μὴ ὑποβληθῇ εἰς τοὺς περιορισμοὺς τοῦ κανόνος, εἰς οὓς ὑπόκειται ὁ ἐλαχίστης ἀξίας χωρίον κτώμενος.

Τελευταῖον ζήτημα δύναται νὰ γεννηθῇ, ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος ἢ κληρικός ὑποχρεῶται νὰ ἀφιερῶσῃ τι ἐκ τῶν κτηθέντων « φιλοτιμία τινος ἢ διαδοχῇ συγγενείας »· ὁ κανὼν διὰ τῶν φράσεων « ἐξ αὐτοῦ ποιήσωσιν, ὃ ἔχει ἢ πρόθεσις αὐτῶν » δὲν φαίνεται ἐπιτακτικός καὶ φρονοῦμεν ὅτι, ἀφοῦ ἀφίεται τῇ διαθέσει ἐκάστου, ἵνα εἰσκομίσῃ τι μέρος οἰονδήποτε θέλει τῇ ἐκκλησίᾳ, παρ' ἣ διατελεῖ, εἰς οὐδεμίαν ὑποβάλλεται εὐθύνην ἢ ποινὴν ὁ μηδὲν προσενεγθεὶς ἢ ὑποσχεθεὶς νὰ ἀφιερῶσῃ. Ἡ ποινὴ τῆς ἐκπτώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς ἀπειλεῖται κατ' ἐκείνων μόνον, οἵτινες « μετὰ τὸ προθέσθαι εἰς τοῦπίσω μετατραπῶσι »· οὗτοι θεωροῦνται ἀνάξιοι καὶ ἀδόκιμοι διὰ τὸν μετᾶμελλον, ἐν

¹ Sentis αὐτ. σελ. 3 ἐπ.

² Ἴδ. Βαλσαμ. αὐτόθι καὶ Thomassini III. II. 45.

αὐτοῖς λοιπὸν δεόν νὰ περιορισθῆ ἢ αὐστηρότης τοῦ κανόνος.

§ 20. Συγκεφαλαιοῦντες τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα, κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ἔχομεν τὰς ἐξῆς διακρίσεις¹.

1) Οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι πρὸ τῆς χειροτονίας νὰ ἐμφανίζωσιν ἀπογραφὴν τῆς ἀτομικῆς αὐτῶν περιουσίας, τὴν περιουσίαν δὲ ταύτην δύνανται κατὰ βούλησιν νὰ διαθέτωσιν, εἴτε διὰ διαθήκης, εἴτε διὰ δωρεᾶς, εἴτε δι' ἄλλου οἰουδήποτε τρόπου.

2) Πᾶσα περιουσία οἰαδήποτε, κτωμένη μετὰ τὴν χειροτονίαν, θεωρεῖται ἐκκλησιαστικὴ, ἐξαιρέσει α) τῆς προερχομένης τοῖς ἐπισκόποις ἀπὸ δωρεᾶς ἢ φιλοτιμίας τρίτου προσώπου, 2) ἀπὸ διαδοχῆς συγγενείας γενικῶς.

3) Ἐπὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν, α) ἡ περιουσία, ἡ προερχομένη αὐτοῖς ἐξ ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων καὶ τρόπων καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας, ἀνήκει τῇ ἐκκλησίᾳ, πρ' ἣ διαγούσιν, κατὰ τεκμήριον, β) πᾶσα περιουσία ἄλλη πηγάζουσα ἀποδεδειγμένως ἐξ ἀτομικῆς ἐργασίας ἀνεξαρτήτου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος, ἢ ἐκ δωρεᾶς τινος, ἢ ἐκ κληρονομίας συγγενικῆς, ἀνήκει ἀποκλειστικῶς αὐτοῖς ὡς ἀτομικὴ περιουσία.

4) Πᾶς κληρικὸς καὶ ἐπίσκοπος πρέπει νὰ ἀφιερῶσιν τι τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ τῆς ὡς ἀτομικῆς θεωρουμένης περιουσίας του κατὰ προαίρεσιν. Ἐὰν προσενεχθῆ εἰς τοιαύτην προσφοράν καὶ μετανοήσῃ, θεωρεῖται ἀνάξιος καὶ καθαιρεῖται.

§ 21. Τοιαύτης οὔσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, ἴδωμεν ἤδη τί ὥρισε τὸ ἀστικὸν δίκαιον.

Ἡ ἐν τῷ Κώδικι διάταξις 34 (1. 3.) τῶν Αὐτοκρατόρων Λέοντος καὶ Ἀνθεμίου παρεχώρησε προνόμια τινὰ τοῖς ὑπεξουσίοις κληρικοῖς. Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην, οἱ τοιοῦτοι ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι, δύνανται νὰ διαθέτωσιν, εἴτε διὰ διαθήκης, εἴτε αἰτία θανάτου δωρεᾶ, πᾶν ὅ,τι ἤθελον

¹ Sentis αὐτόθι σελ. 11 καὶ 23. Κατὰ τὸν Sentis ἐν τῇ Δύσει περὶ τὸν 12 αἰῶνα κατ' ἔθιμον οἱ κληρικοὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν διέθετον διὰ διαθήκης, τὸ ἔθιμον δὲ τοῦτο καὶ ἐκυρώθη (σελ. 13). Alex. III in cap. 12 X de testam. (III, 26).

ἀποκτήσῃ κατὰ τὴν ὑπεξουσιότητα καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας, μὴ δυναμένων τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦς ἐχόντων, πατρὸς ἢ πάππου ἢ προπάππου, νὰ διεκδικήσωσι τὰ κτηθέντα.

«Sacrosanctæ orthodoxæ fidei episcopi atque presbyteri, diaconi quoque, qui semel probatis moribus integritate castissima ad hunc gradum meruerint pervenire, ea, quæcunque in eodem clericatus gradu locoque viventes acquirere et habere potuerint, etiamsi in patris avique aut proavi potestate constituti sint, et adhuc superstites habeantur, tanquam bona propria vindicent; de his, si quando eis libitum fuerit, testandi vel donandi, vel quolibet alio titulo alienandi libera facultate concessa κτλ»¹.

Οὐδὲ εἰς συνεισφοράν ἢ τοιαύτην περιουσία κατὰ τὴν αὐτὴν διάταξιν ὑπόκειται ὑπὲρ ἀδελφῶν ἢ ἀνεψιῶν συγκληρονόμων (nunquam fratribus vel sororibus aut ex his genitis conferantur), ἀλλ' ὡς ἐξαιρετικὸν τοῖς τέκνοις αὐτῶν περιέρχεται μόνον (ab ipsorum liberis tanquam præcipua vindicentur)². Καθιερώθη δὴλα δὴ ὑπὸ τῶν μνησθέντων Αὐτοκρατόρων οἰονεὶ στρατιωτικὸν χρημάτιον, ἐφ' ᾧ ἠδύναντο οἱ ὑπεξουσιοὶ κληρικοὶ νὰ ἔχωσι πλήρη δικαιώματα διαθέσεως. Ἀλλὰ κατόπιν τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, ἠγέρθη ἀμφιβολία, ἐὰν δύνηται νὰ προσβληθῆ ὡς ἄστοργος διαθήκη κληρικῶν τοιούτων, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἔτει 532 διὰ τοῦ Ν. 50 Κώδ. (1. 3.), τιθέμενος ἀκριβῶς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐκήρυξεν ἀνεφάρμοστον τὴν ἐπὶ ἀστοργίᾳ μέμφιν.

«Sancimus itaque, viris reverendissimis episcopis et presbyteris et diaconis, qui tale peculium, id est quasi castrense,

¹ Ἐν τοῖς Βασιλικῶς ἐλήφθη ὁ νόμος οὗτος 8 (3. 3.) μόνον διὰ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, διότι, ὡς θέλομεν ἴδῃ παρακατιόντες, τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ἀφίρει τὴν ὑπεξουσιότητα.

² Πρὸς. καὶ Βασιλ. αὐτόθι.

SISMANOGLIO
MEGARO

possident, super his tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculiis sunt, non solum ultima condere secundum leges elogia licere, quod ex Leoniana constitutione descendit, sed etiam eorum ultimas voluntates, super his tantummodo habitas, de inofficioso querelæ minime subiacere».

Ἡ κατ' ἀρχάς ἐν τούτοις χάριν τῶν οἰονεὶ στρατιωτικῶν χρηματίων εἰσαχθεῖσα προνομιακὴ ἐξαίρεσις τῆς μέμφεως ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ παντὸς ἐν γένει οἰονεὶ στρατιωτικοῦ χρηματίου κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 532 ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ τοῦ Ν. 37 Κώδ. (3. 28). Ὁ αὐτὸς Αὐτοκράτωρ κατέστησεν ἄνευ πρακτικῆς σημασίας διὰ τοὺς ἐπισκόπους τὸν ἄνω ῥηθέντα νόμον τοῦ Λέοντος καὶ Ἀνθεμίου, διότι διὰ τῆς Νεαρᾶς 81 ἐκήρυξεν, ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου λύει τὴν ὑπεξουσιότητα καὶ τοὺς δεσμοὺς τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, διότι εἶνε ἀξίωμα «βουλῆς ἐλευθεροῦν δυνάμενον», ὥστε ἡ περιουσία τοῦ ἐπισκόπου δὲν ἠδύνατο τοῦ λοιποῦ νὰ θεωρηθῇ οἰονεὶ στρατιωτικὸν χρημάτιον ὑπεξουσιῶν, ἀλλὰ *patrimonium*¹. Ὡστε μόνον ὡς πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ὧν τὸ ἀξίωμα δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν Νεαρὰν 81, ἡ ὑπεξουσιότης ἔχει ἀνάγκην τῆς προστασίας τῶν αὐτοκρατορικῶν διατάξεων. Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ὑπεξουσιῶν ἄλλων κληρικῶν θέσις ἐξωμαλύνθη διὰ τῆς Νεαρᾶς 123, κεφ. 19, ὡς θέλομεν ἴδη παρακατιόντες, διότι πᾶσα οἰωδῆποτε τρόπῳ προερχομένη αὐτοῖς περιουσία ἐθεωρήθη οἰονεὶ στρατιωτικὸν χρημάτιον, καὶ ἔχουσι πλήρη τὴν διαχείρισιν καὶ διάθεσιν αὐτῆς, καίτοι μὴ λυομένης τῆς πατρικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς κληρώσεως.

§ 22. Ἐν ἔτει 528 ὁ Ἰουστινιανὸς ἰδίως διὰ τοῦ Ν. 42. § 1. 2. Κώδ. (1. 3.) σαφέστερον εἶχεν ὀρίσῃ τὴν ἐκ διαθήκης διαδοχὴν τῶν ἐπισκόπων. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, οἱ ἐπίσκοποι δὲν ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν νὰ διαθέτῃσι διὰ διαθήκης ἢ δω-

¹ Διὰ τοῦτο τὰ Βασιλικά ἐν τῷ θέματι 8 (3. 3) δὲν περιέλαβον τοὺς ἐπισκόπους. Πρβ. καὶ Perez *Prælectiones ad Cod.* σελ. 6.

ρεᾶς, ἢ καθ' οἰονδῆποτε ἄλλον τρόπον νὰ ἐκποιῶσί τι ἐκ τῆς περιουσίας των ἐκείνης, ἣν μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐκτήσαντο, ἐξαίρεσει μόνον 1) τῶν πραγμάτων, ἅτινα πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς εἶχον ἐξ οἰασδῆποτε αἰτίας, 2) τῶν πραγμάτων εἰδικῶς, ἃ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἀπὸ γονέων καὶ θείων καὶ ἀδελφῶν εἰς αὐτοὺς περιῆλθον ἢ καὶ περιελεύσονται¹.

Κατὰ τὸν Αὐτοκράτορα τοιοῦτοτρόπως, συνέπεια τῆς περιοριστικῆς ταύτης διατάξεως ὑπάρχει, ὅτι εἶνε ἀνίσχυρος ἡ διάταξις τῆς διαθήκης ἐπισκόπου διαθέτοντος περιουσίαν αὐτοῦ, προελθοῦσαν ἐξ ἄλλης αἰτίας καὶ ἄλλοθεν μετὰ τὴν χειροτονίαν, διότι ἡ τοιαύτη περιουσία ἀνήκει κατὰ τεκμηρίον τῇ ἐπισκοπῇ, περιέρχεται ἀμέσως καὶ κατὰ κυριότητα *ex lege* τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις δικαιούται νὰ διεκδικήσῃ αὐτὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τεκμηρίου, διότι ἡ περιουσία αὕτη θεωρεῖται κτηθεῖσα ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἐκκλησίας, ἥς ὁ ἐπίσκοπος εἶνε ἀντιπρόσωπος, καὶ ἐὰν ἔτι τὰ δοθέντα παρεχωρήθησαν αὐτῷ προσωπικῶς².

Ταῦτα δ' ἐξάγονται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, σαφῶς ὀρίζοντος « Πάντα, ὅσα μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐξ οἰασδῆποτε αἰτίας, καθὰ εἴρηται, χωρὶς τῶν εἰρημῶν προσώπων εἰς αὐτοὺς περιῆλθε, τῇ παρ' αὐτῶν ἐπισκοπουμένη ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, διαφέρειν κελεύομεν, καὶ ἐκδικεῖσθαι παρ' αὐτῆς, οὐδενὸς ἑτέρου προσώπου δυναμένου ἐκ τούτου εἰς οἰκεῖον ἀπενεγκεῖν κέρδος ».

Εἰς τοὺς ὀρισμοὺς τούτους προῆλθεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκ τοῦ λόγου κυρίως, ὅτι ἀναμφισβήτητον τυγχάνει ὅτι οἱ τρίτοι, οἵτινες καταλείπουσι ἢ καθ' οἰονδῆποτε τρόπον παραπέμπουσι τὰς περιουσίας των εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἱερωσύνην³, καὶ εἰς τὴν πίστιν ὅτι τὰ παρ' αὐτῶν μετα-

¹ Lorenbeck αὐτ. σελ. 4.

² Πρβ. Francisci Sentis, *De jure testamentorum a clericis saecularibus ordinandorum* (Dissert. 1862 Bonnæ) σελ. 5 καὶ ἐπ. 12 καὶ ἐπ.

³ Πρβ. J. Andrè, *Somme théorique et pratique de tout le droit canonique.* (Paris 1878) II σελ. 108.

βιβαζόμενα θέλουσι δαπανηθῆ εὐσεβῶς. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἐπισκόπου, οἱ παρ' αὐτοῖς οἰκονόμοι ὑποχρεοῦνται εἰς λογοδοσίαν περὶ τῶν πραγμάτων τούτων ὡς ἀνηκόντων τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐὰν δὲ πρὸ τῆς λογοδοσίας ἀποθάνωσιν, εὐθύνονται οἱ κληρονόμοι αὐτῶν πρὸς λογοδοσίαν καὶ ἀποκατάστασιν (§ 4 καὶ 5 αὐτόθι).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ αὐτοῦ πνεύματος παρεξέτεινε τοὺς περιορισμοὺς τῆς διατάξεώς του καὶ ἐπὶ τῶν διοικητῶν καὶ φροντιστῶν τῶν εὐαγῶν οἴκων, οἵτινες ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κληρικοί, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων διατελοῦντες (§ 6 αὐτόθι), οἵτινες καὶ διώριζον αὐτοὺς κατὰ κρίσιν καὶ δοκιμασίαν (§ 7), διότι «ὁ καταλιμπάνων ἢ δωρούμενος ἐγγράφως ἢ ἀγράφως ξενόδοχῳ ἢ νοσοκόμῳ ἢ πτωχοτρόφῳ ἢ ὀρφανοτρόφῳ ὑπὲρ τούτου δίδωσιν, ἵνα εὐσεβῶς δι' αὐτοῦ διοικηθῆ, ὡς καὶ πολλὴν εὐσεβείας ἀφορμὴν αὐτοῦ ἔχοντος διὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ φροντιζομένους».

§ 23. Μετὰ τὴν ἄνω ρηθεῖσαν διάταξιν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Νεαρᾶς 131 ἔτει 545 (κεφ. ιγ') ἐπανέλαβε τὰς ὑπὸ τοῦ Ἐκκλ. δικαίου τεθείσας ἀρχάς, ρητῶς ἀπαγορεύσας τοῖς ἐπισκόποις πᾶσαν ὑπὲρ συγγενῶν ἢ ἄλλων διάθεσιν κινήτης ἢ αὐτοκινήτου ἢ ἀκινήτου περιουσίας, κτηθείσης μετὰ τὴν χειροτονίαν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον¹.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐπιτρέπεται τοῖς ἐπισκόποις «εἰς αἰχμαλώτων ἀνάρρυσιν καὶ πτωχῶν ἀποτροφὰς καὶ εἰς ἄλλας εὐσεβεῖς αἰτίας ἢ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς ἰδίας ἐκκλησίας δαπανᾶν», δύναται νὰ γεννηθῆ τὸ ζήτημα, ἂν ἢ διάταξις διαθήκης, δι' ἧς διατίθεται περιουσία κτηθεῖσα μετὰ τὴν χειροτονίαν ὑπὲρ φι-

¹ «Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς ὀσιωτάτοις ἐπισκόποις πράγματα κινήτᾳ ἢ ἀκίνητᾳ ἢ αὐτοκίνητᾳ, ὅσα μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν εἰς αὐτοὺς οἰωδῆποτε τρόπῳ περιελθοῖ, εἰς ἰδίους συγγενεῖς ἢ ἄλλα οἰαδῆποτε πρόσωπα οἰωδῆποτε τρόπῳ μεταφέρειν». Κατὰ τὸν Sentis (diss. σελ. 6) δίδεται τῷ ἐπισκόπῳ jus administrandi et disponendi, Nihil igitur . . . in proprium convertere fas ei erat.

λανθρωπικοῦ σκοποῦ ἢ εὐσεβοῦς αἰτίας, εἶνε ἐφαρμοστέα καὶ ἔγκυρος;

Τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ δὲν στερεῖται σπουδαιότητος, δεόν νὰ λυθῆ ἀποφατικῶς, διότι ἡ ἐλευθερία τῆς δαπάνης, ἣν κέκτηνται οἱ ἐπίσκοποι πρὸς ἀγαθοεργίας, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς διαχειρίσεως, ὃ κέκτηνται¹, οὐχὶ δ' ἐπὶ κυριότητος, ἧς στεροῦνται, διότι ἄλλως ἠδύναντο οἱ ἐπίσκοποι νὰ διαθέτῃ διὰ διαθήκης ἢ αἰτία θανάτου δωρεᾶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν τῆς ἐπισκοπῆς ὑπὲρ εὐαγῶν οἴκων κειμένων ἐκτὸς τῆς ἐνορίας αὐτῶν, ὅπερ ἄτοπον καὶ ἐπικίνδυνον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἐκκλησίας.

Σαφέστερον δ' ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν τῇ Νεαρᾷ 131 καθώρισε τὴν περιουσίαν, ἣν ὁ ἐπίσκοπος δικαιούται νὰ διαθέτῃ, ἣτις εἶνε ἡ ἐξῆς².

1) τὰ πράγματα, «ἅπερ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀποδειχθῶσιν ἔσχηκότες»

2) ἐκεῖνα τὰ ὅποια μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν περιῆλθον αὐτοῖς ἀπὸ τῶν κατὰ γένος αὐτοῖς συνημμένων³. . . οὓς ἐξ ἀδιαθέτου δύναται μέχρι τετάρτου βαθμοῦ διαδέχεσθαι⁴.

Καὶ ἐν τῷ Προχείρῳ σαφῶς ἐπανελήφθη ἡ διάταξις ὡς ἐξῆς: «Ὅσα ἔσχεν ὁ ἐπίσκοπος πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς δωρεῖται καὶ ἐκ-

¹ Πρὸ. καὶ Caroli Annibalis Fabroti (ἐν θησαυρῷ Meermann τόμ. IV σελ. 554) Juris Canonici selecta τίτλ. 47. «Idem quoque cavetur Novella Justiniani 131 cap. 13 et ideo si Episcopus rem Ecclesiae legaverit, nihil agit».

² Πρὸλ. J. Andrè αὐτόθι σελ. 106, τόμ. II.

³ Ἐννοεῖται, εἴτε ἐκ διαθήκης, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου, εἴτε ἄλλως ὅπωςδήποτε, διότι δὲν γίνεται διάκρισις. Ἐπὶ τῶν συγγενῶν τούτων ὑποτίθεται, ὅτι ὡς βάσις τῆς δωρεᾶς ἢ τῆς προσφορᾶς δὲν εἶνε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ ἡ συγγενικὴ τοῦ προσώπου σχέσις.

⁴ Δὲν συμπεριλαμβάνεται ὁμοῦς καὶ ὁ 4 βαθμὸς. Οὕτω καὶ κατὰ τὸν Ν. 42 Κωδ. (1. 3.). Πρὸ. καὶ Προχείρου XXIV 1. Ἄλλ' ἐὰν ἐγένετο κληροδότημα τῷ ἐπισκόπῳ intuitu ecclesiae παρ' ἀδελφοῦ ἢ γονέων ἢ θεοῦ; Κατὰ τὸν J. Andrè (σελ. 108, τόμ. II αὐτόθι) ἡ περιουσία αὕτη δὲν ἀνήκει τῷ ἐπισκόπῳ, ἀλλὰ τῇ ἐκκλησίᾳ. Παρ' ἡμῖν τὸ γράμμα τοῦ νόμου εἶνε καθαρὸν καὶ ὠρισμένον καὶ ἄνευ διακρίσεως, ὥστε πᾶσα περιουσία, ἣν συγγενὴς τοιοῦτος κατ' εὐθείαν κληροδοτεῖ τῷ ἐπισκόπῳ ἀνήκει αὐτῷ καὶ δύναται νὰ διαθέτῃ αὐτήν. Πρὸ. Andrè καὶ περὶ ἄλλων θεμάτων.

ποιεῖται ὡς θέλει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διατίθεται εἰς αὐτά. Ὅσα δὲ ἐκτήσατο μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν, τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ διαφέρει, καὶ οὐδὲ διατίθεται εἰς αὐτά, εἰ μὴ ἄρα ἀπὸ γονέων ἢ θείων ἢ ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰς αὐτὸν περιῆλθον»¹.

Τὰς αὐτὰς περιοριστικὰς διατάξεις ἐπαναλαμβάνει γενικώτερον ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Ν. 131 καὶ ἐπὶ « πάντων τῶν διοικητῶν τῶν σεβασμίων οἴκων ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῖς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἰδίας διοικήσεως κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον εἰς αὐτοὺς περιερχομένοις ».

Περὶ μόνων τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν διοικητῶν εὐαγῶν οἴκων πραγματευομένης τῆς Νεαρᾶς, πάντες οἱ ἄλλοι κληρικοὶ ἔχουσιν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν πρὸς διάθεσιν τῆς περιουσίας των, ἣν ὀπωσδήποτε κέκτηνται ἢ πρὸ τῆς χειροτονίας ἢ μετ' αὐτήν, τόσον μᾶλλον καθόσον περὶ τούτων μάλιστα ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ρητῶς ὥρισεν ἐν τῇ 123 Νεαρᾶ κεφ. 19², « Τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας καὶ ψάλτας, οὓς πάντας κληρικούς καλοῦμεν, τὰ πράγματα τὰ ἀφ' οἰουδήποτε τρόπου εἰς τὴν αὐτῶν δεσποτεῖαν περιελθόντα ἔχειν ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν προστάττομεν καθ' ὁμοιότητα τῶν καστρενσίων πεκουλίων³, καὶ δωρεῖσθαι κατὰ νόμους καὶ ἐπ' αὐτοῖς διατίθεσθαι, εἰ καὶ ὑπὸ τὴν τῶν γονέων εἰσὶν ἐξουσίαν⁴.

Πάντες οἱ κληρικοὶ λοιπόν, πλὴν τῶν ἐπισκόπων καὶ διοικητῶν εὐαγῶν οἴκων, ἔχουσιν ἀπεριόριστον καὶ ἐλευθέραν τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των, ἐὰν δὲ ὁ κληρικός εἶνε ὑπεξούσιος ἢ περιουσία του θεωρεῖται στρατιωτικὸν χρημάτιον καὶ ἀναγνωρίζεται paterfamilias ὡς πρὸς αὐτήν.

¹ Πρβ. καὶ Ἀρμενοπ. V. 4. 1.

² Πρβ. καὶ Windscheid § 516 σημ. 7. Fitting Das castrense peculium in seiner Geschichtlichen Entwicklung. (Halle 1871)· σελ. 437 καὶ 455.

³ Ἐξέλιπε τοιοιτοτρόπως ἡ διάκρισις τῆς περιουσίας τοῦ κληρικοῦ εἰς κληρικὸν χρημάτιον (peculium clericale), ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ, καὶ εἰς κληρικὸν ἀτομικὸν (pec. patrimoniale), διὰ τῆς Νεαρᾶς ταύτης πάσης περιουσίας τοῦ κληρικοῦ, ὅθενδήποτε καὶ ἂν προέρχεται, ἀποτελούσης οἰονεὶ στρατιωτικὸν χρημάτιον.

⁴ Κατὰ τοῦτο ὑπεστηρίχθη ὁ Νόμος 34 Κώδ. (1. 3.).

Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ διαθήκη τοῦ ἐπισκόπου δὲν εἶνε κατὰ τύπους ἄκυρος, διότι ὁ ἐπίσκοπος δὲν πάσχει τινὰ προσωπικὴν ἀνικανότητα, ἀλλὰ μόνον ἡ διάταξις περὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν καὶ μὴ ἀποδεικνυομένων ὡς ἀτομικῶν, κατὰ τὰς διακρίσεις τῶν Κανόνων καὶ τῆς Νεαρᾶς, εἶνε ἀνεφάρμοστος λόγῳ ἐλλείψεως κυριότητος.

§ 24. Ἡ κατόπιν Βυζαντίνῃ νομοθεσία δὲν φαίνεται ἐπενεγκοῦσα τροποποιήσεις ἐπὶ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου τῶν ἐπισκόπων. Ἡ Ἐκλογή τῶν Ἰσαύρων Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου οὐδὲν περὶ αὐτῶν περιέλαβε. Μόνον ἐν τίτλῳ XVI 3¹ εὐρίσκουμεν τὰ ἐξῆς περὶ χρηματίων τῶν κληρικῶν. « Κληρικοὶ δὲ καὶ χαρτουλᾶριοι ἢ καὶ ἕτεροι τινες ἐν οἰωδήποτε τάγματι ἐκ γονικῆς στρατευόμενοι ὑποστάσεως, εἰ μὲν τελευτῶντες οἱ τούτων γονεῖς θελήσωσι ταῦτα χαρίσασθαι αὐτοῖς, κυρούσθω τούτων ἢ βούλησις· εἰ δὲ μηδὲν περὶ τούτου εἰπόντες τελευτήσουσι, καὶ τὴν περὶ τῆς τοιαύτης ποσότητος κίνησιν ποιήσουσι τῷ στρατευθέντι οἱ συγκληρονόμοι αὐτοῦ, λογιζέσθαι αὐτοὺς τὰ ἀπὸ τῆς τοιαύτης στρατείας προελθόντα εἰς τὸν ἑαυτῶν πατέρα, καὶ τὸ περιττεῦον ἐκ τῆς δοθείσης ποσότητος εἰς τὸ τοιοῦτον στράτευμα συνεισφέρεισθαι τῇ λοιπῇ ὑποστάσει καὶ συνδιαιρεῖσθαι. Εἰ δὲ ὡς εἰκὸς ἐπληρώθη διὰ τοῦ τοιοῦτου στρατεύματος ἡ δοθεῖσα ποσότης, μὴ ἔχειν ἄδειαν τοὺς συγκληρονόμους τὸ τὸ τοιοῦτον στράτευμα ἔχον πρόσωπον ἐπιζητεῖν ἕνεκεν τῆς γενομένης ἐξόδου ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ εἰτιοῦν διὰ τό, ὡς εἴρηται, ἀντισταγωγῆν ἐκ τοῦ τοιοῦτου στρατεύματος γενέσθαι ».

Ἰδίως ἡ Ἐκλογή ὡς πρὸς τὸ οἰονεὶ στρατιωτικὸν χρημάτιον ἀφῆρεσε τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν τοῖς ὑπεξουσίοις, ἐν ὄσφ ζῆ ὁ πατὴρ ἢ πάππος αὐτῶν, οἵτινες ἔχουσι τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, καὶ μόνον μετὰ θάνατον αὐτῶν ὁ ὑπεξούσιος ἀναλαμβάνει τὴν πλήρη διαχείρισίν του¹. Κατὰ ταῦτα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ Ἐκ-

¹ Ἡμετέρας ἐκδόσεως σελ. 39.

λογή περιώρισε τὰ τῶν κληρικῶν δικαιώματα πρὸς διαθήκην ἢ αἰτία θανάτου δωρεάν. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος ἐν τῷ τίτλῳ XXIV τοῦ Προχείρου, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ἐπανήνεγκε καὶ ἐπανελάβεν ἀκριβῶς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ², ἡ δὲ 13 διάταξις τῆς 131 Νεαρᾶς κατεχωρίσθη καὶ ἐν Βασιλικῶν θέματι 15 (3. 1). Ἐπίσης ἐν τοῖς Βασιλικοῖς³ κατεστρώθη τὸ 19 κεφάλαιον τῆς Ν. 123 σὺν τῇ προσθήκῃ⁴ καὶ τοῦ Νόμου 34 Κ. (1. 3), ὡς ἐξῆς· «καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ διάκονος, ὅσα κτήσεται καὶ ἐν ὑπεξουσιότητι ἐκποιεῖται καὶ διατιθέσθω ἐπ' αὐτοῖς, ἐφ' οὓς βούλεται, καὶ μὴ ἐκδικεῖσθωσαν παρὰ τῶν ἐχόντων αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἢ συνεισφερέσθω τοῖς ἀδελφοῖς ἢ τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ἀλλ' οἱ παῖδες αὐτοῦ λαμβανέτωσαν αὐτὰ κἂν μὴ διαθέμενοι τελευτήσωσιν».

§ 25. Εἴρηται ἀνωτέρω ὅτι κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα Μ' τὰ πράγματα τῶν ἐπισκόπων πρέπει νὰ ὦσι φανερά καὶ κεχωρισμένα ἀπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας. Ἐν τῇ πράξει, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης, φαίνεται ὅτι ὁ ἐπίσκοπος πρὸ τῆς χειροτονίας συνέτασεν ἀπογραφὴν τῆς ἀτομικῆς περιουσίας, ἣν ἐκέκτητο, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀριστηνὸς ὑπὸ τὸν κανόνα τοῦτον παρατηρεῖ, ὅτι «Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον, ἐν τῷ προχειρίζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν, ἀπογραφὴν ποιεῖν τῶν οἰκείων πραγμάτων», κατὰ δὲ τὸν Βαλσαμῶνα ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς ἀπογραφῆς, διότι ὁ διάδοχος τοῦ ἐπισκόπου «πάντως ἀναγκασθήσεται ὑπὲρ τῶν χρεῶν ἐλείνου ἀπολογεῖσθαι, εἰ μήπω ἀπογραφὴν ἔκθωνται τῆς τούτου περιουσίας, τότε γὰρ γενήσεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ὁ νόμος φησιν ἐν βιβλ. ΛΕ', τίτλ. ιδ', κεφάλ. ριζ'⁵.

¹ XVI 5 αὐτόθι. «Ἐπὶ γὰρ τοῖς μητρῷοις αὐτῶν ἢ ἐξ ἰδρώτων καὶ καμάτων ἢ κληρονομίας περιαχθεῖσιν εἰς αὐτοὺς πράγμασιν, ἐπ' αὐτοῖς μὲν οὐ διατίθενται, τὴν δὲ χρῆσιν αὐτῶν καὶ μόνον ἔχουσιν οἱ τούτους ἔχοντες ὑπεξουσίους, τὴν δεσποτείαν τῶν τοιούτων πραγμάτων φυλάττοντες αὐτοῖς».

² Πρβ. καὶ Ν. 41. Κ. (1. 3) Νεαρ. 131 κεφ. 13 Ἀρμ. V. 4. 1.

³ Βασιλ. 35. (3. 1.).

⁴ Βασιλ. 8. (3. 3.). Ἰδ. καὶ Φωτίου Νομοκ. X. 5.

⁵ Ἐν τοῖς σωζομένοις ἡμῖν Βασιλικοῖς τὸ τεμάχιον ριζ' δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ζή-

Ἐρωτᾶται ὁμοίως, ἢ ὑπαρξίς ἀπογραφῆς εἶνε ἀναγκαία καὶ τὸ μόνον ἀποδεικτικὸν μέσον, ἵνα ὡσι διακεκριμένα τὰ πράγματα τοῦ ἐπισκόπου τὰ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τίς ἢ τύχη τῆς περιουσίας, ἣτις δὲν ἀπεγράφη;

Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι τοῦ κανόνος ἀπαιτοῦντος ἀπλῶς καὶ γενικῶς, ἵνα «φανερά ὡσι τὰ τοῦ ἐπισκόπου πράγματα», δὲν ὑπάρχει περιορισμὸς τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων, καὶ δὲν εἶνε μὲν ἀμφιβολία ὅτι τὸ τακτικώτερον μέτρον εἶνε ἡ ἀπογραφή, ἣτις τακτικῶς συντασσομένη πρὸ τῆς χειροτονίας καθίστησι ὄντως φανεράν καὶ ἀνεπίκριτον τὴν περιουσίαν τοῦ ἐπισκόπου¹, ἀλλ' ἐὰν καὶ ἐξ ἄλλων τίτλων ἢ ἀδιαμφισβητήτων ἀποδείξεων ἐξάγεται αὕτη καὶ κατάδηλος παρίσταται, δὲν εὐρίσκομεν τὸν λόγον, δι' ὃν ἡδύνατο ὁ ἐπίσκοπος ν' ἀποκλεισθῇ τοῦ δικαιώματος τῆς διαθέσεως αὐτῆς. Ἡ λύσις δ' αὕτη ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς ρήσεως τῆς 131 Νεαρᾶς κεφ. ιγ'. «Ἐπ' ἐκείνοις γὰρ μόνον τοῖς πράγμασιν ἄδειαν αὐτοῖς τοῦ ἐκποιεῖν ἢ καταλιμπάνειν, οἷς ἂν βουλευθῆσαν συγχωροῦμεν, ἅπερ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀποδειχθῶσιν ἐσχηκότες». Ὁ Αὐτοκράτωρ ὄντως καθιεροῖ ἀπλῶς τεκμήριον ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας νόμιμον μὴ ἀποκλείων πᾶν μέσον ἀποδείξεως, οὐδὲ περιορίζων τὴν ἀπόδειξιν μόνον εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπογραφῆς².

Ὁ Βαλσαμῶν, σχολιάζων τὸν ἀποστολικὸν κανόνα καὶ στενῶς ἐρμηνεύων τὴν ἔννοιαν τοῦ κανόνος ΠΑ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου, φαίνεται φρονῶν ὅτι ἐν περιπτώσει μὴ ἀπογραφῆς δὲν

τῆς ἀπογραφῆς, περὶ ἧς πρόκειται. Ἐν τῷ βιβλίῳ ὅμως ΛΕ' γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀπογραφῆς καὶ τῆς διαδικασίας αὐτῆς ἐν ἄλλοις τεμαχίοις, ἀναμφισβότως δὲ ὁ Βαλσαμῶν ἐννοεῖ, ὅτι ἐν περιπτώσει συγχύσεως τῆς περιουσίας τοῦ πρώην ἐπισκόπου ὁ νέος ἐπίσκοπος δύναται νὰ συντάξῃ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπογραφὴν, καὶ οὕτως ἀπαλλάττεται ἡ ἐκκλησία τῶν χρεῶν «κἂν ὑπερβαίνωσι τὴν τοῦ τελευτήσαντος ἀτομικὴν περιουσίαν». (Πρβ. Βασιλ. αὐτόθι ρι').

¹ Ἐν Πηδαλίῳ σελ. 45 (ἐκδ. Ραφτάνη) εὐρίσκομεν τὰς ἐξῆς συμβουλευτικὰς σκέψεις. «Λοιπὸν διὰ νὰ λείπουν ὅλα· αὐταὶ αἱ λογοτριβαὶ πρέπει ὁ ἐπίσκοπος νὰ ἔχη κατὰσχιρον καθαρὸν τῶν ἰδικῶν του πραγμάτων».

² Καὶ ὁ Φώτιος ἐν Νομοκ. αὐτόθι δὲν ποιεῖται λόγον περὶ ἀπογραφῆς ὡς μόνου μέσου ἀποδείξεως, ἀλλὰ χρῆται ταῖς φράσεσι τῆς Νεαρᾶς.

ἔχει δικαίωμα νὰ διαθέσῃ ὁ ἐπίσκοπος τὴν πρὸ τῆς χειροτονίας περιουσίαν. « Πᾶς ἐπίσκοπος ὀφείλει μετὰ τὸ ψηφισθῆναι ἀπογράφεσθαι τὰ οἰκεῖα πράγματα· καὶ ἐὰν τοῦτο ποιήσῃ κατὰ τὸν μὲν ἀποστολικὸν κανόνα, ἔχει ἐπ' ἀδείας διατίθεσθαι ἐπ' αὐτοῖς κατὰ νόμους ». Ὁρθότερον ὁ αὐτὸς Βαλσαμῶν ὑπὸ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα Μ' ἀποφαίνεται, ὅτι « εἰ μὴ ὁ ἐπίσκοπος ποιήσει κατὰ δὴλα τὰ οἰκεῖα πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι, ὡσαύτως καὶ τὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν περιελθόντα αὐτῷ ἐξ εὐλόγου τρόπου, καὶ μὴ ὄντος ἐκκλησιαστικοῦ, ἀνθέξεται πάντων τῶν πραγμάτων ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος, καὶ τὸ μέρος ἅπαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ οἰκειωθήσεται αὐτά ».

Κατὰ τοὺς ρηθέντας κανόνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν Νεαρὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἴτε δι' ἀπογραφῆς, εἴτε δι' ἄλλων νομίμων ἀποδεικτικῶν τρόπων, ὁ ἐπίσκοπος ὀφείλει νὰ εἰσκομίσῃ καὶ διατηρῇ τὴν ἀτομικὴν περιουσίαν διακεκριμένην, ἵνα δύνηται ἀσφαλῶς νὰ διαθέτῃ αὐτὴν κατὰ βούλησιν¹.

§ 26. Κατόπιν τῶν λεχθέντων ἐγείρεται ζήτημα, τίς ἄρα γέ θέλει ὑποχρεωθῆ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν τοῦ ἐπισκόπου ἐν περιπτώσει μὴ ἀπογραφῆς ἢ μὴ ὄντων καταδήλων τῶν ἰδίων πραγμάτων αὐτοῦ; Τοῦ ζητήματος τούτου θιγ-

¹ Ὅσακις λοιπὸν παρουσιασθῆ διαθήκη ἐπισκόπου, κατὰ τὸ κανονικὸν καὶ ἀστικὸν δίκαιον, καὶ ἡ Ἐκκλησία ἢ ὁ διάδοχος ἐπίσκοπος διεκδικήσῃ τὴν κληρονομικὴν περιουσίαν, ἡ ἕρις θέλει στραφῆ περὶ τὸ ζήτημα, ἐὰν ἡ περιουσία αὕτη ἀποδείκνυται οὔσα ἐκ τῶν πραγμάτων, ἅτινα ὁ ἐπίσκοπος ἐλευθέρως διατίθησιν, τὸ βᾶρος δὲ τῆς ἀποδείξεως βαρύνει τὸν κληρονόμον ἢ ἐν γένει τὸν ὑποστηρίζοντα δικαίωμα τῆς διαθέσεως λόγῳ τῆς υπάρξεως τοῦ νομίμου τεκμηρίου, καθ' οὗ ἐπιτρέπεται ἀνταπόδειξις. Ὡς πρὸς τὰ ἀποδεικτικὰ μέσα κρατοῦσιν οἱ κοινοὶ κανόνες. Ἐν περιπτώσει δέ, καθ' ἣν δὲν ἀποδείχθῶσιν τὰ πράγματα σαφῶς καὶ φανερώς ὡς ἀτομικὰ τοῦ ἐπισκόπου, ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία καὶ σύγχυσις, τότε μόνον νομίζομεν ὅτι θεωρηθήσονται ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις καὶ οἰκειωθήσεται αὐτά. Ἡ λύσις αὕτη προφυλάττει καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τῷ συμφέροντι αὐτῆς λίαν εὐνοϊκὴ τυγχάνει, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀπογραφῆς, ἥτις δύναται ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἐπισκόπου νὰ παραληφθῆ, ἵνα ἀποκρούσῃ τὴν πληρωμὴν ἀτομικῶν χρεῶν δι' ἀτομικὴν τοῦ ἐπισκόπου περιουσίαν, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων μέσων νὰ ἀρνηθῆ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν τρίτων, ἀφ' οὗ μάλιστα οὐδεὶς ἰδιαιτέρος τύπος διαγράφεται ἐν τῷ νόμῳ περὶ τῆς ἀπογραφῆς, ἣν, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, τὸ Πηδάλιον παριστᾷ ὡς κατάστιχον.

γάνουσιν ὅτε Ζωναρᾶς καὶ ὁ Βαλσαμῶν εἰς τὸν Μ' ἀποστολικὸν κανόνα. Ἐκ τῶν φράσεων ἰδίως τοῦ τελευταίου, « εἰ μὴ ὁ ἐπίσκοπος ποιήσῃ κατὰ δὴλα τὰ οἰκεῖα πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι, ὡσαύτως καὶ τὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν περιελθόντα αὐτῷ ἐξ εὐλόγου τρόπου, καὶ μὴ ὄντος ἐκκλησιαστικοῦ, ἀνθέξεται πάντων τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος, καὶ τὸ μέρος ἅπαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ οἰκειωθήσεται αὐτά. Πάντως δὲ καὶ ἀναγκασθήσεται ὑπὲρ τῶν χρεῶν ἐκείνου ἀπολογεῖσθαι εἰ μήπω ἀπογραφῆν ἔκθωνται τῆς τούτου περιουσίας », δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῆ ὅτι κατὰ κανόνα ἡ ἐκκλησία εἶνε ὑπόχρεως εἰς ἀπότισιν τῶν χρεῶν, οὐδὲ ἐκ τῶν φράσεων τοῦ Βλάσταρη (VI. 206) « ὁ μετ' αὐτὸν χειροτονηθεὶς τῶν αὐτοῦ πάντων ἀνθέξεται, ἀναδεδεγμένος πάντως καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἀπότισιν », ἀλλὰ μόνον, ὅταν κληρονόμος εἶνε ἡ ἐκκλησία δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἀπαιτήσεις, καθ' ὅσον μάλιστα ὁ ἀστικὸς νόμος ἵνα προφυλάξῃ τοὺς δανειστάς τῆς κληρονομίας ἐκ τῆς ἀναμίξεως αὐτῆς μετὰ τῆς περιουσίας τοῦ κληρονόμου, παρέσχεν αὐτοῖς καὶ τὸ εὐεργέτημα τοῦ χωρισμοῦ τῶν κληρονομικῶν πραγμάτων, εἴτε ἐγένετο, εἴτε δὲν ἐγένετο ἀπογραφῆ¹. Γενικῶς οἱ κληρονόμοι εἶνε ὑπόχρεοι εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἀτομικῶν χρεῶν τοῦ ἐπισκόπου, διὰ τοῦτο εὐλόγως ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πηδάλιου (σελ. 45) σημειοῦται « ἐκεῖνοι ὅπου κληρονομήσουσιν τὸν ἐπίσκοπον, ἐκεῖνοι πρέπει νὰ πληρώσουσιν ἂν ἔχῃ χρέος ».

§ 27. Τὸ ἀστικὸν δίκαιον, προστατεῦον τὰ δι' ἀγαθοεργοῦς σκοποὺς κληροδοτήματα, ἐκανόνισε καὶ περιέβαλε δι' εὐνοϊκωτάτων διατάξεων τὰς περὶ αὐτῶν τελευταίας τῶν ἀνθρώπων θελήσεις· ἐπειδὴ δὲ ἡ κληρονομία τῶν κληρικῶν λίαν στενῶς συνδέεται πρὸς τὰ γεννώμενα ἐξ αὐτῶν ζητήματα, δὲν κρίνομεν περιττὴν τὴν ἐπὶ τῶν σχετικῶν θεμάτων ἔρευναν.

¹ L. 1 § 1 § 16. L. 6 pr. (42. 6.) Βασιλ. 38 (9. 7.). Πρὸς Unger System (ἐκδ. 1879) § 41. Windscheid Lehrbuch (ἐκδ. 1887) § 607 καὶ ἰδίως Tewes System d. Erbrechts § 63.

Ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ κληρικός καταλίπη τὴν περιουσίαν του διὰ διαθήκης εἰς ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τίς θέλει παραλάβῃ αὐτήν;

Κατὰ τὴν Νεαρὰν 131 κ. 9 ἡ ἐκκλησία τοῦ τόπου « ἐν ᾧ ὁ διαθέμενος τὴν οἰκῆσιν εἶχε »¹.

Ἐὰν γραφῇ κληρονόμος ἢ κληροδόχος εἰς τῶν ἀγίων, χωρὶς νὰ ὀνομασθῇ εἰδικῶς καὶ σαφῶς ὁ τόπος, ἔνθα κεῖται ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου τούτου, ἢ πολλὰ εὐκτήρια τοῦ κληρονόμου τούτου ἢ κληροδόχου εὐρίσκωνται ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἢ πόλει, τότε προτιμᾶται τὸ πενιχρότερον².

Ἄλλ' ὅταν τὸ εὐκτήριον τοῦ γεγραμμένου ἀγίου δὲν ὑπάρχη ἐν τῇ πόλει τῆς κατοικίας τοῦ διαθέτου; τότε ζητεῖται ἐὰν ὑπάρχη τοιοῦτον ἐντὸς τῆς ἐνορίας τοῦ διαθέτου³, καὶ τοῦτο λαμβάνει τὴν περιουσίαν, ἐὰν ὅμως οὐδὲ ἐντὸς τῆς ἐνορίας ὑπάρχη, τότε ἡ κληρονομία δὲν ἐξέρχεται τῶν ὀρίων τῆς ἐνορίας ταύτης, ἀλλὰ περιέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς πόλεως, ἔνθα εἶχε τὴν οἰκῆσιν ὁ διαθέτης⁴.

Ὁ ἐπίσκοπος καὶ πᾶς κληρικός δύναται νὰ διατάξῃ ἐν διαθήκῃ τὴν κατασκευὴν εὐκτηρίου ἢ ξενωνος ἢ πτωχείου ἢ ὀρφανοτροφείου καὶ γενικῶς εὐαγοῦς ἰδρύματος· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, κατὰ τὴν ρηθεῖσαν Νεαρὰν (κεφ. 10), οἱ βρυθθέντες κληρονόμοι ὀφείλουσι τῇ προνοίᾳ τοῦ ἀρμοδίου ἐπισκόπου καὶ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἐντὸς πέντε μηνῶν ν' ἀνεγείρωσι τὸ εὐκτήριον, ἐντὸς δ' ἐνιαυτοῦ πᾶν ἄλλο ἴδρυμα⁵.

¹ Βασιλ. 10 (5. 3.). Μολδαυικοῦ Κώδ. ἀρθρ. 842.

² Βασιλ. αὐτόθι. Γίνεται δὴ εἰδὸς τι ἀγῶνος πτωχείας. Ἐὰν ὅμως πολλὰ εὐκτήρια εἰσὶν ἐπίσης πενιχρά, τίς τῶν Μενίππων θέλει λάβῃ τὸν κλῆρον; Ἄναμφισβητήτως θέλουσι θεωρηθῆ ἡ συγκληρονόμοι. Μολδαυικοῦ Κώδ. ἀρθρ. 842.

³ Ἐνορία ἐνταῦθα κατὰ τὴν Βυζαντινὴν σημασίαν τῆς διοικητικῆς περιφερείας τῆς ἐπισκοπῆς.

⁴ Ν. 131 αὐτόθι. Βασιλ. αὐτόθι.

⁵ Βασιλ. 11 (5. 3). Ἐννοεῖται ὅτι πᾶν ὅ,τι ἀνάγεται εἰς διοικητικὰ μέτρα, εἴτε δημόσια, εἴτε δημοτικά, διατάξεις τοιαύτη δὲν ἔχει σήμερον, οὔτε ἐφαρμογὴν, οὔτε ἰσχύν, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω θέματος. Μολδαυικοῦ Κώδ. ἀρθρ. 845 καὶ ἐπ.

Δύναται ὁ ἐπίσκοπος ἢ κληρικός διὰ διαθήκης νὰ καταλίπη κληρονομίαν ἢ κληροδότημα ὑπὲρ ἀναρρύσεως αἰχμαλώτων ἢ ἀποτροφῆς πενήτων¹. Ἠγέρθη δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὸ ζήτημα, ἐὰν ὁ διαθέτης δὲν ὀρίσῃ εἰδικῶς ποίου τόπου πένητας ἐννοεῖ, τί γενήσεται ἡ κληρονομία ἢ τὸ κληροδότημα;

Διὰ τῆς Νεαρᾶς 131 ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφώνησε, ὅτι παραλαμβάνει αὐτὰ ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τῆς πόλεως, ἐν ᾧ εἶχε τὴν οἰκῆσιν ὁ διαθέμενος καὶ διανέμει τοῖς πένησι τῆς πόλεως. Ὁμοίως ὁ αὐτὸς ἐπίσκοπος παραλαμβάνει τὰ καταλειφθέντα, ὅταν δὲν ὀρίζεται ἐν τῇ διαθήκῃ ὁ ἐπίτροπος, δι' οὗ ἐννοεῖ ὁ διαθέτης νὰ γένηται ἡ ἀνάρρυσις αἰχμαλώτων. Ὁ Αὐτοκράτωρ μάλιστα, πρὸς ἐκτέλεσιν τοιούτων καὶ ὁμοίων εὐσεβῶν βουλήσεων, διώρισε τοὺς ἀρμοδίους ἐπισκόπους, ἵνα προνοῶσιν ὅπως ἐνεργῶνται ἀκριβῶς κατὰ τὰς διαθήκας καὶ αἰτία θανάτου δωρεάς, καὶ ὅταν ἔτι ρητῶς ἐν αὐταῖς ἀπαγορεύηται ἡ ἀνάμιξις τῶν ἐπισκόπων· τοιαύτην πεποίθησιν εἶχεν εἰς αὐτοὺς ὁ Αὐτοκράτωρ. « Ἐν πάσαις γὰρ ταῖς τοιαύταις εὐσεβέσι βουλήσεσι τοὺς ὀσιωτάτους ἐπισκόπους τῶν τόπων βουλόμεθα προνοεῖν, ὥστε πάντα κατὰ τὴν τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν προβαίνειν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα παρὰ τῶν διαθεμένων ἢ τῶν δωρησαμένων ἀπηγορεύθη αὐτοῖς πρὸς ταῦτα τινὰ μετουσίαν ». Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Νεαρᾶς καθιεροῦνται ἐκ τοῦ νόμου ἐπίτροποι ἢ φροντισταὶ οἱ ἐπίσκοποι ὡς πρὸς τὰ κληροδοτήματα καὶ τὰς κληρονομίας πρὸς εὐαγεῖς σκοπούς. Εἰς δὲ τῶν λόγων ἀναμφιβόλως εἶνε, πλὴν τῆς τῷ προσώπῳ τῶν ἐπισκόπων πεποιθήσεως, καὶ ἡ ὑποψία τοῦ νομοθέτου, μήπως οἱ κληρονόμοι ἀμελήσωσι τὴν ἐκτέλεσιν, εἴτε ἐξ ἰδιοτελείας, εἴτε ἐξ ἄλλου σκοποῦ. Πρὸς ἐπίρρωσιν μάλιστα τῆς ἐκτελέσεως ἠπειλήθη διὰ τῆς Νεαρᾶς καὶ ἡ ἐξῆς ποινή· ἐὰν ὁ βεβαρημένος, κελυσθεὶς ἀπαξ καὶ δις ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτοῦ διὰ δημοσίων προσώπων, ἀμελήσῃ τὴν πλή-

¹ Ν. 131. κ. 11. Βασ. 12 (5.3.).

ρωσιν τῶν διατυπωθέντων, ἀπόλλυσι πᾶν κέρδος καταλειφθέν αὐτῷ διὰ τῆς δωρεᾶς ἢ διαθήκης, οἱ δὲ ἐπίσκοποι δικαιούνται 1) νὰ διεκδικήσωσι τὰ πράγματα τὰ καταλειφθέντα διὰ τὰς εὐσεβεῖς αἰτίας μετὰ πάντων τῶν καρπῶν καὶ τῶν ἐπαυξήσεων τοῦ μέσου χρόνου¹, 2) ν' ἀπαιτήσωσι καὶ τὸ κέρδος τοῦ ἀμελήσαντος καὶ ἀπειθήσαντος κληρονόμου ἢ δωρεοδόχου, ὅπερ ἐκ διαθήκης ἢ δωρεᾶς εἶχεν αὐτῷ ὀρισθῆ². Ἄλλὰ *quid juris*, ὅταν καὶ οἱ ἐπίσκοποι ραθυμίωσι; Ἐπιτρέπεται τότε τοῖς ἀρμοδίοις μητροπολίταις νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν ἐκτέλεσιν, ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ Ἰουστινιανὸς συγχωρεῖ « *παντὶ ἐτέρῳ τὴν τοιαύτην ζήτησιν κινεῖν, καὶ σπουδάζειν, ἵνα τρόποις ἅπασιν αἱ τοιαῦται εὐσεβεῖς αἰτίαι πληρωθῶσι* ». Καὶ ἰδιῶται λοιπὸν λόγῳ τοῦ κοινοῦ καὶ δημοσίου συμφέροντος ἔχουσι τὴν διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν εὐσεβῶν αἰτιῶν ἀγωγὴν³.

Εἶνε περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι πᾶν μέτρον ἀναγόμενον εἰς τὸ διοικητικὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας, ὡς παρακατιόντες θέλομεν ἶδη, μετεβλήθη ἐν πολλοῖς σήμερον ἐν ταῖς νεωτέραις καὶ κρατούσαις διατάξεσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν πλεῖστοι τῶν εἰρημένων ὀρισμῶν ἱστορικὴν ἔχουσι μόνον σημασίαν.

§ 28. Μεταξὺ τῶν φυσικῶν ἀνικανότητων πρὸς διαθήκην τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον κατατάσσει καὶ τὴν ὑπεξουσιότητα· ἐπειδὴ ὅμως ἡ περιουσία τῶν κληρικῶν ἢ ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν προερχομένη ἀποτελεῖ, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, οἶονεὶ στρατιωτικὸν χρημάτιον, ὁ περιορισμὸς οὗτος ἐπὶ τῆς διαθήκης αὐτῶν δὲν κρατεῖ⁴. ἀλλ' ἐρωτᾶται, ἐπὶ τῶν ἀπροσπορίστων χρηματίων τακτικῶν καὶ ἀνωμάλων (*pecul. adventitium regul. et irregul.*)

¹ Μολδαυικοῦ Κώδ. ἄρθρ. 844.

² Καὶ Μολδαυικοῦ Κώδ. αὐτόθι.

³ Οὕτω καὶ ὁ Μολδαυικὸς Κώδιξ ἄρθρ. 845.

⁴ Πρὸς Εἰσηγ. πρ. II 12. Dig. 16 pr. (28. 1). Cod. 1. 3 § 11. 11. 12 (6. 22) Κρασσᾶ Κληρον. Δ. § 214.

ὑπάρχει ἀνικανότης τῶν ὑπεξουσιῶν κληρικῶν πρὸς διάθεσιν αὐτῶν διὰ διαθήκης ἢ αἰτία θανάτου δωρεᾶς;

Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τοῦ Ν. 37 Κ. (3. 28) μόνον ὡς πρὸς τὰ στρατιωτικὰ καὶ οἶονεὶ στρατιωτικὰ χρημάτια περιώρισε τὸ προνόμιον, οὐχὶ δὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων χρηματίων, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεόφιλος ἐν Εἰσηγήσεων Β 12 προοιμ. λέγει, « *δίχα τοίνυν τοῦ ἔχοντος καστρένσιον ἢ κουάσι καστρένσιον πεκούλιον, ἐὰν τις ὑπεξούσιος ὢν διατίθεται, ἄχρηστος ἢ τούτου διαθήκη* ». Τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην διὰ διατάξεως ἐν Ν. 8 Κ. (6. 61) εἶχεν ἤδη ὁ αὐτὸς Αὐτοκράτωρ καθιερώσει, ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη ἀπέβλεπε ρητῶς καὶ εἰδικῶς εἰς τὰ χρημάτια ἐκεῖνα, ὧν ὁ πατὴρ ἐκέκτητο τὴν ἐπικαρπίαν, καὶ ἠδύνατο νὰ γεννηθῆ ἀμφιβολία περὶ τῶν χρηματίων, ἐφ' ὧν ἐστερεῖτο αὐτῆς (ὡς π. χ. ἐν τῇ περιστάσει τοῦ Ν. 8 § 1 Κώδ. 6. 61), ὅτε ὁ ὑπεξούσιος ἠδύνατο νὰ ἔχη τὸ πρὸς διάθεσιν δικαίωμα, διὰ τοῦτο ἐπῆλθεν ἡ ἀνάγκη τοῦ Νόμου 11 Κώδ. (6. 22.), δι' οὗ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐγενίκευσε τὸν κανόνα τῆς ἀνικανότητος ἐπὶ παντὸς ἀπροσπορίστου χρηματίου γενικῶς, καὶ συναινοῦντος ἔτι τοῦ πατρός (*quamvis pater ei permittat*)¹.

Ἐπὶ τοῦ πρώτου κεφαλαίου ἐν τούτοις τῆς 117 Νεαρᾶς ἀδρὸς πόλεμος ἠγέρθη μεταξὺ τῶν νομικῶν. Ἐν τῇ Νεαρᾶ ταύτῃ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ πραγματευθῆ περὶ τῶν ἀπροσπορίστων χρηματίων, ἅτινα περιῆλθον τοῖς ὑπεξουσίοις, εἴτε ἐκ δωρεᾶς, εἴτε ἐκ διαθήκης τρίτου, ὑπὸ τὸν ὄρον ἵνα ὁ πατὴρ, οὔτε ἐπικαρπίαν, οὔτε ἄλλην τινὰ διαχείρισιν ἔχη ἐπ' αὐτῶν, « *ὥστε τὸν πατέρα ἢ τὸν ὄλως ἔχοντα τούτους ὑπεξουσίους ἐν τούτοις τοῖς πράγμασι μηδὲ usufructum, μηδὲ τὴν οἰανοῦν παντελῶς μετουσίαν ἔχειν* »· καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐποίησατο τὴν ἐξῆς διάκρισιν, ἐὰν μὲν οἱ ὑπεξούσιοι τελείας εἰσὶν ἡλικίας « *ἀδελιαν ἐχέτωσαν καθ' ὃν βούλονται τρόπον διοικεῖν* », ἐὰν δὲ ὡσιν ἀφήλικες, τότε ἡ διοίκησις γίνεται διὰ τῶν προσώπων,

¹ Πρὸς L. 6. D. (28. 1).

ἄτινα ὤρισεν ὁ διαθέτης ἢ δωρητής, τοιούτων δὲ προσώπων μὴ ὀρισθέντων ἢ μὴ δυναμένων ἢ μὴ θελόντων ν' ἀναλάβωσι τὸ βᾶρος, διορίζεται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ἄρχοντος εἰδικὸς κουράτωρ πρὸς διαχειρίσιν καὶ διαφύλαξιν τῶν χρηματίων μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ ἀτελοῦς τὴν ἡλικίαν. Τινὲς¹ προσεπάθησαν ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Ν. 117 καθιεροῦ νεωτερισμὸν ὑπὲρ τῶν ὑπεξουσίων γενικῶς, ἐπιτρέπων αὐτοῖς τὴν ἐλευθέραν διὰ διαθήκης ἢ δωρεᾶς αἰτία θανάτου διάθεσιν τῶν ἀπροσπορίστων χρηματίων, τῆς ἐπικαρπίας τῶν ὁποίων ἀποκλείεται ὁ πατήρ ἢ ὁ πάππος. Ἡ θεωρία ὁμοίως αὕτη ἀποκρούεται διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι ἡ φράσις « *διοικεῖν καὶ διοικήσεις* », δὲν περιλαμβάνει τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρως διαθέσεως, ἀλλὰ τῆς ἀπλῆς διαχειρίσεως². Ἡ ὀρθότερα ἄρα γνώμη εἶνε, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ διὰ τῆς Ν. 117 καθίστησι τοὺς ἐνηλικίους ὑπεξουσίους διαχειριστὰς ἐλευθέρους τῶν ἀπροσπορίστων χρηματίων, τῆς ἐπικαρπίας τῶν ὁποίων στερεῖται ὁ πατήρ, χωρὶς ὁμοίως νὰ ἐπιτρέπη αὐτοῖς τὴν διὰ πράξεως τελευταίας βουλήσεως ἀπεριόριστον διάθεσιν.

Τούτων τεθέντων ὁ κληρικὸς ὑπεξούσιος κέκτηται τὴν ἰκανότητα διὰ διαθήκης ἢ διὰ δωρεᾶς αἰτία θανάτου νὰ μεταβιβάξῃ μόνον τὸ οἰονεὶ στρατιωτικὸν χρημάτιον, ἐπὶ πάσης δὲ ἄλλης περιουσίας τοιοῦτο δικαίωμα ἄργεῖ.

Εἶνε περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι τοῦ πατρικοῦ χρηματίου ἢ κυριότης ἀνήκει τῷ πατρί, καὶ πολλῶ μᾶλλον διὰ τοῦτο ὁ ὑπεξούσιος στερεῖται πάσης πρὸς διάθεσιν ἐξουσίας· ἐπὶ τούτου ὁμοίως δύναται νὰ ἰσχύσῃ δωρεὰ αἰτία θανάτου, εἰάν ὁ πατήρ συναίνῃ³.

¹ Περὶ τούτου πρβ. Glück's Τόμ. 34 σελ. 130 καὶ ἐπ. καὶ Marezoll ἐν Zeitsch. f. Civil. u. Pr. VIII 431.

² Πρβ. Fritz ἐν Archiv. für die Civil. Praxis VI. σελ. 209, Vangerow II § 428.

³ L. 7 § 4 (39. 5) L. 25 § 1. (39. 6) L. 9 § 2 (1. 11) Vangerow § 428. Θεοφ. Εἰσηγ. Β. 12. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ δωρεὰ προέρχεται μᾶλλον ἐκ τοῦ συνα-

Προέβημεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀνωτέρω θεμάτων, διότι, ὡς εἴρηται, μόνον τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου λύει τὴν ὑπεξουσιότητα. « *Μόνον ἀρχοντίκια ἀπολύουσι τῆς ὑπεξουσιότητος τοὺς κληρικούς* »¹. « *Τὸ δὲ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ἀπεντεῦθεν ἀπαλλάττει τοὺς χειροτονομένους ἐκ τῆς ὑπεξουσιότητος* »². Πάντες οἱ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν ἐξακολουθοῦσιν ὄντες ὑπεξούσιοι³. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ Φώτιος παρατηρεῖ ἐν Νομοκάνονος Α' λα'. « *τὸ ἔχειν τὸν ὑπεξούσιον κληρικὸν τὰ ἀφ' οἰουδήποτε τρόπου ἐπικτηθέντα αὐτῷ πράγματα κατὰ δεσποτείαν καὶ χρῆσιν καθ' ὁμοιότητα τῶν στρατιωτικῶν πεκουλίων, μὴ ἐκλάβῃς καὶ εἰς τὰ ἀποληγμάτων, ἢ κληρονομιῶν, ἢ δωρεῶν περιελθόντα αὐτοῖς τὰ καὶ λεγόμενα πεκούλια ἀπροσπόριστα, ἀλλ' εἰς μόνον τὰ προφάσει τοῦ κλήρου ἐπικτηθέντα αὐτοῖς* ». Ἡ Νεαρά 123 κεφ. 19, παρέχουσα τὴν ἐξουσίαν τοῖς πρεσβυτέροις, διακόνους καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστους καὶ ψάλταις, « *δωρεῖσθαι κατὰ τοὺς νόμους καὶ διατίθεσθαι, εἰ καὶ ὑπὸ τὴν τῶν γονέων εἰσὶν ἐξουσίαν* » πάντα τὰ ἀφ' οἰουδήποτε τρόπου εἰς τὴν αὐτῶν δεσποτείαν περιελθόντα, περιλαμβάνει μόνον τὰ προφάσει τοῦ κλήρου ὁπωσδήποτε κτηθέντα· διὰ τοῦτο ἡ διάταξις τῆς Νεαρᾶς προστίθησι « *καθ' ὁμοιότητα τῶν καστρενσίων πεκουλίων* », ὡς δὲ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Φώτιος (αὐτόθι) « *οὕτω γὰρ ἐκκλησιῶν τὸ ἀφ' οἰουδήποτε τρόπου, ὅτι οὐδὲ ἀνετράπησαν ὑπὸ τοῦ προϊόντος νόμου οἱ περὶ τῶν πεκουλίων νόμοι* ».

Δὲν πρόκειται ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ νὰ ἀναπτύξωμεν γενικῶς τὸ κοινὸν κληρονομικὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον διέ-

νοῦντος πατρός. Πρβ. καὶ Fritz ἐν Archiv VI. Glück 34 σελ. 143. Mühlenbruch § 641. Puchta Pandect. § 463 Schweppe Pand. § 947.

¹ Φωτίου Νομοκ. κεφ. ΛΑ' τίτλ. Α' σχόλ. (Σ. I. 72) Νεαρά 81 καὶ Φωτίου ΛΓ' αὐτόθι.

² Φωτίου αὐτόθι. Πρβ. Νεαράν 81 κεφ. 3. Βασ. 1 (31. 5).

³ Τὸ μοναχικὸν σχῆμα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἐθεωρεῖτο ὡς λῦον τὴν ὑπεξουσιότητα (ὄρα κατωτέρω).

πει τὰς μετὰ θάνατον σχέσεις, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἔρευνα ἡμῶν στρέφεται καὶ πρὸς τὸ μεταγενέστερον βυζαντικὸν δίκαιον, ἡ ἐξέτασις τῶν τροποποιήσεων τῶν ἐπενεχθεισῶν ἐπὶ τῆς πρὸς διάθεσιν ἰκανότητος τῶν ὑπεξουσίων κληρικῶν δὲν εἶνε περιττή.

Ἐν ᾧ κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον δὲν ἀνεγνωρίζετο τοῖς ὑπεξουσίαις δικαίωμα πρὸς διάθεσιν, εἰ μὴ μόνον ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ οἰονεὶ στρατιωτικῶν χρηματίων, μολαταῦτα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περιουσίαν τῶν ὑπεξουσίων, τὸ δίκαιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἐτηρήθη ἀμετάβλητον ἐν τῇ πράξει. Κατὰ τὴν ἠϋξημένην Ἐκλογὴν¹ «οἱ δὲ ὑπεξούσιοι ἐπὶ τοῖς ἀπὸ κληρονομίας ἀδελφοῦ περιαχθεῖσιν εἰς αὐτοὺς πράγμασι διατίθεσθαι δύνανται»². Ἐν τῷ Προχείρῳ καὶ τῇ Ἐπαναγωγῇ³ γίνεται λόγος μόνον περὶ χρηματίων στρατιωτικῶν, οἰονεὶ στρατιωτικῶν καὶ παγανικῶν, περὶ δὲ τῶν ἀπροσπορίστων οὐδεμίᾳ μνεῖα, τοῦθ' ὅπερ ἴσως παρέσυρε τὸν σχολιαστὴν τῆς Ἐπαναγωγῆς νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὰ ἀπροσπόριστα χρημάτια εἰσὶν ἰδιόκτητα τῶν ὑπεξουσίων, δηλαδὴ οἰονεὶ στρατιωτικά, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐλευθέρας αὐτῶν διαθέσεως· «ὁ γὰρ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων ἐπικτᾶται τις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπὸ μητρικῆς καὶ ἀδελφικῆς ἢ ἀλλαχόθεν ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας ἢ ἀπὸ γαμικοῦ κέρδους, ὅσα οὐκ εἰσὶ παγανικά, πάντα νομίζονται ἰδιόκτητα, καὶ νομίμως ἐπ' αὐτοῖς δύνανται οἱ ὑπεξούσιοι διατίθεσθαι». Ἡ εἰσαχθεῖσα αὕτη ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἐπιστήμῃ σύγχυσις τῶν οἰονεὶ στρατιωτικῶν καὶ ἀπροσπορίστων χρηματίων εἰσῆγαγεν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τὴν ἐλευθερίαν τῆς διαθέσεως αὐτῶν παρὰ τῶν ὑπεξουσίων. Ἐν Πείρᾳ τοῦλάχιστον LXXII 1 φαίνεται ὅτι διὰ πράξεως⁴ ἐν ζωῇ ἔχου-

¹ Ecloga aucta VI 6.

² Ἐν τῇ Ἐκλογῇ τοιαύτη διάταξις δὲν ὑπάρχει, παράβαλε δὲ αὐτόθι XVI 5 καὶ πρὸς τούτοις Βασιλ. 7 (35. 1). Πείρας I 7. Ἄρμ. V 2. 7. Μαλαξοῦ ἐν Θέμιδι σελ. 228.

³ Πρβλ. Προχ. XXII. Ἐπαναγ. XXXI 1-4.

⁴ Πρβ. καὶ σχολ. Βασιλ. ἐν 41 (35. 3). Ἄρμ. V 2. 7. Zachariae Geschichte § 20.

σιν οὔτοι τὴν τοιαύτην ἰκανότητα, κατατάσσεται δὲ εἰς τὸ οἰονεὶ στρατιωτικὸν χρημάτιον καὶ πᾶσα ἐκ διαθήκης περιελθοῦσα τῷ ὑπεξουσίῳ περιουσία. Ἐν τῷ ἠϋξημένῳ Προχείρῳ κγ' 7. 8. (Ζαχαρ. VI. 182) φαίνεται ὅτι ἡ διάκρισις τῶν χρηματίων κατήντησεν ἀκριβῶς μεταξὺ στρατιωτικῶν καὶ οἰονεὶ στρατιωτικῶν, ἐν οἷς καὶ τὰ ἀπροσπόριστα συνεχωνεύθησαν, καὶ ὧν ἡ διάθεσις διὰ διαθήκης ἢ δωρεᾶς ἦν πλήρης τοῖς ὑπεξουσίαις. «Οὐ γὰρ μόνον ὁ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων ἐπικτᾶται τις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπὸ μητρικῆς ἢ ἀδελφικῆς ἢ ἀλλαχόθεν ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας ἢ ἀπὸ γαμικοῦ κέρδους, καὶ ἀπλῶς ὅσα οὐκ εἰσὶ παγανικά, πάντα νομίζονται ἰδιόκτητα καὶ νομίμως ἐπ' αὐτοῖς δύνανται οἱ ὑπεξούσιοι διατίθεσθαι»¹. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοιούτων ἀρχῶν ἐν ταῖς Συλλογαῖς τῶν Βυζαντινῶν φαίνεται τροποποίησις τις εἰς ὅσα ἀνωτέρω εἶπομεν περὶ τῶν ὑπεξουσίων κληρικῶν ὡς πρὸς τὰ ἀπροσπόριστα χρημάτια. Ἐν τῷ νομοκάνονι δὲ τοῦ Μαλαξοῦ² περιορίζεται ἡ ἰκανότης τῶν ὑπεξουσίων στενῶς μόνον ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ οἰονεὶ στρατιωτικῶν χρηματίων «ἐκεῖνα ὅποῦ κάμει τινὰς ἀπὸ τὸν κόπον αὐτοῦ ἤγουν ἀπὸ ταξείδιον ἢ ἀπὸ τέχνην ἢ ἀπὸ ρόγα ἢ ἀπὸ στρατεῖαν»· ὁ Ἀρμενόπουλος³ μεταξὺ τῶν οἰονεὶ στρατιωτικῶν χρηματίων κατατάσσει καὶ τὰ «ἀπὸ κληρονομίας ἀδελφῶν καὶ ἀδελφῆς».

Ἐκτὸς τῶν τοιούτων τροποποιήσεων εἰς τὸ ἐκ διαθήκης καὶ δωρεᾶς κληρονομικὸν δίκαιον τῶν Βυζαντινῶν, ἐπῆλθε καὶ ἡ Νεαρὰ 25 τοῦ Λέοντος, ἥτις ἐχαλάρωσεν τοὺς δεσμοὺς τῆς ὑπεξουσιότητος, διότι διὰ τῆς Νεαρᾶς ταύτης ὥρισε τάδε⁴· «εἰ πρὸς διαγωγὴν ἰδιογνωμονοῦσαν ὀφθεῖν μόνον ὁ παῖς καταστάς (ἂν τε γλώσση τοῦτο ὠμολόγηται οὐ ὑπ' ἐξουσίαν ἐτέ-

¹ Ἴδ. καὶ 11 αὐτόθι.

² Θέμιδ. VII σελ. 228.

³ V 2. 4.

⁴ Ληφθέντα καὶ παρ' Ἀρμενοπούλῳ I 17. 8.

λει, ἂν τε γλῶσσα μὲν οὐ παρέσχε τοῦτο, ἄλλως δὲ γνώμη σιωπῶσα καὶ ἰδίως ρυθμιζομένῳ τῷ παιδί οὐκ ἐναντιομένη ἀλλὰ παραχωρήσασα καθ' ἑαυτὸν διάγειν), *κὰν ἢ γαμικῆς ὀμιλίας ἔξω*¹, εἶναι αὐτῷ *κεκυρωμένον τὸ αὐτεξούσιον*». Τοιοῦτοτρόπως δὲ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λέοντος ὁ χειράφετος ἔχει πλήρη ἱκανότητα πρὸς διαθήκην ἢ δωρεὰν αἰτία θανάτου.

Τὸ Κανονικὸν δίκαιον ὡς πρὸς τοὺς ὑπεξουσίους τῶν κληρικῶν ἰδίας τηρεῖ ἀρχάς. Χειραφesia αὐτῶν δὲν δύναται νὰ τελεσθῆ κατὰ τὸν ΛΕ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ τοπικῆς Συνόδου ἀνευ πληροφορίας « εἰς τοὺς τρόπους καὶ εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτῶν », τοῦτο δ' ἐγένετο χάριν τῶν κληρικῶν, « ἵνα μὴ κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα, διδῶσι λόγον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τῶν παίδων. Ἡ δοκιμασία γίνεται παρὰ τοῦ δικαστοῦ², διὰ δεκρέτου δὲ τελεῖται ἡ χειραφesia. Ὁ Βαλσαμῶν θεωρεῖ πως τὸν κανόνα ὡς διορθωτικὸν τοῦ Νόμου 5 (4) τῶν Βασιλικῶν ΛΑ' 6., καθ' ὃν « ὁ τὸν παῖδα ἐπὶ πολὺν εἶσας τὰ αὐτεξουσίῳν πράττειν, καὶ ὑπὸ ἐπιτρόπους τελεῖν πρόκριμα πάσχει περὶ τὴν ὑπεξουσιότητα τοῦ παιδὸς », καὶ ὅτι ὁ κατ' ἀνοχὴν τοῦ πατρὸς διοικῶν τὰ οἰκεῖα ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπολύεται τῆς ὑπεξουσιότητος. Ὁ κανὼν εἶνε εἰδικὸς ἐπὶ τῶν κληρικῶν, ἄρα ἡ Νεαρά τοῦ Λέοντος δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ ἐπὶ τῶν ὑπεξουσίῳν τῶν κληρικῶν³. Τούτων τεθέντων ὁ ὑπεξούσιος τῶν κληρικῶν δὲν ἔχει ἱκανότητα πρὸς διαθήκην ἢ αἰτία θανάτου δωρεὰν ὡς πρὸς τὰ ἀπροσπόριστα χρημάτια, εἰδὲν χειραφετηθῆ κατὰ τὸν κανόνα ΛΕ' τῆς μνησθείσης Συνόδου.

¹ Ἐὰν λάβῃ τις ὅμως ὑπ' ὄψει τὰς τελευταίας συλλογὰς τῶν

¹ Ἀρμενόπουλος αὐτόθι ἐκδόσεως Heimbach ἀντὶ ὀμιλίας φέρει ἡλικίας. Πρὸς καὶ τὸν Ν. 4 § 2 τῶν Βασιλ. (31, 2).

² Βασιλ. ΛΑ' 3.3. ἐν Πηδάλιῳ δὲ ὑπὸ τὸν κανόνα ΛΕ' (ΜΒ') φαίνεται ὁ σχολιαστὴς ἀναθέτων ἀπλῶς εἰς τοὺς πατέρας τὴν πληροφορίαν μὴ ἀπαιτουμένης δικαστικῆς ἐκτιμήσεως.

³ Περὶ πάντων τούτων ἴδ. Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ σχολ. αὐτόθι πρὸς καὶ Σύνοψιν Βασιλ. Υ' (Ζαχαρ. V) καὶ Πανδ. (1. 7.).

νόμων, πείθεται ὅτι ὁ γάμος παρέλυε τοὺς δεσμοὺς τῆς ὑπεξουσιότητος, ὅτε ἐλάμβανον τὰ τέκνα καὶ μέρος τῆς πατρικῆς οὐσίας, διότι δι' αὐτοῦ ἀνελάμβανον ἴδιον ἀνεξάρτητον βίον, καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου καθὼς καὶ τοῦ τῶν Βασιλικῶν δὲν ἐφηρμόζοντο ἐν τῇ πράξει¹ ἀκριβῶς. Παρὰ Μαλαξῶ π. γ. εὐρίσκομεν τὰς ἐξῆς περὶ χειραφesias ἰδέας: « Αὐτεξούσια λέγονται τὰ παιδιά, ὅποῦ ὑπανδρεύσῃ ὁ πατήρ τους καὶ τοὺς δώσῃ τὸ μερτικόν τους, καὶ γίνονται τῆς ἐξουσίας των, καὶ καθέζονται χώρια ἀπὸ τὸν πατέρα τους, ἢ καὶ ὁμοῦ μετ' αὐτοῦ, ἢ καὶ δὲν τὰ ὑπανδρεύσῃ καὶ δώσῃ τους τὸ μερτικόν τους καὶ τὰ κάμνει αὐτεξούσια· καὶ ὑπεξούσια λέγονται ἐκεῖνα τὰ παιδιά, ὅποῦ δὲν ἔλαβαν τίποτε μερτικόν ἀπὸ τὸν πατέρα τους τίποτε μερτικόν, μόνον κίθονται εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ θέλησιν αὐτοῦ »².

Τελευταῖον ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ προσθέσωμεν περιορισμὸν τινὰ τοῦ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν Βυζαντιακοῦ δικαίου. Ἐν τῇ συλλογῇ τῇ λεγομένῃ Ecloga ad Prochiron mutata³ (VIII 7) εὐρίσκομεν τὴν ἐξῆς ἀρχήν: ὅταν τις ἀποθνήσκων δὲν κατέλειπε κληρονόμον τινὰ ἐξ ἀδιαθέτου, δὲν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν, ὡς ἐβούλετο, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἠδύνατο νὰ καταλίπη εἰς ξένον πρόσωπον τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου. « Διατιθεμένων γὰρ τῶν τοιούτων προσώπων τῶν μὴ ὑπόντων τινὰ πρὸς διαδοχὴν, τὸ μὲν ἥμισυ μέρος τῆς αὐτῶν περιουσίας διατίθεται ὅπου δ' ἂν βούλωνται, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ μέρος τῷ εὐσεβεῖ βασιλικῷ σακελλίῳ καταλιμπάνεται »⁴. Οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ τοιοῦ-

¹ Ἴδ. καὶ Zachariae v. Lingenthal Geschichte § 20.

² Ἐκ τοῦ εἰς χεῖράς μου χειρογράφου κεφ. σιγ'. Ἐντεῦθεν κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας παρατηροῦμεν τὸ ἔθιμον ἐν Ἑλλάδι, καθ' ὃ οἱ γονεῖς ζῶντες παρεχώρουν μοίρας περιουσίας τοῖς τέκνοις, θήλεσι καὶ ἄρρεσι.

³ Ἐκδ. Ζαχαρ. IV σελ. 84.

⁴ Πρὸς καὶ Eclog. privat. auct. VII 2. « Διατιθεμένου δὲ εἰς ξένον πρόσωπον μὴ ὑπόντων αὐτῷ πρὸς διαδοχὴν συγγενῶν, τὸ μὲν ἥμισυ μέρος καὶ μόνον τῆς

τος περίεργος περιορισμός, ὅστις φαίνεται προεκλήθη ὑπὸ πνεύματος ταμιευτικοῦ καὶ φορολογικοῦ, ἐπειδὴ δὲ εὕρηται μόνον εἰς ἰδιωτικὰ συλλογὰς μὴ ἐχούσας κῦρος, δὲν δύναται, ἐννοεῖται, νὰ ἔχη ἐφαρμογήν.

ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆ.

- § 29. Κληρονομικὴ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἀστικὸν δίκαιον. Διαρπαγῆς ἔθιμον.
- § 30. Μεταβολαὶ τινες διὰ τῆς Ἐκλογῆς τῶν Ἰσαύρων.
- § 31. Μεταγενέστερον δίκαιον.
- § 32. Τίς ἐκκλησία κληρονομεῖ τὸν ἐπίσκοπον.
- § 33. Ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος σχολάζῃ.
- § 34. Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ Νεαρά.

§ 29. Οἱ κληρικοὶ γενικῶς, εἴτε ἐπίσκοποι, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε ἄλλοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου, ἀποθνήσκοντες ἐκκληρονομοῦντο κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ὑπὸ τῶν ἐγγυτέρων συγγενῶν (proximi agnati), τούτων δὲ μὴ ὑπαρχόντων κατὰ τὸ πραιτωρικὸν δίκαιον ὑπὸ τοῦ ἐπιζώντος συζύγου. Τοῦτο σαφῶς ἐξάγεται ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ Θεοδοσίου καὶ Οὐαλεντινιανοῦ ἔτει 534, περιληφθείσης ἐν Κώδικος Ν. 20 (1. 3).

Si quis presbyter, aut diaconus, aut diaconissa, seu subdiaconus, vel cujuslibet alterius loci clericus, aut monachus, aut mulier, quæ solitariae vitæ dedita est, nullo condito testamento decesserit, nec ei parentes utriusque sexus, vel liberi,

αὐτοῦ περιουσίας διὰ τῆς αὐτοῦ βουλήσεως τῷ τοιοῦτῳ προσώπῳ δωρεῖσθαι τὸ δὲ ἕτερον ἡμῖν μέρος τῷ εὐσεβεῖ βασιλικῷ σακελλίῳ καταλιμπανέτω ».

vel si qui agnationis cognationisve jure junguntur, vel uxor extiterit, bona, quæ ad eum vel ad eam pertinuerunt, sacrosanctæ ecclesiæ vel monasterio, cui forte fuerat destinatus aut destinata, omniafariam socientur.

Ἐν τῷ νόμῳ δὲ τούτῳ οὐδεμία διάκρισις γίνεται περὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν πόθεν ἐπήγασε. Τοσοῦτον δὲ εἶνε ἀληθές ὅτι ἅπαντα ἢ περιουσία τῶν κληρικῶν ἐκανονίζετο ἐξ ἀδιαθέτου κατὰ τοὺς κοινούς κανόνας, καθόσον καὶ τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ἅτινα οἱ κληρικοὶ ἀπέκτων ἐκ τοῦ λειτουργήματος αὐτῶν, ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς αὐτοῖς, μεταβαίνοντα τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμοις, « ad eorum filios, posteros et quoscunque extraneos heredes », ὡς ὥρισαν οἱ αὐτοκράτορες Λέων καὶ Ἀνθέμιος (Νόμ. 34. Κώδ. 1. 3).

Τὰ νομικὰ ταῦτα σημεῖα ἀποδεικνύουσιν ὅτι κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα οὐδεμία διάκρισις ἐγένετο, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ὡς πρὸς τὴν διαδοχὴν τῶν κληρικῶν ἐξαιρετικὴ κατὰ τὸν ἀστικὸν νόμον (lege publica) ὡς εἶδομεν δὲ ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ὁ Μ' Ἀποστολικὸς κανὼν καὶ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ Σύνοδος¹ εἶχον κανονίσῃ τὴν διάκρισιν τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἰδίων τῶν ἐπισκόπων πραγμάτων χάριν ἀσφαλείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, συγχρόνως ὁμοῦ καὶ χάριν τῆς προστασίας τῶν ἰδίων πραγμάτων τοῦ ἐπισκόπου². « Δίκαιον γὰρ καὶ ἀρεστὸν παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου, οἷς ἂν βούληται καταλιμπάνεσθαι . . . μήτε τὸν ἐπίσκοπον προφάσει τῆς ἐκκλησίας δημεύεσθαι ». Ἐκ τῆς τελευταίας ρήσεως τοῦ κανόνος τούτου ΚΔ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου ὑποδηλοῦται ὅτι οἱ περὶ τοὺς ἐπισκόπους κληρικοὶ καὶ οἰκονόμοι, ὑπερβολικοῦ ζήλου ἐμπορούμενοι πρὸς συντήρησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, διήρπαζον μετὰ τὸν

¹ (Σ. III 505) καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ.

² Πρὸς καὶ Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ σχολ. εἰς κανόνας Μ' Ἀποστολ. καὶ ΚΔ' Ἀντιοχείας.

SISMANOGLIO
MEGARO

θάνατον αὐτῶν τὴν ἀτομικὴν τῶν περιουσίαν ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ, ἐγεννῶντο δὲ δίκαι καὶ διεκδικήσεις μεταξὺ κληρονόμων καὶ ἐκκλησίας ἄδικοι καὶ ἐπιζήμιοι. Διὰ τοῦτο κατόπιν ἢ ἐν Χαλκηδόνι τετάρτη Οἰκουμενικὴ ἡναγκάσθη νὰ ἐκδώσῃ κατὰ τῆς τοιαύτης ἀταξίας εἰδικὸν κανόνα τὸν ΚΒ', διατάξασα τὰ ἐξῆς¹. «Μὴ ἐξεῖναι κληρικοῖς μετὰ θάνατον τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου διαρπάζειν τὰ διαφέροντα αὐτῷ πράγματα, καθὼς καὶ τοῖς παραλαμβάνουσιν ἀπηγόρευται· ἢ τοὺς τοῦτο ποιῶντας κινδυνεύειν περὶ τοὺς ἰδίους βαθμούς»². Ὁ κανὼν οὗτος δὲν περιλαμβάνει ἀπλῶς τοὺς περὶ τὸν ἐπίσκοπον κληρικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μητροπολίτας καὶ πάντας γενικῶς τοὺς ἐτέρους, παρ' οἷς ἐτελεύτησεν ὁ ἐπίσκοπος, ὡς ὀρθῶς σχολιάζει ὁ Βαλσαμών³. Ὅντως δὲ ὁ ΛΕ' κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Συ-

¹ Καὶ κατὰ τὸν 12, 13 καὶ 14 αἰῶνα ἡ ἀρπαγὴ τῆς περιουσίας τῶν ἀποθησκόντων ἀρχιερέων καὶ ὑπ' ἀρχόντων ἐτελεῖτο. πρβ. Νεαρὰν Ἰωάννου Κομνηνοῦ 49 (Zach. coll. IV) καὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ Νεαρὰν 65 (coll. IV), Ἰωάννου Δούκα Βατάτζη Νεαρὰν 3 (coll. V), Ἀνδρονίκου πρεσβυτέρου Νεαρὰν 27 (coll. V).

² Τὰ αὐτὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ὥρισεν καὶ ἐν τῇ Δύσει, διότι φαίνεται ἡ αὐτὴ ἀταξία ἐπεκράτει ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν ἀπογομνῶν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, διαρπαζομένης ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἰσχυρῶν. Maxime autem patroni, advocati, vicedomini, iudices, comites, denique alii terrarum nobiles omnia decedentium clericorum bona rapiabant et auferebant. (Id. Sentis op. cit. σελ. 34 καὶ τὸν παρ' αὐτῷ μνημονευόμενον Buderus Dissert. de jure manus mortuæ) πρὸ πάντων δὲ ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐνθα καὶ κατὰ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν ἐγένετο ἐπιδρομὴ τελεία. (Πρβ. Concil. Taracon. c. 12 ἔτει 516). Ἐκ τῆς τοιαύτης καταχρήσεως παρὰ τοῖς Δυτικοῖς, καταστάσης σχεδὸν ἐθίμου, ἔλαβεν ἀρχὴν καὶ τὸ λεγόμενον δίκαιον τῆς ἀπογομνώσεως ἢ διαρπαγῆς (jus spoli, exuviarum), καθ' ὃ πᾶσα ἡ κινητὴ περιουσία (omnem supellectilem ceteraque mobilia) ὑπετίθετο κατὰ τεκμήριον ἀνήκουσα τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ κατελαμβάνετο τοιούτῳ δικαίῳ. Ἀξιοθρήνητος κατάστασις ἐξ ἀπληστίας, ἧς προσεπάθησε νὰ προλάβῃ τὰς συνεπείας ἡ ἐν Τολέδῳ Σύνοδος IX (c. 14 ἔτει 655 καὶ Γρατιανοῦ c. 1 C. 12 qu. 4). Βραδύτερον οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Δύσεως ὡς προστάται τῆς ἐκκλησίας ἀνέλαβον τὸ δικαίωμα τῆς καταλήψεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κρατοῦντος ἐθίμου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ Πάπαι ἐνίοτε δὲν ὤκνησαν νὰ διαμφισβητήσωσιν αὐτό. Πρβ. ἐν τούτοις καὶ Thomassini αὐτόθι part. III lib. II cap. 54. 1. (Πρβ. καὶ Walter § 263 καὶ πρὸ πάντων λεπτομερῶς Sentis op. cit. σελ. 33 καὶ ἐπ.). Ὁ Sentis ἀποκαλεῖ τὸ σύστημα τῆς διαρπαγῆς detestabilis usus jam a primis medii ævi saeculis violento modo introductus.

³ (Σ. II 268, 269) πρβ. καὶ Πηδάλιον.

νόδου κατόπιν, τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἐπόμενος, ἀπηγόρευσεν τοῖς πᾶσι μητροπολίταις ν' ἀφαιρῶσιν ἢ σφετερίζωνται τὰ πράγματα τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀποθησκόντων ἐπισκόπων, καὶ διέταξε νὰ μένωσι ταῦτα ὑπὸ τὴν παραφυλακὴν τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας «ἧς ὁ τελευτήσας ἐτύχχανε πρόεδρος» μέχρι τῆς προαγωγῆς ἐτέρου ἐπισκόπου. Μόνον δ' ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν δὲν ὑπελείφθησαν κληρικοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, δύναται ὁ μητροπολίτης νὰ παραλάβῃ τὴν περιουσίαν καὶ νὰ παραφυλάξῃ ἀμείωτον, ἵνα παραδώσῃ αὐτὴν τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ.

Ὁ Κωνστάντιος ἐν ἔτει 357 εἶχε διατάξῃ¹, ὅτι συνέφερον ἵνα κληρικοὶ πᾶν ὅτι συνῆγον εἴτε φειδωλία εἴτε προνοία εἴτε ἐμπορία (vel parsimonia vel provisione vel mercatura) διακοινῆται πρὸς χρῆσιν τῶν ἐνδεῶν καὶ τῶν πτωχῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς διατάξεως ταύτης οὐδόλως εἰσήχθη ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ νεωτερισμὸς εἰς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴν αὐτῶν. Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τοῦ Ν. 43 Κ. (1.3) ἤρξατο νὰ εἰσάγῃ τροποποιήσεις ἐν ἔτει 528, ἀκολουθῶν τῷ πνεύματι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, διὰ τῆς διακρίσεως τῆς περιουσίας τοῦ ἐπισκόπου, ὡς ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, προκειμένου περὶ τῆς ἐκ διαθήκης κληρονομίας αὐτοῦ. Ἀφ' οὗ διὰ τοῦ προοιμίου τοῦ ρηθέντος νόμου ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξετάζει τὸ ζήτημα, τίνες πρέπει νὰ λαμβάνωνται καὶ χειροτονῶνται ἱερεῖς, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ἀποφαίνεται, ὅτι εἶνε δίκαιον αὐτοὺς «καθαρὰν κεκτῆσθαι προαίρεσιν, καὶ τῶν μὲν χρημάτων ὑπερπρονεῖν, πᾶσαν δὲ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν εἰς τὸν φιλόνητον ἀνατείνειν Θεόν», διὰ τῆς § 1 ὀρίζει, ὅτι προσήκει νὰ ἐπιλέγωνται καὶ χειροτονῶνται ἐκεῖνοι «οἷς οὐκ ἔστιν οὔτε τέκνα οὔτε ἔγγονοι». Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐθεώρησεν, ὅτι αἱ περὶ τὰ βιωτικὰ φροντίδες «ἃς οἱ παῖδες μάλιστα τοῖς γονεῦσι παρέχουσι» δύνανται νὰ ἐλαττώσωσι τὴν περὶ τὸν Θεὸν καὶ τὰ ἐκκλησια-

¹ C. Th. 14 (16. 2) C. 2 (1. 3).

στικά πράγματα σπουδὴν καὶ εὐνοίαν, ἔκρινε δὲ πρὸς τούτοις ἄτοπον, ἐν ᾧ ἄλλοι « διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα » καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς προστρέχουσι καὶ καταλιμπάνουσι τὰ ὑπάρχοντά των εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς εὐσεβεῖς αἰτίας, οἱ ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί γὰρ κερδοσκοπῶσιν ἐπὶ τῶν περιουσιῶν τούτων καὶ γὰρ καταναλίσκωσιν αὐτὰς εἰς τὰ ἴδια τέκνα· καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπηγόρευσε τὸν ἔχοντα τέκνα καὶ ἐγγόνους χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀπέκλεισε τοὺς ἐπισκόπους τοῦ δικαίωματος τῆς ἐλευθέρως διαθέσεως τῆς περιουσίας, ἣτις ἐκτίθη μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν. Ἐπειδὴ ἡ περιουσία αὕτη, (πλὴν τῆς ἀπὸ θείων καὶ ἀδελφῶν)¹, κατὰ τὴν ρητὴν διάταξιν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀνήκει τῇ ἐκκλησίᾳ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπομένει καὶ δὲν περιέρχεται εἰς τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου νομίμους αὐτοῦ κληρονόμους². Ὁ περιορισμὸς οὗτος εἶνε ὁ πρῶτος ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν προσώπων, τοῦ νόμου δὲ ἀφορῶντος μόνον εἰς τοὺς ἐπισκόπους, οὐδεὶς ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας τῶν ἄλλων κληρικῶν ἐξαιρετικὸς περιορισμὸς γίνεται, πλὴν τῶν ἀναδεδεγμένων ἢ ἀναδεξαμένων τὴν φροντίδα καὶ διοίκησιν τῶν εὐαγῶν οἰκῶν³, ἐφ' ὧν ἀποθνησκόντων ἐξ ἀδιαθέτου ἐφαρμόζονται αἱ περὶ τῶν ἐπισκόπων ἀρχαί.

Ἀποθνήσκοντος τοῦ κληρικοῦ ἄνευ διαθήκης ὑπεισέρχονται εἰς τὴν ἀτομικὴν περιουσίαν αὐτοῦ οἱ κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον κληρονόμοι.

§ 30. Ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς ἐν τούτοις τὸ ἀστικὸν δίκαιον ὑπέστη ἱστορικῶς τινὰς μεταβολὰς παροδικὰς, διότι ἡ

¹ Ἦτις εἶνε ἀτομικὴ τοῦ ἐπισκόπου, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω.

² Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τούτων καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ ἐκκλησίᾳ ἀπαντᾷ ὁ κανὼν « *Episcopus qui filios aut nepotes non habuerit, alium quam ecclesiam non relinquat haeredem* ». (Concil. Agath. c. 33 ἔτει 506 παρὰ Γρατιανῶ c. 34. C. 12. qu. 2).

³ Πρὸς καὶ Νεαράν 131 κ. 13 καὶ Ἀθανασίου τοῦ σχολαστικοῦ II 2 παρὰτ. (Ἀνέκδοτα Heimbach I, σελ. 42).

Ἐκλογή μετερρύθμισεν αὐτὸ ὡς ἐξῆς¹. « εἰ δὲ οὔτε συγγενεῖς εἰσὶν, ἔστι δὲ γυνὴ τοῦ τελευτήσαντος, τὸ μὲν ἡμῖσιν μέρος ἀπάσης αὐτοῦ τῆς περιουσίας ἐκείνη κληρονομεῖτω, τὸ δὲ ἕτερον μέρος τῷ Δημοσίῳ εἰσκομίζεσθαι »². Κατὰ τὴν νομοθεσίαν τῶν Ἰσαύρων τοιοῦτοτρόπως ἐκαλεῖτο εἰς τὴν κληρονομίαν τὸ Δημόσιον μετὰ τῆς γυναικός. Περὶ τῆς περιστάσεως τῆς προαποβιώσεως τῆς γυναικός λόγος δὲν γίνεται, ἐὰν δὴ λαδὴ καὶ ὁ σύζυγος κληρονομῇ αὐτὴν, κατ' ἀκολουθίαν κατὰ τὴν Ἐκλογὴν τοιοῦτο κληρονομικὸν δικαίωμα δὲν ὑπάρχει.

§ 31. Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ὁμοῦς δικαίῳ ἐπανέρχεται ἡ ἰσχὺς τῶν Ἰουστινιανείων ἀρχῶν, αἵτινες καθιερώθησαν καὶ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς³.

Ἐτέραν τροποποίησιν τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου εἰσήγαγε Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἔτει 945-959 διὰ τῆς Νεαρᾶς 12 (coll. Zach. III), δι' ἧς ὠρίσεν ὅτι πᾶσαι αἱ διατάξεις περὶ κληρονομικῆς διαδοχῆς μένουσιν ἐν ἰσχύϊ ὑπὸ τὸν ἐξῆς ὁμοῦς περιορισμὸν, ὅτι ὅταν τις ἀποθνήσκη ἄνευ διαθήκης καὶ κατιόντων, ἔρχονται δὲ εἰς τὴν κληρονομίαν οἱ ἄλλοι ἐκ πλαγίου συγγενεῖς ἢ τὸ δημόσιον ἐλλείψει τοιούτων, τὰ δύο τρίτα μόνον προσπορίζονται τοῖς κληρονόμοις ἢ τῷ δημοσίῳ,

¹ Περὶ τῶν μεταβολῶν τούτων ποιούμεθα λόγον χάριν ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, καὶ διότι τὰ κατὰ τὸ ἰσχυρὸν δίκαιον ἄλλα συζητοῦνται παρὰ Καλλιγᾶ 109 καὶ ἐπ. Κρασσᾶ κληρονομ. Δ. § 177, Παπαρρηγοπούλω κληρονομ. Δ.

² VI 6 ἐκδόσεως ἡμετέρας 1889 σελ 21, ὁμοίως καὶ ἐν *Ecloga privata aucta* (VII 4) καὶ *Ecloga ad Prochiron mutata*, (VIII 1), ἐνθα καὶ περὶ ἀνδρὸς ἐπιζῶντος προστίθεται ὅτι κληρονομεῖ κατὰ τὸ ἡμισυ ὁμοίως τὴν προαποθνήσκουσαν σύζυγον. Ἐν τῇ *Ecloga privata aucta* (VII 2) ἀπαντᾷ καὶ διατάξεις περιορίζουσα τὴν ἐλευθέρην διάθεσιν τῆς περιουσίας, ὅταν τις θέλη δὴλα δὴ γὰρ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του οὐχὶ ὑπὲρ συγγενῶν καὶ μὴ ὑπαρχόντων συγγενῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ξένου προσώπου, δὲν δύναται γὰρ λάβῃ τὸ πρόσωπον τοῦτο εἰ μὴ μόνον τὸ 1/2, τοῦ ἐτέρου ἡμίσεος ἀνήκοτος τῷ Δημοσίῳ. Πόθεν ἡ περίεργος αὕτη διάταξις ἐλήφθη, εἶνε ἄγνωστον, διότι οὐδαμῶς τῆς Βυζαντινῆς νομοθεσίας ἀπαντᾷ ἔχοντος· ἴσως ἐξ ἐθίμου εἰσήχθη.

³ Πρὸς. C. (6. 18) D. (38. 11) C. Th. 9 (5. 1). Βασιλ. 2 (45. 5.) καὶ σχολ. Θεοδώρου, Πρὸχ. XXX 19. Ἐπαναγ. XXXIII 22. Ἡύξημ. Ἐπαναγ. XXXV 19. Ἀρμενοπ. E. 8. 44 « τότε γὰρ μόνον ἀνήρ ἢ γυνὴ κληρονομοῦσιν ἀλλήλους ὅταν πᾶσα ἡ συγγενῶν ἀπορία τυγχάνῃ ».

τὸ δὲ ἕτερον τρίτον δωρεῖται τῷ Θεῷ « ὑπὲρ τῆς τοῦ τελευτῶντος ψυχῆς ». Τῇ Νεαρᾷ ταύτῃ ἠκολούθησε Συνοδικὴ διάταξις τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου κυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου (τοῦ πρεσβυτέρου) ἔτει 1306¹.

Φαίνεται ὅτι συνεπείᾳ τῆς Νεαρᾶς τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐξησφαλίσθη μὲν ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν, ἀλλὰ αἱ περιουσίαι τῶν ἀποθησκόντων δὲν εὑρισκον ἀνάλογον προστασίαν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων διαρπαζόντων αὐτάς, καὶ μέγισται, ὡς εἰκός, ἐγίνοντο καταχρήσεις κατὰ τὴν εἰς τρεῖς μοίρας διανομήν, διὰ τοῦτο ὁ ρηθεὶς Πατριάρχης καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ διέταξαν, ὅτι οἱ τελευτῶντες ἄνευ τέκνων ἄνδρες ἢ γυναῖκες δὲν πρέπει νὰ ὑπομένωσιν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν, οὔτε παρὰ τῶν τὰ δημόσια διενεργούντων², οὔτε παρὰ τῶν εἰς παροικίαν ἐχόντων αὐτοὺς ἐκκλησιῶν ἢ καὶ μονῶν, ἀλλὰ τὸ μὲν $\frac{1}{3}$ λαμβάνει ἡ δεσποτεία τοῦ βίου, τὸ $\frac{1}{3}$ διατίθεται εἰς μνημόσυνα διὰ τῆς ἐκκλησίας, τὸ δ' ἕτερον τρίτον ὁ ἐπιζῶν σύζυγος κληρονομεῖ.

« Τοὺς μὴ ἐπὶ παιδὶ τελευτῆσαι φθάσαντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας μὴ ἀρπαγὴν παντελῆ τὸ μέρος ὑπέχειν τῶν ὑπαρχόντων τὸ ἐναπολειφθὲν εὑρισκόμενον ζῆν συμφορὰν ἀπάν-

¹ Νεαρ. 26 (coll. Zach. V σελ. 628) Ματθ. Βλάσταρη Κ. 12. (Σ. VI 326). Ἀρμ. Ε. (8.78) Πείρας XIV 6. XLVIII 1. 11 LIV 10. Λόγω τῆς ἄκρας εὐλαβείας καὶ τῆς συνηθείας τῶν μνημοσύνων, καὶ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν, καὶ τῶν ἐλεημοσυνῶν πρὸς τοὺς πτωχοὺς χάριν τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ, ἐθεωρήθη παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὡς ὑποχρέωσις τοῦ κληρονόμου θρησκευτικὴ καὶ ἱερά ἢ διὰ τὴν μνήμην τοῦ ἀποθανόντος δαπάνη, ἢ συνηθεῖα δὲ αὕτη ἐκυρώθη καὶ διὰ τῶν νόμων, καὶ ἡ ἐκκλησία μᾶλλον ἢ τὸ δημόσιον ἐκρίθη καταλληλοτέρα πρὸς τὴν εἰς τὰς κληρονομίας ἀνάμιξιν. Τὸ πρῶτον ἔχνος ἐν τούτοις εἰς τὴν νομοθεσίαν ἀπαντᾷ ἐν Νεαρᾷ 40 τοῦ Λέοντος (Zach. coll. II.) καθ' ἣν, ἐν ἣ περιπτώσει τις ἀποθάνῃ ἐν αἰγματοσίᾳ καὶ δὲν ὑπάρχωσιν αὐτῷ κληρονόμοι, οὔτε ἀνιόντες, οὔτε κατιόντες, καὶ κληρονόμος ἐρχεται κατὰ νόμον τὸ δημόσιον, τότε τὰ πράγματά του, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν καὶ πληρωμὴν τῶν χρεῶν, διαιροῦνται εἰς δύο, « εἰς τε τρίτον καὶ δίμοιρον » καὶ τὸ μὲν τρίτον ἀφορίζεται « εἰς τὴν ὑπὲρ ψυχῆς διανομήν », τὸ δὲ δίμοιρον « ἐν τοῖς βασιλείοις ταμίαις » μεταδιβάλλεται.

² Διὰ τὸ $\frac{1}{3}$ δῆλα δὴ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

θρονον καὶ διπλῆν καὶ πάντη ἀβίωτον, ὡς ἐστὶ καὶ ἀρμοζόντως κοινολεκτούμενον, μὴ παρὰ τῶν τὰ δημόσια διενεργούντων, μὴ παρὰ τῶν εἰς παροικίαν αὐτοὺς ἐχουσῶν ἐκκλησιῶν ἢ μονῶν, ἀλλὰ τὸ τρίτον τοῦ βίου ἐκείνου τῇ δεσποτεία, τὸ τρίτον τῷ ἀπελθόντι, καὶ τὸ τῷ ζῶντι τὸ ἕτερον· εἰ δὲ καὶ οὗτος ἀπέλθοι, πατρὶ ἢ μητρὶ ἢ ὀμαίμονι ἢ ὅσοις προσώποις ἐστὶ τὸ ἀπὸ νόμου κληρονομεῖν· εἰ δέ γε μηδεὶς τῶν ρηθέντων προσῆ τῷ ἀποικομένῳ, τῷ δημοσίῳ τότε ἡμῖς καὶ μνημοσύνους ἐκείνου τὸ ἡμῖς »¹.

Ἐρμηνεύων ὁ Βαλσαμὼν τὸν ΠΑ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου, καὶ μνημονεύων τὴν Νεαρὰν 131 τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι οἱ ἀδιαθέτως τελευτῶντες ἄνευ νομίμων κληρονόμων κληρικοὶ καὶ ἐπίσκοποι κληρονομοῦνται παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, εὐρέθη ἀπέναντι τῆς μνησθείσης Νεαρᾶς τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἀπεφήνατο, ὅτι αὕτη, ἐπειδὴ « ἐξεφωνήθη εἰς

¹ Ἐν τῷ Συντάγματι τοῦ Βλάσταρεως (αὐτόθι) ἡ Νεαρὰ ἔχει ὡς ἐξῆς· « Κελεύομεν τοὺς ἀτέκνους χηρεύοντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, μὴ ἀρπαγὴν ὑπέχειν τῶν ὑπαρχόντων, μῆτε παρὰ τῶν τὰ δημόσια διενεργούντων, μῆτε τῶν εἰς παροικίαν τούτους ἐχόντων, ἀλλὰ τὸ τρίτον τῆς οὐσίας ἐκείνων τὴν δεσποτείαν ἀπολαμβάνειν, τὸ τρίτον εἰς μνημόσυνα τοῦ ἀπελθόντος ἀναλίσκεσθαι, καὶ τὸ ζῶν μέρος ἀπολαμβάνειν τὸ ἕτερον· εἰ δὲ καὶ τὸ ἐπιζῆσαν ἀπέλθοι μέρος, τοὺς τούτῳ προσήκοιτας τὸ ἀπὸ νόμου κληρονομεῖν· ἂν δὲ μηδεὶς συγγενῆς προσῆ τῷ ἀποικομένῳ, τῷ δημοσίῳ εἶναι τὸ ἡμῖς, καὶ τοῖς ἐκείνου μνημοσύνους τὸ ἡμῖς ». Ὁ κ. Καλλιγᾶς ἐν § 109 τοῦ συγγράμματός του τόμ. V, μνημονεύων τὴν νεαρὰν τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τὴν τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου διάταξιν καὶ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, παρατηρεῖ ὅτι « οὐδεμία τῶν διατάξεων τούτων εἶναι σήμερον ἐν ἰσχύϊ (ἐν Ἑλλάδι) ἢ μὲν τοῦ Ἀνδρονίκου ὡς ἀναφερομένη εἰς τοὺς δουλοπαροίκους, ἢ δὲ τοῦ Κωνσταντίνου ὡς μὴ κειμένη παρ' Ἀρμενοπούλω ». Ἡ Νεαρὰ τοῦ Ἀνδρονίκου φαίνεται ὄντως ὅτι περὶ δουλοπαροίκων ἠθέλησε νὰ πραγματευθῆ, ὡς καὶ ὁ Zachariae σημειοῦται ἐν § 30 τῆς Ἱστορίας τοῦ Γραικορωμαϊκοῦ δικαίου, καὶ τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι δίκαιον δὲν κρατεῖ (πρὸς καὶ Καλλιγᾶ περὶ δουλοπαροικίας ἐν Θέμιδος IX. 215), ὡς πρὸς τὴν Νεαρὰν ὅμως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, παρ' Ἀρμενοπούλω I, 18.22 καὶ V 8.78 ὑπάρχει ἡ διάταξις. « Τῶν ἀδιαθέτως τελευτῶντων, ἐκ πλαγίου συγγενεὶς ἐχόντων καὶ μὴ παῖδας, . . . δίδεται καὶ τὸ τρίτον τῆς ὑποστάσεως εἰς ψυχικὸν ἐκ συνηθείας ». Ἴσως ἡ Νεαρὰ δὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ, διότι προϋποτίθῃσιν ἄλλον ὄργανισμὸν διοικητικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν καὶ διαχείρισως.

λαϊκούς και μόνους», δὲν ἰσχύει ἐπὶ τῆς κληρονομίας τῶν κληρικῶν, κρατούσης ἐπ' αὐτῶν μόνον τῆς Ν. 131 γ', και ὄντως ὀρθῶς ἔλυσε τὸ ζήτημα, διότι ἡ διάταξις τῆς Νεαρᾶς 131 εἶνε εἰδικὴ ὡς πρὸς τοὺς κληρικούς¹. Ἐν περιπτώσει λοιπόν, καθ' ἣν ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς οἰουδήποτε βαθμοῦ τελευτήσῃ ἀνευ διαθηκῶν και νομίμων διαδόχων συγγενῶν, ἡ περιουσία αὐτῶν μεταβαίνει τῇ ἐκκλησίᾳ « ἐν ἣ ἔτυχον χειροτονημένοι »².

§ 32. Ἐκάστης ἐπισκοπῆς περιλαμβανούσης διοικητικὴν τινα περιφέρειαν, παροικίαν ἢ ἐνορίαν³, ἡ περιουσία τοῦ ἐπισκόπου, ὡς περιερχομένη τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀνήκει τῇ ἐπισκοπῇ γενικῶς, ἡ δὲ περιουσία τῶν λοιπῶν κληρικῶν περιέρχεται εἰδικῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δῆλα δὴ τὸ ἱερὸν ἴδρυμα, ἐν ᾧ εὔρηται χειροτονημένος. Τοῦ νόμου δὲ ὀρίζοντος σαφῶς κληρονόμον τὴν ἐκκλησίαν, εἰς ἣν ἐγένετο ἡ χειροτονία, δὲν παρίστανται δυσκολίαι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ και τῇ ἐρμηνείᾳ⁴, τοσοῦτο

¹ Ὁμοίως δι' αὐτὸν τὸν λόγον και διὰ τοὺς κληρικοπαροίκους ἢ Νεαρὰ τοῦ Ἀνδρονίκου δὲν ἠδύνατο παρὰ Βυζαντινοῖς νὰ ἰσχύσῃ.

² Φωτίου Νομοκ. X 5 (Σ. I. 240) Βαλσαμῶνος σχολ. καν. ΛΕ' Τρούλλ. Συνόδου, πρβ. και Ν. 20 Κῶδ. (1.3.).

³ Ἡ ὑφ' ἑκάστον ἐπίσκοπον προστατευομένη ἐκκλησία, τὸ καθ' ἑκάστην πόλιν ἢ χώραν κατοικοῦν σύνολον χριστιανῶν, και ἐπισκοπῆς περιφέρεια, ὠνομάζετο και ποίμνιον και ἐπισκοπὴ και παροικία ἐπισκόπου (πρβ. Καν. Ἀποστόλων ΙΔ', Συνόδου Οἴκουμ. Α' καν. Δ' Συνόδ. Ἀγκύρας καν. ΙΗ' Ἀντιοχ. Θ' και ΚΑ'). Ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλησιαστ. Ἱστορία Γ' 28 Η 13) ὀνομάζει τὴν ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας «παροικίαν Ἀντιοχείας» και τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας «τὴν κατ' Ἀλεξανδρείαν παροικίαν» πρβλ. και Ζωνάρᾳ σχολ. εἰς καν. ΙΖ' Χαλκηδ. και Γεωργ. Ξιφιλίνου περὶ ἐνοριακῶν δικαίων (Σ. V 101) και Thomassini II 2. 1.

Τὸ πρόσωπον τοῦ ἐπισκόπου τοιοῦτοτρόπως περιλαμβάνει νομικῶς και ἀντιπροσωπεύει τὴν παροικίαν ἐν συνόλῳ ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν γενικῶς, ἦτο δὲ κατὰ τὸ Βυζαντιανὸν δίκαιον ὁ ἐπιστατῶν και διευθύνων τὰ συμφέροντα αὐτῆς, ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ὁποίας διετίθεντο τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν, τῶν κληρικῶν, τῶν πτωχῶν κλπ. πρβ. Joh. Schulte, Die juristische Persönlichkeit der Katholischen Kirche, ihrer Institute und Stiftungen (Giessen 1869) σελ. 15 και Thomassini III 2. 1.

⁴ Κατὰ τὸ διάταγμα τοῦ Γρατιανοῦ c. 7 C. 12. qu. 5 και παρὰ τοῖς Δυτικοῖς ὀρίζεται ἡ ἐκκλησία, παρ' ἣ ὁ κληρικὸς ὑπῆρέτησε (deservivit) ὡς κληρονόμος. Πρβ. και Gonzalez Tellez ἐν c. X. de success. ab intestato.

μᾶλλον, καθόσον ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία και αὐστηροὺς ἔχει κανόνας ὡς πρὸς τὸ μόνιμον τῆς θέσεως τῶν κληρικῶν και τῶν ἐπισκόπων¹. Ὁ κληρικὸς ἐν τούτοις δὲν εἶνε ἀμετάθετος· δύναται τῇ γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου, ὑφ' ὃν διατελεῖ, νὰ μετοικήσῃ και ἄλλοθι νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ τῆς ἱερωσύνης και τῆς ὑπηρεσίας του καθήκοντα, λαμβάνων τότε τὰς ἀπολυτικὰς ἢ συστατικὰς λεγομένας ἐπιστολάς· και ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς τῇ γνώμῃ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ὁμοίας ἐπιστολάς δύναται νὰ λάβῃ². Ἐννοεῖται λοιπόν ὅτι ὁ νόμος δὲν ἐννοεῖ πρὸς κανονισμόν τοῦ δικαιώματος τῆς κληρονομίας τὴν χειροτονίαν, καθ' ἣν τὸ πρῶτον περιεβλήθη τις ἱερατικὸν ἀξίωμα, ἀλλὰ τὴν τοῦ βαθμοῦ, εἰς ὃν διετέλει ὁ τελευτήσας, διότι κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ἐπιτρέπεται «ἐξ ἐλάττονος Ἐκκλησίας εἰς μείζονα χηρεύουσαν ἀναχθῆναι»³, δύναται δὲ ὁ πρεσβύτερος νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος, ὅτε ἡ ἐπισκοπὴ εἶνε ὁ δικαιοῦχος· γενικῶς δὲ ἡ ἐκκλησία, εἰς ἣν ἀνήκεν ὁ κληρικὸς κατὰ τὸν θάνατόν του, εἴτε διὰ μεταθέσεως, εἴτε διὰ διορισμοῦ, εἶνε ὁ νόμιμος κληρονόμος⁴. Οὕτω και ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πηδαλίου⁵ βεβαιοῖ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμοζόμενο· μέχρις ἐσχάτων. «Εἰ δὲ τελευτήσαντες, Κληρικοί ὄντες, οὔτε παῖδας εἶχον, οὔτε ἄλλους συγγενεῖς, μετὰ χρόνον ἕνα τοῦ θανάτου αὐτῶν λαμβάνουσι τὰ πράγματά των οἱ προεσιῶτες τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης τῆς ὁποίας ἦσαν οἱ τελευτήσαντες κληρικοί».

¹ Πρβ. Ἀποστολ. Καν. ιβ, ιγ, ιε, ιστ. Συνόδου πρώτης και δευτέρας καν. ιστ. Σαρδικῆς α, β, ζ, η, θ, κ, ιβ, Ἀντιοχείας ια, ιστ. κα. Καρθαγένης κγ, οα, Συνόδου δευτέρας β. ἑκτης κ. Ἀγκύρ. ικ. Συνόδου τετάρτης κγ. δ. ἑβδόμης ε. Νεοκαισαρείας ιγ. Κατὰ τὸν Μολδαυικὸν Κώδικα ὀρίζεται ἐν ἄρθ. 761 ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ τῶν Ἀρχιερέων.

² Ματθ. Βλαστάρεως Α 9. (Σ. VI 91 και ἐπ.) Ἀποστολ. κανῶν ΛΓ'. Ζωνάρᾳ Βαλσαμῶνος και Ἀριστηνοῦ σχολία αὐτόθι.

³ Ματθαίου Βλαστάρεως αὐτόθι (Σ VI 84).

⁴ Τὰ αὐτὰ ἐφαρμοστέον και ἐπὶ μεταθέσεως ἐπισκόπων.

⁵ Πηδαλίου κανὸνα Λ' ἐν Καρθαγ. Συνόδου (ἔκδ. Ραφτάνη σελ. 478). Διὰ τοῦτο και τὸ διάταγμα τοῦ Γρατιανοῦ παρὰ τοῖς Δυτικοῖς χρῆται τῇ λέξει «deservivit» ἴδε ἀνωτέρω σημ. 4 σελ. 66).

Ἡ λύσις ὅτι ἡ ἐκκλησία, ἐν ἣ κατὰ τὸν θάνατόν του ὑπέρτει ὁ κληρικός, γίνεται κληρονόμος, εἶνε καὶ λίαν πρακτικὴ, διότι, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι προαγόμενός τις εἰς διαφόρους ἐκκλησίας ἐχειροτονήθη, σύγχυσις καὶ ὀυσκολία ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ περὶ τὴν εὔρεσιν τοῦ κληρονόμου.

§ 33. Ἀλλὰ τί ρητέον, ἐὰν δι' ὁποιονδήποτε λόγον, οἷον ἕνεκα καταστροφῆς ἢ καταλήψεως ὑπ' ἐχθρῶν, κληρικός τις μὲν σχολάζων, ἄνευ ἐκκλησίας; Ἐν ταῖς πηγαῖς εὐρίσκομεν μόνον περὶ ἐπισκόπου σχολάζοντος. Κατὰ τὸν κανόνα ΙΣΤ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου¹, τοιοῦτος ἐπίσκοπος δύναται νὰ διορισθῇ εἰς ἄλλην ἐπισκοπὴν, ἐὰν ὑπάρχη, τῇ γνώμῃ προηγουμένως τῆς ἀρμοδίας τοπικῆς Συνόδου καὶ τῆ τοῦ τῆς Μητροπόλεως ἐπισκόπου, ὅτε ἡ νέα ἐπισκοπὴ καθίσταται κληρονόμος. Ὁμοίαν λύσιν σχετικῶς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν καὶ διὰ τοὺς ἄλλους κληρικούς, ἀφ' οὗ δύνανται νὰ διορισθῶσιν ἀναμφιβόλως καὶ οὗτοι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος ἀποθάνῃ μὴ διατελῶν εἰς νέαν ἐπισκοπὴν, οὐδ' εἰς ἄλλην θέσιν ἐπισκοπικὴν, ἡ περιουσία αὐτοῦ φρονοῦμεν ὅτι νομίμως καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἀρχιεπισκόπου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ὑπήγετο ὁ ἐπίσκοπος, ἐὰν δὲ οὐδὲ ἀρχιεπισκοπὴ ὑπάρχη, τότε ὡς σχολάζουσα περιουσία περιέρχεται τῷ Δημοσίῳ². Ἐπὶ κληρικῶν ἄλλων ἡ ἀρμοδία ἐπισκοπὴ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐκκλησίας παραλαμβάνει τὴν κληρονομίαν.

§ 34. Τελευταῖον ὀφείλομεν νὰ ρίψωμεν καὶ ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς Νεαρᾶς 20 τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἔτει 1082³. Φαίνεται ὅτι πολλάκις, ἀποθνησκόντων ἀνθρώπων ἄνευ

νομίμων κληρονόμων, ὅτε ἡ περιουσία αὐτῶν ἀνήκε τῷ Δημοσίῳ, ἄλλοι μὴ ἔχοντες οὐδὲν δικαίωμα « αὐτονόμως ἐξιδιοῦντες καὶ σφετερίζοντες » κατελάμβανον αὐτὴν καὶ ὁ δημόσιος ἐστερεῖτο τῶν δικαίῳ λόγῳ ἀρμοζόντων αὐτῶ. Ὁ Ἀλέξιος λοιπὸν διεκήρυξε καθ' ὅλα τὰ θέματα τῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι ὁ προθαγγέλων καὶ δηλῶν τοιαύτην περιουσίαν δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ τὸ δέκατον αὐτῆς. Ἡ Νεαρὰ αὕτη ὁμῶς δὲν δύναται, φρονοῦμεν, νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ κληρονομικῆς περιουσίας ἀνηκούσης τῇ ἐκκλησίᾳ, διότι εἰδικῶς μόνον περὶ τοῦ Δημοσίου γίνεται λόγος.

¹ Πρὸς Ἀριστηνοῦ, Βαλσαμῶνος καὶ Ζωναρᾶ σχόλια αὐτόθι (Σ III 154) καὶ σχόλια ἐν κανόνι ΙΔ' Ἀγ. Ἀποστόλων (Σ. II 18).

² Ἐν ὄσῳ, ἐννοεῖται, δὲν εἶνε ἐκ τῆς περιουσίας ἐκείνης, ἣν δύναται νὰ διαθέτῃ καὶ διὰ διαθήκης δὲν διέθεσε. Ἐν Τουρκίᾳ κρατοῦσι ἄλλαι νεώτεραι εἰδικαὶ διατάξεις, περὶ ὧν κατωτέρω θέλομεν διαλάβῃ.

³ Zach. coll. IV. Οἱ παρ' ἡμῖν συγγραφεῖς οὐδεμίαν ποιοῦνται μνείαν τῆς Νεαρᾶς ταύτης.